

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І. І. МЕЧНИКОВА
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять з навчальної дисципліни для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»

ОДЕСА
2023

УДК 342.734(072)
П685

Укладачі:

О. М. Потопахіна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Є. М. Корнеєва, старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Рецензенти:

Скоробогатько Андрій Васильович, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри загальноправових дисциплін Національного університету «Одеська морська академія»

Кузнєцова Зоя Вікторівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент конституційного права та правосуддя Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

*Рекомендовано Вченою радою економіко-правового факультету
ОНУ імені І. І. Мечникова
Протокол № 1 від «28» серпня 2023 р.*

П685 **Право** соціального забезпечення [Електронний ресурс] : електронні методичні рекомендації до практичних занять з навчальної дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 081 «Право» /уклад.: О. М. Потопахіна, Є. М. Корнеєва. – Одеса, 2023. – 184 с.– 1,4 МБ.

У методичних рекомендаціях наведено основні положення до вивчення дисципліни «Право соціального забезпечення» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 081 «Право».

Основна мета рекомендацій – надати методичну допомогу здобувачам вищої освіти у підготовці та вивченні дисципліни на аудиторних заняттях та під час самостійної роботи. Матеріал представлено в розрізі змістових модулів і тем.

УДК 342.734(072)

ЗМІСТ

1.	Вступ.....	4
2.	Зміст навчальної дисципліни.....	7
3.	Плани практичних занять, завдання для самостійної роботи.....	15
4.	Контрольні питання з навчальної дисципліни.....	132
5.	Методичні рекомендації для виконання практичних (письмових) завдань.....	138
6.	Критерії оцінювання та розподіл балів.....	140
7.	Список рекомендованих джерел до вивчення курсу.....	145
8.	Електронні інформативні ресурси.....	168
9.	Завдання та методичні рекомендації до виконання контрольної роботи.....	170
10.	Словник основних термінів.....	179

1. ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Право соціального забезпечення» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Право» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 081 «Право».

Мета дисципліни «Право соціального забезпечення» полягає в усвідомленні здобувачами значення норм права, які регулюють різноманітні форми та види соціального забезпечення, їх відмінності від інших норм права; у розумінні зростаючої ролі права соціального забезпечення в соціальній державі, яке гарантує права всіх громадян на забезпечення у старості та у разі непрацездатності; у безпосередньому зв'язку норм права з їх практичним застосуванням відповідними органами та підготовки до практичної та наукової діяльності висококваліфікованих спеціалістів в галузі права.

Завдання дисципліни:

- засвоєння загальних понять і категорій науки права соціального забезпечення в умовах глобалізації та європеїзації;
- з'ясування впливу факторів політичного, економічного, культурного і морального характеру на соціально-правові норми і практику; оволодіння правилами самостійної роботи з нормами права соціального забезпечення;
- досягнення всебічного, глибокого розуміння природи і сутності відносин з соціального забезпечення;
- засвоєння основних принципів та норм права соціального забезпечення, змісту основних законодавчих актів і т. ін., підготовка до практичної діяльності висококваліфікованих фахівців-правознавців;
- засвоєння суті правових категорій, зміст інститутів, об'єктивні закономірності їх розвитку;
- розуміння змісту норм права соціального забезпечення, їх тлумачення та правильне застосовування до вирішення конкретних питань,
- опанування навичок практичної роботи, набуття досвіду науково-дослідної роботи в галузі права соціального забезпечення.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни: конституційне право, трудове право, цивільне право, договори у сфері праці та соціального забезпечення.

Предметом права соціального забезпечення є система суспільних відносин по задоволенню першочергових і найнеобхідніших потреб тих громадян та їх сімей, які з об'єктивних, визнаних суспільством (державою) поважних причин опинились у складних (здебільшого негативних) життєвих ситуаціях, шляхом надання їм допомоги в різних організаційно-правових формах.

У результаті вивчення права соціального забезпечення здобувачі вищої освіти повинні:

- **знати:** міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини; основи права Європейського Союзу; основні проблеми науки права соціального забезпечення; функції соціального захисту та форми його здійснення; джерела права соціального забезпечення та його структуру; поняття та значення правовідносин із соціального забезпечення, їх місце в механізмі правового регулювання та передумови виникнення; правовий статус суб'єктів, їх права та обов'язки; діючі норми права соціального забезпечення, зміст правових інститутів, сутність правових категорій; порядок реалізації права на соціальне забезпечення; вільно *орієнтуватися* в системі права соціального забезпечення України; *ознайомитися* з практикою застосування відповідних законів, перспективами та основними напрямками розвитку законодавства із соціального забезпечення та ін;

- **вміти:** надавати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю; правильно тлумачити та застосовувати норми права в процесі роботи за юридичною спеціальністю; використовувати дані науки права соціального забезпечення для вирішення професійних завдань; здійснювати оцінку юридичних фактів для призначення відповідних видів

забезпечення; складати документи та ділову документацію; аргументувати власну точку зору та прийняти за конкретним завданням рішення; вміти виявляти проблеми у правовому регулюванні та пропонувати шляхи їх вирішення відповідно до основних принципів захисту прав людини та її основоположних свобод; вміти демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права та ін.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин (3 кредити ЄКТС).

2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ТЕМА 1. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ:

НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД ТА ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА

Етапи становлення соціального забезпечення. Соціальне забезпечення до листопада 1917 року. Соціальне забезпечення в СРСР. Становлення і розвиток законодавства про соціальне забезпечення в незалежній Україні.

Конституційні гарантії права громадян на соціальне забезпечення в Україні. Соціальні ризики у соціальному забезпеченні.

Концепції, форми та системи соціального забезпечення: світовий досвід. Зміст моделей та принципів систем соціального захисту О.Бісмарка (континентальна) та У. Беверіджа (англосаксонська). Характеристика скандинавської, південно-європейської, японської, неоконсервативної та неоліберальної моделей соціального захисту.

Соціальні ризики у соціальному забезпеченні. Концепція соціальних ризиків. Соціальні ризики: поняття та класифікація. Соціальні ризики у міжнародних нормативно-правових актах. Безробіття як соціальний ризик; малозабезпеченість як соціальний ризик; втрата працездатності як соціальний ризик; втрата годувальника як соціальний ризик. Соціальний ризик і страховий випадок.

Основні організаційно-правові форми соціального забезпечення в зарубіжних країнах: соціальне страхування, державна соціальна допомога, недержавне соціальне забезпечення.

Системи соціального захисту розвинених країн світу.

ТЕМА 2. ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА

Поняття соціального забезпечення та його структура в Україні. Складові соціального забезпечення.

Поняття та значення функцій соціального забезпечення. Загальна характеристика економічної, виробничої, реабілітаційної, соціальної, політичної, демографічної та виховної функцій соціального забезпечення.

Поняття і предмет та метод права соціального забезпечення. Формування права соціального забезпечення як галузі. Поєднання централізованого регулювання з муніципальним і локальним. Роль соціально-партнерських угод у соціальному захисті працівників.

Поняття та види функцій права соціального забезпечення. Система права соціального забезпечення. Поняття та структура системи права соціального забезпечення. Право соціального забезпечення як наука та навчальна дисципліна.

Місце права соціального забезпечення в системі права України. Співвідношення права соціального забезпечення з іншими галузями права (конституційним, адміністративним, фінансовим, цивільним, трудовим тощо).

Соціальне та медичне право як галузі права, їх взаємодія з правом соціального забезпечення.

Система науки і система навчального курсу права соціального забезпечення.

Поняття принципів права в теорії права. Поняття, зміст та система принципів правового регулювання соціального забезпечення. Зміст принципів права соціального забезпечення.

Принципи загальнообов'язкового соціального страхування громадян України. Джерела права в Україні. Джерела права соціального забезпечення. Підстави класифікації джерел права соціального забезпечення. Загальна характеристика джерел права соціального забезпечення Особливості джерел права соціального забезпечення.

ТЕМА 3. ПРИНЦИПИ ТА ДЖЕРЕЛА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Поняття і класифікація принципів права соціального забезпечення. Нормативне закріплення принципів права соціального забезпечення. Система принципів права соціального забезпечення. Загальні (галузеві) принципи права соціального забезпечення. Внутрішньогалузеві принципи права соціального забезпечення. Принцип законодавчого визначення умов і порядку здійснення соціального забезпечення, принципи загальності, універсальності, диференціації та розмаїття видів соціального забезпечення. Трансформація системи принципів права соціального забезпечення в умовах європейської інтеграції.

Поняття, види та особливості джерел права соціального забезпечення. Конституція України – основне джерело права соціального забезпечення. Міжнародно-правові акти як джерела права соціального забезпечення. Закони України та підзаконні нормативно-правові акти у системі джерел права соціального забезпечення. Акти соціального діалогу як джерела права соціального забезпечення. Роль судової практики в регулюванні відносин із соціального забезпечення. Проблеми кодифікації законодавства про соціальне забезпечення.

ТЕМА 4. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ТА ВИДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ЙОГО ФІНАНСУВАННЯ

Поняття організаційно-правових форм соціального забезпечення та їх класифікація. Основні ознаки організаційно-правових форм соціального забезпечення їх характеристика.

Загальна характеристика основних організаційно-правових форм соціального забезпечення: загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державна соціальна допомога, спеціальний соціальний захист, додатковий соціальний захист, недержавне соціальне забезпечення.

Загальна характеристика видів соціального забезпечення.

Фінансування соціального забезпечення та перспективи його розвитку.

Правове регулювання діяльності страхових фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. Правове регулювання діяльності Пенсійного фонду України.

Фінансування витрат на соціальне забезпечення за рахунок коштів Державного та місцевих бюджетів. Фінансування соціальних програм за рахунок коштів підприємств та фізичних осіб.

ТЕМА 5. ДЕРЖАВНІ СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ

І ДЕРЖАВНІ СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Правові аспекти соціальної стандартизації.

Поняття державних соціальних стандартів та мета їх встановлення. Складові державних соціальних стандартів: соціальні норми, соціальні нормативи, нормативи витрат. Система та класифікація соціальних нормативів. Сфери застосування державних соціальних стандартів і нормативів.

Прожитковий мінімум як базовий державний соціальний стандарт.

Поняття державних соціальних гарантій. Характеристика державних соціальних гарантій у сфері оплати праці, пенсійного забезпечення, соціальних допомог тощо. Порядок їх визначення та затвердження.

Стандарти соціального забезпечення в міжнародних нормативно-правових актах. Стандарти ООН у сфері соціального забезпечення. Конвенції та Рекомендації МОП у сфері соціального забезпечення. Європейські стандарти у сфері соціального забезпечення.

Змістовий модуль 2

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ТЕМА 6. ПРАВОВІДНОСИНИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Правовідносини в загальній теорії права. Правовідносини у сфері соціального забезпечення. Соціально-забезпечувальні (матеріальні). Соціально-страхові. Процедурні правовідносини : а) правовідносини, що виникають у зв'язку з встановленням фактів та обставин, які мають юридичне значення для основних правовідносин; б) правовідносини, що виникають у зв'язку з вирішенням питання про призначення того або іншого виду забезпечення. Юридичні факти. Юридичний склад його елементи. Об'єктивні факти. Волевиявлення особи на отримання конкретного виду соціального забезпечення (дії). Рішення державного органу. Суб'єкти права соціального забезпечення – загальна характеристика.

Об'єкти соціально-забезпечувальних правовідносин.

1. Пенсії.
2. Соціальні допомоги.
3. Соціальні пільги.
4. Соціальне обслуговування.

ТЕМА 7. ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ

Поняття, принципи та види загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття. Види допомоги та соціальних послуг.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. Види допомог та соціальних послуг.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності. Види страхових виплат та соціальних послуг.

Поняття стажу, його види та значення в праві соціального забезпечення. Поняття та види трудового стажу. Страховий стаж як умова для призначення

пенсій та допомоги. Періоди, з яких складається страховий стаж. Порядок обчислення страхового стажу. Компенсація відсутності страхового стажу для виплати пенсії. Підтвердження страхового стажу у судовому порядку. Зарахування до страхового стажу періодів роботи, які не були включені до страхового стажу.

ТЕМА 8. ПРАВО НА ПЕНСІЮ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ ЗА СУЧАСНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Загальна характеристика пенсійної системи України на сучасному етапі. Трирівнева система пенсійного забезпечення в Україні: 1-й рівень – солідарна система 2-й рівень – накопичувальна 3-й рівень – система недержавного пенсійного страхування. Напрямки здійснення пенсійного забезпечення. Недержавні пенсійні фонди – основа системи недержавного пенсійного забезпечення, їх види. Забезпечення є відкриття пенсійних депозитних рахунків у банківських установах або страхових організаціях за ініціативою певної особи. Страхові пенсії за законодавством України. Загальні умови пенсійного забезпечення за солідарною пенсійною системою. Суб'єкти права на одержання пенсійних виплат у солідарній пенсійній системі.

Пенсії за віком. Умови призначення пенсій за віком. Умови призначення та виплати пенсії в разі інвалідності. Пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Порядок призначення та виплати пенсії у солідарній пенсійній системі. Загальні умови призначення пенсій у накопичувальній пенсійній системі. Загальні умови призначення пенсій у недержавній пенсійній системі.

Порядок призначення та перерахунку пенсій за законодавством України.

ТЕМА 9. ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА

Поняття та ознаки державної соціальної допомоги. Відмінність державної соціальної допомоги від виплат в сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Види державних соціальних допомог.

Державна допомога сім'ям з дітьми. Порядок та умови призначення і виплати допомоги: у зв'язку з вагітністю та пологами; при народженні дитини; при усиновленні дитини; на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування; на дітей одиноким матерям.

Державна соціальна допомога дітям-інвалідам та інвалідам з дитинства. Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям. Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію.

ТЕМА 10. СОЦІАЛЬНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ОКРЕМИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ

Основні цілі, принципи та законодавство про надання соціальних послуг. Система та суб'єкти системи надання соціальних послуг. Основні напрями державної політики у сфері надання соціальних послуг. Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг. Звернення про надання соціальних послуг. Прийняття рішення про надання чи відмову у наданні соціальних послуг. Соціальні послуги: форми, види та порядок їх надання. Договір про надання соціальних послуг. Організація та фінансування надання соціальних послуг. Міжнародне співробітництво з питань надання соціальних послуг. Соціальні пільги як правовий засіб соціального захисту. Соціальний захист окремих категорій населення: ветеранів війни і праці; осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; жертв політичних репресій; біженців та внутрішньо переміщених осіб. Соціальне обслуговування та діяльність соціальних служб.

ТЕМА 11. МЕДИЧНА ДОПОМОГА ЯК ВИД СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Право людини на охорону здоров'я: міжнародні стандарти та законодавство України. Загальна характеристика системи охорони здоров'я в Україні.

Національна служба охорони здоров'я України: основні завдання та повноваження.

Правове регулювання медичної допомоги. Поняття та види медичної допомоги. Екстрена медична допомога та порядок її надання. Основні ознаки та суб'єкти надання екстреної медичної допомоги в Україні. Немедичні працівники як суб'єкти надання екстреної медичної допомоги.

Порядок надання первинної медичної допомоги. Порядок надання вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги. Третинна (високоспеціалізована) медична допомога та порядок надання. Суб'єкти надання третинної (висококваліфікованої) медичної допомоги.

Паліативна медична допомога. Медична реабілітація. Порядок забезпечення населення лікарськими засобами. Порядок забезпечення населення медико-технічними засобами реабілітації. Медична допомога у зв'язку з материнством. Медична допомога осіб з обмеженими фізичними можливостями. Медичне страхування як вид загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні.

3. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Практичне заняття 1

ТЕМА 1. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Питання для обговорення:

1. Основні етапи становлення соціального забезпечення в Україні та зарубіжних країнах.
2. Соціальні ризики: поняття, класифікація та нормативне закріплення.
3. Концепції, форми та системи соціального забезпечення: світовий досвід.
4. Поняття та структура соціального забезпечення в Україні.
5. Функції соціального забезпечення: поняття та значення.
6. Організаційно-правові форми соціального забезпечення в Україні: загальна характеристика.
7. Право на соціальний захист та конституційні гарантії його здійснення в Україні.

Теми наукових повідомлень, рефератів, доповідей, презентацій:

1. Соціальні ризики у міжнародно-правових актах.
2. Критерії класифікації соціальних ризиків та їх нормативне закріплення.
3. Системи соціального забезпечення в окремих зарубіжних країнах: досвід для України.
4. Сучасний стан дотримання конституційних гарантій права на соціальний захист.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Здобувачам слід визначати соціальне забезпечення як один з основних напрямків діяльності будь-якої сучасної держави, зміст якої пройшов тривалий процес становлення та розвитку, який умовно можна поділити на декілька етапів:

1. зародження соціального забезпечення (VIII ст. – середина XVIII ст.);
2. розвиток соціального забезпечення в умовах асиміляції українських земель Російською імперією (друга половина XVIII ст. – початок XIX ст.), що ознаменувався формуванням державної і суто приватної форм опіки;
3. соціальне забезпечення в період існування СРСР (перша половина XIX ст. – кінець XIX ст.) характеризувалося переходом значної частини функцій у цій сфері безпосередньо до держави, яка активно брала участь у сфері створення умов соціальної захищеності, охорони здоров'я населення шляхом створення спеціалізованих закладів для його обслуговування;
4. сучасна система соціального забезпечення (1991 рік – по теперішній час) характеризується її оновленням, шляхом залучення у процесі її побудови новітніх для України принципів ринкової економіки.

Соціальним ризиком є закріплена у нормативно-правових актах складна юридично-значима обставина, при настанні якої особа (сім'я) втрачає повністю або частково засоби для існування, змушена здійснювати додаткові затрати на їх подолання або втрачає свій соціальний статус та у зв'язку з цим потребує допомоги з боку державних, недержавних органів, інших суб'єктів. Соціальні ризики як категорія права соціального забезпечення характеризуються певними ознаками, зміст яких слід розкрити на практичному занятті. Важливе значення у праві соціального забезпечення як навчальній дисципліні має також класифікація соціальних ризиків, яка може бути проведена на підставі низки критеріїв, серед яких: організаційно-правова форма соціального забезпечення, правова природа наслідків соціальних ризиків, сфера поширеності, способи державного забезпечення тощо.

Спочатку у світі сформувалися дві основні моделі (концепції) захисту населення на випадок соціальних ризиків. Перша – система Бісмарка (континентальна), основна ідея якої полягала в організації соціального забезпечення на основі взаємної допомоги і соціального страхування працюючого населення; соціальні допомоги в рамках соціального страхування призначалися лише працюючому населенню залежно від їх доходів. Друга – система У. Беверіджа (атлантична), яка базувалася на принципі забезпечення мінімального споживчого бюджету всього населення держави. Нині спостерігається тенденція до злиття цих концепцій, а також їх удосконалення. Зараз у світі є різні їх модифікації: соціально-демократична модель Скандинавських країн (Норвегія, Швеція, Данія, Ісландія, Фінляндія); ліберальна модель (Австралія, Канада, Великобританія); неоліберальна модель (США); неоконсервативна модель (Німеччина; японська модель (Японія). Здобувачам слід розкрити зміст кожної з систем.

Незалежно від існуючих концепцій організаційно-правовими формами соціального забезпечення, які у сучасних умовах застосовуються в зарубіжних країнах, є: соціальне страхування, соціальна допомога за рахунок бюджетних асигнувань, недержавне соціальне забезпечення. Системи соціального забезпечення зарубіжних країн мають довгу історію і сформувалися в сучасному вигляді досить давно.

У сучасних умовах у науці права соціального забезпечення триває дискусія щодо співвідношення понять «соціальний захист» та «соціальне забезпечення». Визначаючи поняття «соціальне забезпечення» науковці в основу відповідних дефініцій покладають різні критерії: правові підстави соціального забезпечення; коло суб'єктів, що здійснюють забезпечення; види забезпечення; джерела забезпечення; функції забезпечення і т.д. Здобучі повинні ретельно дослідити доктрину соціального захисту.

Отже, соціальний захист – це комплекс юридичних, організаційних, економічних та фінансових заходів, спрямованих на забезпечення відповідних

категорій осіб матеріальними благами та/або нематеріальними заходами для попередження, подолання чи пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків, адаптації до нових умов життєдіяльності. В Україні створена дворівнева система соціального забезпечення: державне та недержавне соціальне забезпечення.

Функціями соціального забезпечення є основні напрямки впливу комплексу заходів, пов'язаних з розподілом соціальних благ та послуг серед осіб, які потребують соціального забезпечення. Соціальне забезпечення виконує такі функції: економічну, виробничу, реабілітаційну, соціальну, політичну, демографічну, виховну. На практичному занятті слід розкрити їх зміст.

Організаційно-правова форма соціального забезпечення – це сукупність юридичних, фінансових, організаційних заходів, спрямованих на акумуляцію коштів з наступним їх розподілом серед населення для ліквідації або пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків, на основі принципу соціальної справедливості. Критеріями виокремлення організаційно-правових форм соціального забезпечення є: 1) коло осіб, які підлягають забезпеченню; 2) способи акумуляції грошових коштів, за рахунок яких здійснюється соціальне забезпечення; 3) види та розміри забезпечення, а також умови його надання; 4) система органів, що здійснює соціальне забезпечення населення. Більшість науковців серед організаційно-правових форм соціального забезпечення населення виділяє загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яке є підсистемою соціального захисту та включає в себе декілька видів; державну соціальну допомогу; спеціальне соціальне забезпечення; додаткове соціальне забезпечення та недержавне соціальне забезпечення.

Основною організаційно-правовою формою у системі соціального забезпечення є загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яким є система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з

незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків роботодавцями, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом.

В Україні соціальне страхування здійснюється у таких видах, як: загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття, загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, медичне страхування.

Право на соціальний захист є закріпленою нормативно-правовими актами (міжнародними та національними) мірою можливої поведінки особи, спрямованою на задоволення інтересу щодо отримання комплексу матеріальних благ та/або нематеріальних заходів для попередження, подолання чи пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків, адаптації особи до нових умов життєдіяльності шляхом реалізації обов'язків соціально зобов'язаними суб'єктами всіх форм власності та господарювання. Право на соціальний захист є основним, соціальним, майновим, регулятивним, індивідуальним правом людини, що реалізується на основі поєднання публічної приватно-правового регулювання шляхом виконання уповноваженими суб'єктами позитивних зобов'язань з метою задоволення інтересу людини щодо отримання конкретних видів соціального захисту для попередження, подолання чи пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків, адаптації до нових умов життєдіяльності. Лише у випадку наділення правом на соціальний захист сім'ї воно набуває ознак колективного права, при цьому інші характерні юридичні ознаки даного права не змінюються.

Гарантіями права на соціальний захист є певні умови, способи і засоби, існування яких покликане найефективніше забезпечити можливість задоволення

інтересу щодо отримання матеріальних благ та/або нематеріальних заходів для попередження, подолання чи пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків, адаптації особи до нових умов життєдіяльності. Основними нормативно-правовими гарантіями права на соціальний захист є конституційні (загальні та спеціальні).

Джерела, рекомендовані до заняття:

Нормативно-правові акти:

1. Конвенція МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення від 28 червня 1952 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 20.08.2023).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 20.08.2023).
3. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text (дата звернення: 20.08.2023).
4. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року, першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 року № 476/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
5. Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення № 102: Закон України від 16 березня 2016 року № 1024-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-19#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

1. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 663 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/publ/REF-0000097841> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Соціальне право: навч. - метод. посібник. / К.В. Бориченко., А.О. Гудзь. Одеса: Фенікс, 2023. 22 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/24086> (дата звернення: 20.08.2023).
3. Мокрицька Н.П. Право соціального забезпечення: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 536 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3300> (дата звернення: 20.08.2023).
4. Право соціального забезпечення : навчальний посібник / за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса, 2022. 266 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16223> (дата звернення: 20.08.2023).
5. Право соціального забезпечення: підручник/ за заг. ред. О.М. Ярошенка. Харків: Право, 2019. 376 с. URL: https://profbook.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=5142&download_id=1178 (дата звернення: 20.08.2023).
6. Чанишева Г.І. Юридичний механізм забезпечення соціальних прав людини і громадянина. Одеса, 2021. 40 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16165> (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

1. Бориченко К.В. Поняття права на соціальний захист. *Університетські наукові записки*. 2016. № 59. С. 301–310.
2. Бориченко К.В. Поняття та ознаки додаткового соціального захисту як організаційно-правової форми соціального захисту. *Правове забезпечення соціальної сфери*: матеріали VI Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Одеса, 4 квітня 2015 р.): у 2 т.

- Т. 2 / за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса: Юридична література, 2015. С. 22–26.
3. Бориченко К.В. Співвідношення права на соціальний захист та права на соціальне забезпечення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №1. С. 101–104 URL: http://www.lsej.org.ua/1_2019/28.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
 4. Костюк В.Л. Конституційне право на соціальний захист в умовах сьогодення: науково-правовий аспект. *Публічне право*. 2015. № 2 (18). С. 252–259.
 5. Медвідь А.О. Поняття права на соціальне забезпечення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2016. № 21. С. 92–94.
 6. Медвідь А.О. Характеристика права людини на соціальне забезпечення: зміст, обсяг і межі. *Держава та регіони*. Серія «Право». 2016. № 3(53). С. 39–42.
 7. Сташків Б.І. Право соціального забезпечення. Загальна частина: навчальний посібник. Чернігів: ПАТ «ПВК» «Десна», 2016. 692 с.
 8. Тарасенко В.С. Правові стимули підвищення народжуваності в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 32. С. 67–70.
 9. Чанишева Г.І. Малозабезпеченість. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення / редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 342–347.
 10. Чанишева Г.І. Соціальна політика: поняття, цілі, правове забезпечення. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №11. С. 80–85.
 11. Яковлєва Г. Зміст поняття конституційного права людини на соціальний захист. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 2. С. 100–104.

ТЕМА 2. ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК САМОСТІЙНА ГАЛУЗЬ ПРАВА В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Питання для обговорення:

1. Поняття соціального забезпечення та його структура в Україні. Складові соціального забезпечення.
2. Поняття, предмет та метод права соціального забезпечення. Формування права соціального забезпечення як галузі. Поєднання централізованого регулювання з муніципальним і локальним. Роль соціально-партнерських угод у соціальному захисті працівників.
3. Система права соціального забезпечення. Поняття та структура системи права соціального забезпечення. Право соціального забезпечення як наука та навчальна дисципліна.
4. Місце права соціального забезпечення в системі права України. Співвідношення права соціального забезпечення з іншими галузями права (конституційним, адміністративним, фінансовим, цивільним, трудовим тощо).
5. Соціальне та медичне право як галузі права, їх взаємодія з правом соціального забезпечення.
6. Система науки і система навчального курсу права соціального забезпечення.

Теми презентацій, доповідей, рефератів, повідомлень:

1. Становлення та розвиток права соціального забезпечення як галузі права.
2. Функції права соціального забезпечення.
3. Право соціального забезпечення і медичне право.
4. Право соціального забезпечення і трудове право.
5. Система права соціального забезпечення: поняття та структура.

6. Становлення та розвиток соціального права в Україні. Співвідношення соціального права і права соціального медичного права і права соціального забезпечення.

Методичні рекомендації до вивчення теми

При вивченні теми здобувачам, слід звернути увагу на те, що на сучасному етапі становлення системи соціального забезпечення України до суспільних відносин, що складають предмет права соціального забезпечення, можна віднести такі: 1) відносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування; 2) пенсійні відносини; 3) відносини з приводу забезпечення громадян соціальною допомогою; 4) відносини з приводу надання громадянам натуральних соціальних послуг, медичної допомоги та лікування; 5) відносини з приводу забезпечення громадян компенсаційними виплатами; 6) відносини з приводу встановлення юридичних фактів, реалізації та захисту на той чи інший вид соціального забезпечення, тобто відносини процедурного та процесуального характеру.

Кожний із указаних видів суспільних відносин має складну структуру, оскільки існує два фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування, декілька видів пенсій, різні види допомог, які фінансуються за рахунок державного або місцевого бюджетів і т. д.

У ринкових умовах усе більшого значення набувають відносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування, до яких слід віднести: відносини щодо загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; відносини щодо загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; відносини щодо загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності; відносини щодо загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття; відносини щодо загальнообов'язкового

соціального медичного страхування; відносини щодо додаткового недержавного пенсійного забезпечення та медичного страхування й обслуговування на підставі соціального діалогу.

Право соціального забезпечення як галузь права є сукупністю правових норм, що регулюють суспільні відносини із надання матеріального забезпечення, матеріальної підтримки та соціальних послуг особам/сім'ям, які зазнали несприятливих наслідків соціальних ризиків.

Від поняття права соціального забезпечення як галузі права слід відрізняти поняття права соціального забезпечення як науки та навчальної дисципліни.

Наука права соціального забезпечення – це система наукових уявлень, знань і теоретичних положень про суспільні явища, що виникають з приводу правового регулювання суспільних відносин у сфері матеріального забезпечення, соціального обслуговування й соціальної підтримки населення.

Право соціального забезпечення як наука представлене монографіями, підручниками, посібниками, дисертаціями, науковими статтями, доповідями й повідомленнями, в яких аналізуються суспільні явища, пов'язані із соціальним захистом населення. Вагомий внесок у розвиток науки права соціального забезпечення зробили вітчизняні вчені: В.М. Андріїв, Н.Б. Болотіна, М.І. Боднарук, Я.І. Безугла, В.Я. Бурак, О.Л. Кучма, О.В. Москаленко, Л.Ю. Малюга, С.М. Прилипко, С.М. Синчук, І.М. Сирота, Н.М. Стаховська, Б.І. Сташків, Б.С. Стичинський, Л.М. Сіньова, О.В. Тищенко, Л.П. Шумна, М.М. Шумило, О.М. Ярошенко та ін. Суть, роль і призначення науки права соціального забезпечення розкриваються у її функціях. Ця наука виконує три основні функції: пізнавальну, прогностичну і практичну.

Право соціального забезпечення як навчальна дисципліна – це спеціально відібрана правова інформація, за допомогою якої формуються знання про форми і види загальнообов'язкового державного соціального страхування, соціального забезпечення, соціальної допомоги та соціального захисту і вміння й навички використання цих знань у практичній діяльності.

Як навчальна дисципліна право соціального забезпечення передбачає формування у здобувачів знань про предмет однойменної галузі права, тобто ознайомлення їх зі змістом основних нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини у сфері соціального забезпечення. Вони повинні знати не лише систему права та законодавства, механізм правового регулювання у сфері соціального забезпечення населення, стан застосування норм права соціального забезпечення, а й уміти орієнтуватись у системі чинного соціального законодавства та застосовувати його на практиці в процесі реалізації особисто чи іншими особами права на той чи інший вид соціального забезпечення.

Якщо при характеристиці предмета права соціального забезпечення необхідно визначати коло суспільних відносин, які регулює зазначена галузь права, то метод права соціального забезпечення відповідає на питання, якими способами та прийомами здійснюється це регулювання. Метод права соціального забезпечення – це сукупність певних способів, засобів і прийомів правового регулювання суспільних відносин у сфері соціального забезпечення. У загальній теорії права як основні ознаки методу правового регулювання виокремлюються такі: 1) характер способів формування змісту прав і обов'язків суб'єктів; 2) характер підстав виникнення, зміни та припинення правовідносин; 3) характер загального правового становища суб'єктів; 4) характер юридичних заходів впливу. Виходячи із основних ознак галузевого методу правового регулювання, можна виділити такі особливості методу сучасного права соціального забезпечення.

Протягом тривалого періоду існування права соціального забезпечення як самостійної галузі, правові норми цієї галузі завжди мали переважно імперативний характер. Оскільки в рамках права соціального забезпечення відбувається перерозподіл у соціальних цілях валового внутрішнього продукту, власності (юридично чужої для кінцевого отримувача її частини), то завжди в першу чергу будуть використовуватись імперативні, а не диспозитивні елементи методу правового регулювання таких відносин. В умовах ринкових відносин

збільшилась кількість соціальних ризиків, які впливають на людину, наприклад, безробіття, малозабезпеченість, бідність, самотність тощо, а відповідно зростає роль права соціального забезпечення в системі діючого законодавства, розширена сфера дії та правового регулювання відносин, які входять у предмет цієї галузі, межі співвідношення зазначених способів правового регулювання (імперативного і диспозитивного) не є сталими та постійно змінюються. Розширення диспозитивності в праві соціального забезпечення проявляється в тому, що держава надає можливість найманим працівникам та роботодавцям самостійно регулювати окремі питання відносин із соціального забезпечення на підставі соціального діалогу, визначати додаткові заходи щодо соціального забезпечення через систему колективних договорів та індивідуально-договірного регулювання, брати участь в управлінні загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням тощо.

Окрім цих двох визначених способів правового регулювання, в праві соціального забезпечення використовується такий вплив на волю суб'єктів відповідних правовідносин, як стимулювання. Однією із суттєвих ознак методу правового регулювання в праві соціального забезпечення є централізоване правове регулювання відносин із соціального забезпечення, що доповнюється галузевим, територіальним і локальним регулюванням. Багато питань соціального забезпечення в сучасних умовах можуть вирішуватись на підставі галузевого, територіального і локального регулювання через систему колективних договорів та угод. Розвиток ринкових та демократичних засад у суспільстві призводить до того, що широке коло питань соціального забезпечення вирішується через систему колективного договірної регулювання та запровадження ідей соціального партнерства.

Одним із елементів галузевого юридичного механізму є система права соціального забезпечення. Як будь-яка інша галузь права, право соціального забезпечення утворює складну систему правових інститутів і норм. Система права соціального забезпечення становить сукупність об'єктивно

взаємопов'язаних правових інститутів і норм, які розташовані у певній структурній послідовності відповідно до специфіки суспільних відносин, що регулюються ними. Основним критерієм для обґрунтування системи галузі є значення, що має та або інша норма права в цілому для предмета галузі або для окремого виду (групи) суспільних відносин, що входять у її предмет. За цим критерієм норми галузі поділяються на загальні й особливі. Загальні норми закріплюють, як правило, основні принципові положення, що мають істотне значення для всіх або для більшості суспільних відносин, урегульованих даною галуззю. Особливі норми регулюють конкретний вид відносин або окремі елементи відносин. З урахуванням цього критерію в системі права соціального забезпечення вирізняють Загальну і Особливу частини. Специфіка Загальної частини даної галузі полягає в тому, що її формування ще повністю не завершено, оскільки остаточно не склалися основні її інститути. Особлива частина права соціального забезпечення як галузі також продовжує ще формуватися, однак уже зараз можна виділити в її структурі комплекс постійних інститутів, норми яких мають власний предмет регулювання.

Від системи права соціального забезпечення як галузі права слід відрізнити систему законодавства про соціальне забезпечення. Система законодавства про соціальне забезпечення є сукупністю нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини у сфері соціального забезпечення і мають внутрішню єдність і взаємозв'язок. Система права соціального забезпечення співвідноситься з системою законодавства про соціальне забезпечення як зміст і форма. Найбільш послідовний прояв система галузі отримує в єдиному кодифікованому нормативно-правовому акті (кодексі), що відображує систему галузі. На жаль, такий акт на сьогодні в Україні відсутній.

Якщо дотримуватися поділу системи права соціального забезпечення на Загальну і Особливу частини, то відповідні частини слід виділяти й у структурі системи законодавства про соціальне забезпечення. Відповідно Загальна частина

системи законодавства включає загальні нормативно-правові акти, а Особлива частина – спеціальні.

Якщо дотримуватися функціонального критерію при визначенні системи права соціального забезпечення як галузі права, то у структурі системи законодавства про соціальне забезпечення слід вирізняти законодавство про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, законодавство про державну соціальну допомогу, законодавство про спеціальний соціальний захист, законодавство про додатковий соціальний захист, законодавство про недержавне соціальне забезпечення.

Система науки права соціального забезпечення являє собою сукупність наукових знань, теоретичних поглядів, суджень та ідей щодо правового регулювання суспільних відносин у сфері соціального забезпечення. Це наукові підходи, теоретичні уявлення про право соціального забезпечення як галузь права, її функції, соціальне призначення як самостійної галузі у системі права України. Отже, право соціального забезпечення як галузь права і право соціального забезпечення як наука відрізняються одна від одної передусім за предметом. Предметом галузі є суспільні відносини у сфері соціального забезпечення, а предметом науки – знання, теоретичні уявлення, наукові знання про дану галузь. Предмет науки права соціального забезпечення ширше предмету галузі, оскільки наука також вивчає теоретичні категорії галузі (предмет, метод, систему, джерела, принципи, суб'єкти, правовідносини тощо), історію виникнення, становлення і розвиток права соціального забезпечення, міжнародно-правове регулювання соціально-забезпечувальних відносин, здійснюючи при цьому порівняльно-правовий аналіз норм національного права соціального забезпечення із міжнародними стандартами в цій сфері, зарубіжний законодавчий досвід регулювання відносин із соціального забезпечення.

Функції права соціального забезпечення – це правові характеристики соціального призначення цієї галузі права у житті суспільства та головних напрямів впливу її норм на поведінку людей з метою реалізації завдань держави

у зазначеній сфері. Як будь-яка інша галузь право соціального забезпечення виконує регулятивну та охоронну функції. Основною функцією права соціального забезпечення є регулятивна. Саме в ній виявляється суть і цінність цієї галузі права. Призначення права соціального забезпечення – регулювання суспільних відносин із надання матеріального забезпечення, матеріальної підтримки та соціальних послуг особам/сім'ям, які зазнали несприятливих наслідків соціальних ризиків. Складовими охоронної функції є заборона, що передбачена нормами права, санкції, які застосовуються до порушників, та юридична відповідальність суб'єктів.

Право соціального забезпечення має спільні риси з такими галузями права: конституційним правом, оскільки його норми становлять основний зміст та гарантії людини на соціальний захист; адміністративним правом, що знаходить своє виявлення у соціальній сфері у відносинах управлінського характеру та застосуванні адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері соціального забезпечення; цивільного, оскільки засобами зазначеної галузі регулюються відносини з приводу надання соціальних послуг на приватних засадах недержавними установами та закладами; трудового, оскільки право соціального забезпечення свого часу відокремилось від нього у самостійну галузь права з власними предметом і методом правового регулювання.

Основними критеріями для розмежування права соціального забезпечення із суміжними галузями права є предмет і метод правового регулювання. Предмет права соціального забезпечення відрізняється від предметів трудового, цивільного та адміністративного права. Предметом трудового права є індивідуальні та колективні трудові відносини у сфері застосування найманої праці. Предметом цивільного права є майнові та особисті немайнові відносини, а предметом адміністративного права – управлінські відносини, що виникають та змінюються або припиняються у зв'язку із практичною діяльністю механізму реалізації виконавчої влади. Існують відмінності у методах правового регулювання зазначених галузей права.

Джерела, рекомендовані до заняття:

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

1. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. К. : Знання, 2008. 663 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/publ/REF-0000097841> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Бориченко К.В. Юридичний механізм забезпечення права на соціальний захист: проблеми теорії та практики: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 552 с.
URL: https://www.academia.edu/42022178/%D0%AE%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%99_%D0%9C%D0%95%D0%A5%D0%90%D0%9D%D0%86%D0%97%D0%9C_%D0%97%D0%90%D0%91%D0%95%D0%97%D0%9F%D0%95%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF_%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90_%D0%9D%D0%90_%D0%A1%D0%9E%D0%A6%D0%86%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%98%D0%99_%D0%97%D0%90%D0%A5%D0%98%D0%A1%D0%A2_%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%95%D0%9C%D0%98_%D0%A2%D0%95%D0%9E%D0%A0%D0%86%D0%87_%D0%A2%D0%90_%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%9A%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%98 (дата звернення: 20.08.2023).
3. Мокрицька Н.П. Право соціального забезпечення: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 536 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3300> (дата звернення: 20.08.2023).

4. Право соціального забезпечення : навчальний посібник / за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса, 2022. 266 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16223> (дата звернення: 20.08.2023).
5. Право соціального забезпечення: підручник/ за заг. ред. О.М. Ярошенка. Харків: Право, 2019. 376 с. URL: https://profbook.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=5142&download_id=1178 (дата звернення: 20.08.2023).
6. Шумило М.М. Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні : монографія. К. : Ніка-Центр, 2016. 680 с.
7. Соціальне право: навч. - метод. посібник. / К.В. Бориченко., А.О. Гудзь. Одеса: Фенікс, 2023. 22 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/24086> (дата звернення: 20.08.2023).
8. Чанишева Г.І. Юридичний механізм забезпечення соціальних прав людини і громадянина. Одеса, 2021. 40 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16165> (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

1. Бойко М.Д. Право соціального забезпечення в Україні : навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 448 с.
2. Тищенко О.В. Право соціального забезпечення України: етапи становлення та тенденції модифікації. *Проблеми реалізації прав громадян у сфері праці та соціального забезпечення* : тези доп. та наук. повідомл. учасників IX Міжнар. наук.-практ. конф., яка присвяч. 50-річчю створення каф. труд. права Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого (м. Харків, 11 жовт. 2019 р.) / за ред. О.М. Ярошенка. Харків : Право, 2019. С.500–504.
3. Чанишева Г.І. Соціальна політика. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С.703–707.

4. Чанишева Г.І. Соціальна політика: поняття, цілі, правове забезпечення. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №11. С. 80–85.
5. Чанишева Г.І. Соціальний діалог у сфері соціального забезпечення. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення / редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 698–700.
6. Яковлєва Г.О. До визначення поняття та природи соціальних ризиків у праві соціального забезпечення. *Право та інновації*. 2018. № 2 (22). С. 49–53.

Практичне заняття 3

ТЕМА 3. ПРИНЦИПИ ТА ДЖЕРЕЛА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Питання для обговорення:

1. Поняття і класифікація принципів права соціального забезпечення. Нормативне закріплення принципів права соціального забезпечення. Трансформація системи принципів права соціального забезпечення в умовах європейської інтеграції.
2. Система принципів права соціального забезпечення. Загальні (галузеві) принципи права соціального забезпечення. Внутрішньогалузеві принципи права соціального забезпечення.
3. Принцип законодавчого визначення умов і порядку здійснення соціального забезпечення, принципи загальності, універсальності, диференціації та розмаїття видів соціального забезпечення.
4. Поняття, види та особливості джерел права соціального забезпечення.
5. Конституція України – основне джерело права соціального забезпечення.
6. Міжнародно-правові акти як джерела права соціального забезпечення.

7. Закони України та підзаконні нормативно-правові акти у системі джерел права соціального забезпечення.
8. Акти соціального діалогу як джерела права соціального забезпечення
9. Роль судової практики в регулюванні відносин із соціального забезпечення.
10. Проблеми кодифікації законодавства про соціальне забезпечення.

Теми наукових повідомлень, рефератів, доповідей, презентацій:

1. Поняття, види та особливості джерел права соціального забезпечення.
2. Рішення Конституційного Суду України як джерела права соціального забезпечення.
3. Рішення Європейського Суду з прав людини як джерело права соціального забезпечення.
4. Європейська соціальна хартія (переглянута) як джерело права соціального забезпечення України.
5. Поняття та види принципів права соціального забезпечення.
6. Рівність прав і заборона дискримінації як принцип права соціального забезпечення.
7. Принцип збереження змісту та обсягу прав у соціальному забезпеченні та стан його дотримання на сучасному етапі.
8. Принципи права соціального забезпечення у міжнародно-правових актах.

Методичні рекомендації до вивчення теми

1.Принципи. У юридичній літературі відсутня єдність у розумінні зазначеної категорії, у зв'язку з чим здобувачі вищої освіти повинні розглянути висловлені в літературі думки науковців стосовно поняття принципів права, у тому числі права соціального забезпечення, обґрунтувати власну точку зору.

До характерних ознак принципів права належать такі: 1) вони є загальними (керівними, основними, головними, ключовими) ідеями (положеннями) про справедливе регулювання суспільних відносин правовими засобами; 2)

відображають закономірності суспільного розвитку на певному етапі, а також права, його природу і соціальне призначення; 3) реалізуються, як правило, шляхом закріплення їх у нормах права; 4) визначають характерні риси не тільки чинного, а й майбутнього права; 5) виступають критерієм правової оцінки поведінки посадових осіб і громадян; 6) окреслюють нормотворчу, правозастосовну і правоохоронну діяльність суб'єктів права; 7) виникають, змінюються та замінюються новими еволюційним шляхом.

Принципи права закріплені в Конституції України, міжнародних правових актах у сфері соціального забезпечення, законах України та інших нормативно-правових актах.

Здобувачам слід звернути увагу на те, що особливістю права соціального забезпечення є відсутність єдиного кодифікованого нормативно-правового акту (кодексу), який би, серед іншого, закріпив систему принципів цієї галузі права на законодавчому рівні. Вчені наводять різні системи принципів права соціального забезпечення. За сферою поширення принципи права соціального забезпечення поділяються на основні (загальноправові), міжгалузеві, галузеві та внутрішньогалузеві. У системі принципів права соціального забезпечення ключове місце посідають загальноправові принципи, що закріплені у Конституції України, міжнародних актах, ратифікованих Верховною Радою України, чинному законодавстві, мають наднаціональний характер і стосуються права будь-якої цивілізованої держави. Зазначені принципи мають об'єднувальний характер щодо усіх галузей права, відображаючи їх загальну спрямованість, стан, динаміку розвитку суспільства та держави. За своєю суттю, загальноправові принципи права соціального забезпечення – це система визнаних у суспільстві і державі засад (ідей та концепцій), які відображають сутність, єдність і цілісність права соціального забезпечення. У системі загальноправових принципів права соціального забезпечення, особливе значення мають такі із них, як: 1) принцип верховенства права, прав та свобод особи; 2) принцип рівноправності громадян; 3) принцип поваги до прав і свобод людини;

4) принцип соціальної справедливості; 5) принцип гуманізму; 6) принцип законності; 7) принцип пріоритету норм міжнародних договорів над внутрідержавними правовими актами; 8) принцип соціальної захищеності особи.

Крім цих принципів, у праві соціального забезпечення діють принципи, що стосуються декількох галузей права, які прийнято називати міжгалузевими. До них належать: принцип визнання та закріплення основних соціальних прав людини відповідно до міжнародних стандартів; принцип державної гарантованості здійснення прав людини; принцип забезпечення участі громадських об'єднань; принцип багатоканальності фінансування соціального забезпечення; принцип цільового використання коштів; принцип сприяння зайнятості і працевлаштування населення тощо.

Галузеві (внутрішньогалузеві) принципи права соціального забезпечення виражають загальні суттєві властивості норм тільки цієї галузі права. Таких принципів більшість, вони конкретизуються в окремих інститутах і нормах.

Джерела права соціального забезпечення – це зовнішня форма правотворчої діяльності держави в сфері регулювання соціально-забезпечувальних відносин, за допомогою якої воля законодавця стає обов'язковою для виконання.

2. *Джерела права соціального забезпечення.* Розширення предмета права соціального забезпечення, поява нових видів соціальних виплат, послуг збільшує кількість джерел права, що обумовлює необхідність їх системності, співпідпорядкованості, несуперечності, скоординованості, розробки єдиної науково обґрунтованої соціальної концепції, що відповідає міжнародним стандартам, спрямованої на вирішення ключових проблем в праві соціального забезпечення і перш за все на гарантії реалізації права людини на життя за допомогою норм соціального забезпечення, на гідний її рівень. Джерела права соціального забезпечення класифікують: за формою акту, ступенем узагальненості, сферою дії, юридичною силою, органами правотворчості, основними видами соціального забезпечення.

Здобувачам слід звернути увагу на те, що джерела права соціального забезпечення мають свої особливості. Це, насамперед, відсутність кодифікованого нормативно-правового акту, який би комплексно врегулював систему відносин у праві соціального забезпечення. Крім того, деякі з нормативно-правових актів мають розрахунки, формули, які є складними для застосування. Поряд із загальними ознаками, джерела права соціального забезпечення мають особливості, які обумовлені предметом і методом галузі права соціального забезпечення. Галузь права багато в чому визначає систему законодавства, служить для законодавця орієнтиром в його правотворчій діяльності.

Правове регулювання соціальних відносин в Україні здійснюються не єдиним законом, а численними законами та підзаконними нормативно-правовими актами. При цьому можна навести багато прикладів, коли норми підзаконних актів не узгоджуються з положеннями акту вищої юридичної сили – закону, що також негативно впливає на реалізацію конституційних прав та свобод людини і громадянина. Розв'язання проблеми можливе шляхом систематизації законодавства у сфері соціального захисту, його кодифікації.

Міжнародно-правові акти виконують роль орієнтиру (стандарту) для національного права щодо дотримання прав людини законодавчими і правозастосовними органами, які реалізуються через національне законодавство, вони покликані сприяти посиленню гарантій соціальної захищеності всіх категорій населення. Великий вплив на розвиток джерел права соціального забезпечення має Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 г. Крім Декларації, джерелом права соціального забезпечення є і Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, в яких проголошено право на працю кожної людини, право на отримання можливості заробляти собі на життя працею, яку людина вільно обирає і на яку вільно погоджується.

Джерела, рекомендовані до заняття:

Нормативно-правові література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text (дата звернення: 20.08.2023).
3. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 20.08.2023).
4. Загальна декларація прав людини Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.08.2023).
5. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 20.08.2023).
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 р. 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 20.08.2023).
7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 20.08.2023).
8. Конвенція МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення від 28 червня 1952 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 20.08.2023).
9. Конвенція МОП № 130 про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби від 25.06.1969 р. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_184#Text (дата звернення: 20.08.2023).

10. Конвенція МОП № 156 про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящих із сімейними обов'язками від 23 червня 1981 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_010#Text (дата звернення: 20.08.2023).
11. Конвенція МОП № 157 про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення від 21 червня 1982 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_012#Text (дата звернення: 20.08.2023).
12. Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України 14.01.1998 № 16/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр> (дата звернення: 20.08.2023).
13. Про пенсійне забезпечення: Закон України № 1788-XII від 5 листопада 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12> (дата звернення: 20.08.2023).
14. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

1. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. К. : Знання, 2008. 663 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/publ/REF-0000097841> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Бориченко К. В. Соціальне право: навч. - метод. посібник. Одеса: Фенікс, 2023. 22 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/24086> (дата звернення: 20.08.2023).
3. Мокрицька Н.П. Право соціального забезпечення: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 536 с. URL:

<https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3300> (дата звернення: 20.08.2023).

4. Право соціального забезпечення : навчальний посібник / за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса, 2022. 266 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16223> (дата звернення: 20.08.2023).
5. Право соціального забезпечення: підручник/ за заг. ред. О.М. Ярошенка. Харків: Право, 2019. 376 с. URL: https://profbook.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=5142&download_id=1178 (дата звернення: 20.08.2023).
6. Шумило М.М. Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні : монографія. К. : Ніка-Центр, 2016. 680 с.
7. Чанишева Г.І. Юридичний механізм забезпечення соціальних прав людини і громадянина. Одеса, 2021. 40 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16165> (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

1. Право соціального забезпечення: навч. посіб. / за заг. ред. В.В. Жернакова. Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. 126 с.
2. Федчишина К.В. Єдність і диференціація як принцип права соціального забезпечення. *Часопис з юридичних наук*. 2014. № 1. С. 1–10.
3. Чанишева Г.І. Генеральна угода: поняття, ознаки, правова природа. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №9. С. 77–82.
4. Чанишева Г.І. Зміст колективних угод як актів соціального діалогу. *Юридичні гарантії забезпечення прав громадян на працю і соціальний захист* : тези доп. та наук. повідомл. учасників X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9 жовтня 2020 р.) / за ред. О.М. Ярошенка. Харків: Право, 2020. С. 18–22.
5. Чанишева Г.І. Колективна угода. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення / редкол.:

- М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С.302–309.
6. Чанишева Г.І. Колективний договір. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С.297–302.
 7. Чанишева Г.І. Принципи соціального діалогу. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С.623–628.

Практичне заняття 4

ТЕМА 4. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ТА ВИДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ЙОГО ФІНАНСУВАННЯ

Питання для обговорення:

1. Поняття організаційно-правових форм соціального забезпечення та їх класифікація. Основні ознаки організаційно-правових форм соціального забезпечення їх характеристика.
2. Загальна характеристика основних організаційно-правових форм соціального забезпечення: загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державна соціальна допомога, спеціальний соціальний захист, додатковий соціальний захист, недержавне соціальне забезпечення.
3. Загальна характеристика видів соціального забезпечення.
4. Фінансування соціального забезпечення та перспективи його розвитку.
5. Правове регулювання діяльності страхових фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. Правове регулювання діяльності Пенсійного фонду України.

6. Фінансування витрат на соціальне забезпечення за рахунок коштів Державного та місцевих бюджетів. Фінансування соціальних програм за рахунок коштів підприємств та фізичних осіб.

Теми наукових повідомлень, рефератів, доповідей, презентацій:

1. Організаційно-правові форми соціального забезпечення: національна практика та зарубіжний досвід.
2. Благодійна діяльність у зарубіжних країнах та її роль у соціальному захисті населення.
3. Досвід зарубіжних країн у фінансуванні соціальних програм за рахунок коштів підприємств або окремих фізичних осіб.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Поняття «форма» (слово латинського походження і означає зовнішність, устрій) вживається в різних значеннях. У праві під формою найчастіше розуміють зовнішнє вираження якого-небудь змісту або вид, устрій, тип, структуру чогось. З огляду на це, організаційно-правові форми соціального забезпечення – це способи акумуляції коштів на соціальне забезпечення з подальшим розподілом їх між відповідними категоріями населення, які потребують матеріальної та іншої підтримки з боку держави та суспільства.

При цьому форми соціального забезпечення у навчальній літературі розмежовуються з урахуванням: способу акумуляції коштів і фінансових джерел, за рахунок яких здійснюється соціальне забезпечення; кола суб'єктів, які забезпечуються за рахунок коштів відповідного фінансового джерела; видів забезпечення конкретного кола суб'єктів за рахунок цього джерела; системи органів, які здійснюють соціальне забезпечення. У більшості країн світу склалися три основні форми соціального забезпечення: соціальне страхування, соціальне забезпечення за рахунок державних коштів та соціальна допомога.

Найбільш вдала класифікація представлена Н.Б. Болотіною, яка серед форм соціального захисту називає: загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну соціальну допомогу, спеціальний та додатковий соціальний захист, а також – недержавне соціальне забезпечення.

Так, основними формами соціального забезпечення в Україні є:

- 1) загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- 2) державна соціальна допомога;
- 3) спеціальне соціальне забезпечення;
- 4) додаткове соціальне забезпечення;
- 5) недержавне соціальне забезпечення.

У рамках певної організаційно-правової форми соціального забезпечення здійснюється надання матеріальних благ та/або соціальних послуг, які направлені на подолання несприятливих наслідків різних соціальних ризиків, їх профілактику. Дані заходи охоплюються загальним поняттям «вид соціального забезпечення». Деякі вчені вид соціального забезпечення визначають як об'єкт соціально-забезпечуваних відносин.

Усі види соціального забезпечення мають спільну мету – соціальний захист громадян у передбачених законом випадках. Питання про перелік видів соціального забезпечення, як і його форм, є дискусійним у науці права соціального забезпечення. Формулювання видів соціального забезпечення населення дуже сильно залежить від тлумачення самим вченим нормативно-правових актів, рівня узагальнення та конкретизації понять і дефініцій, тобто має дуже суб'єктивний характер. Ще більше розширює ряд видів Н.Б. Болотіна, додаючи до нього види, в цілому, більш орієнтовані саме на підтримку осіб із проблемами зі здоров'ям, а саме: медичну допомогу, лікарські засоби, технічні засоби для реабілітації та пересування, інші вироби медичного призначення. Також серед видів учена виділяє житлово-комунальні субсидії.

Фінансування і, залежно від цього, – порядок здійснення будь-якої форми соціального забезпечення, є однією із визначальних умов його існування в

державі взагалі. Будь-який процес фінансування здійснюється у два етапи: формування фінансових ресурсів та їх використання. У фінансовому аспекті система соціального забезпечення в Україні складається з трьох джерел:

- 1) фондів соціального страхування;
- 2) державного бюджету;
- 3) недержавних джерел.

У Законі України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV закріплюється правовий статус Фонду соціального страхування України, чому присвячений окремий розділ (Розділ II). Пенсійний фонд України є найбільшим державним позабюджетним цільовим фондом. Нормативно-правове регулювання його діяльності здійснюється за допомогою положень низки законів, підзаконних нормативно-правових актів та актів організаційно-розпорядчого характеру, які видаються його органами.

Так, відповідно до ст. 58 Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» управління та керівництво солідарною пенсійною системою здійснює Пенсійний фонд України. Закон встановлює, що він є юридичною особою і може від свого імені набувати майнові та особисті немайнові права, є самоврядною неприбутковою організацією і здійснює свою діяльність на підставі статуту, який затверджується його правлінням.

Джерела, рекомендовані до заняття:

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 20.08.2023).

3. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text (дата звернення: 20.08.2023).
4. Загальна декларація прав людини Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.08.2023).
5. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
6. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> (дата звернення: 20.08.2023).
7. Про пенсійне забезпечення: Закон України № 1788-XII від 5 листопада 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12> (дата звернення: 20.08.2023).
8. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 20.08.2023).
9. Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні: Закон України від 17.04. 1991 р. № 962-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-12> (дата звернення: 20.08.2023).
10. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 20.08.2023).
11. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 01.01.1992 р. № 2262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

1. Мокрицька Н.П. Право соціального забезпечення: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 536 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3300> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Право соціального забезпечення : навчальний посібник / за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса, 2022. 266 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16223> (дата звернення: 20.08.2023).
3. Право соціального забезпечення: підручник/ за заг. ред. О.М. Ярошенка. Харків: Право, 2019. 376 с. URL: https://profbook.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=5142&download_id=1178 (дата звернення: 20.08.2023).
4. Шумило М.М. Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні : монографія. К. : Ніка-Центр, 2016. 680 с.
5. Чанишева Г.І. Юридичний механізм забезпечення соціальних прав людини і громадянина. Одеса, 2021. 40 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16165> (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

1. Бориченко К.В. Поняття та ознаки додаткового соціального захисту як організаційно-правової форми соціального захисту. *Правове забезпечення соціальної сфери*: матеріали VI Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Одеса, 4 квітня 2015 р.): у 2 т. Т. 2 / за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса: Юридична література, 2015. С. 22–26.
2. Бориченко К.В. Форми та види соціального захисту сімей з дітьми. *Митна справа: науково-аналітичний журнал*. 2013. № 5 (89). С. 235–242.
3. Гудзь А.О. Класифікація форм та видів благодійної діяльності в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 1. С. 61–64.

4. Гудзь А.О. Недержавне соціальне забезпечення як окрема форма соціального захисту населення в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 3. С. 78–82.
5. Гудзь А.О. Поняття та правове регулювання благодійної діяльності в Україні. *Держава та регіони: науково-виробничий журнал*. Серія «Право». 2018. № 4. С. 65–68.
6. Гудзь А.О. Система соціального захисту України та місце у ній недержавного соціального забезпечення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: «Юриспруденція». 2019. № 40. С. 106–109.
7. Гудзь А.О. Фінансування недержавного соціального забезпечення в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2019. № 58. С. 152–155.
8. Корнілова О. Медична допомога як вид соціального забезпечення: монографія. Одеса: Фенікс, 2021. 214 с.
9. Чанишева Г.І. Соціальні пільги: поняття, правова природа, класифікація. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Серія «Правознавство». 2020. Випуск 3. С. 55–59.

Практичне заняття 5

ТЕМА № 5: ДЕРЖАВНІ СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ І ДЕРЖАВНІ СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Питання для обговорення:

1. Правові аспекти соціальної стандартизації.
2. Поняття державних соціальних стандартів та мета їх встановлення. Складові державних соціальних стандартів: соціальні норми, соціальні нормативи, нормативи витрат. Система та класифікація соціальних

нормативів. Сфери застосування державних соціальних стандартів і нормативів.

3. Прожитковий мінімум як базовий державний соціальний стандарт.
4. Поняття державних соціальних гарантій. Характеристика державних соціальних гарантій у сфері оплати праці, пенсійного забезпечення, соціальних допомог тощо. Порядок їх визначення та затвердження.
5. Стандарти соціального забезпечення в міжнародних нормативно-правових актах.
6. Стандарти ООН у сфері соціального забезпечення. Конвенції та Рекомендації МОП у сфері соціального забезпечення. Європейські стандарти у сфері соціального забезпечення.

Теми наукових повідомлень, рефератів, доповідей, презентацій:

1. Поняття та класифікація державних соціальних стандартів та державних соціальних гарантій.
2. Прожитковий мінімум та порядок його встановлення за законодавством окремих зарубіжних країн.
3. Соціальний моніторинг: правові питання.
4. Міжнародно-правове регулювання відносин у сфері соціального забезпечення.
5. Європейські стандарти у сфері соціального забезпечення: загальна характеристика.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Соціальний стандарт – це певна модель, що характеризує якість та рівень життєдіяльності людини. Стандарти встановлюються згідно чинного законодавства спеціально уповноваженими органами в процесі стандартизації.

Стандартизація – це діяльність, спрямована на досягнення впорядкування у відповідній сфері шляхом встановлення положень для загального та

багаторазового використання по відношенню до реально існуючих та потенціальних завдань. Ця діяльність передбачає розробку та опублікування відповідних стандартів.

Проблема соціальної стандартизації має широкі межі, її забезпечення визначається станом розвитку економіки держави. На конкретному етапі соціально-економічного розвитку суспільство висуває певні вимоги до рівня та якості життя людини. Сукупність таких вимог і визначає соціальний стандарт. Відносини щодо стандартизації у сфері соціального забезпечення регулюються такими нормативно-правовими актами: законами України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5.10.2000 року, «Про прожитковий мінімум» від 15.07.1999 року, «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 року, Державним класифікатором соціальних стандартів і нормативів, затвердженим наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 17.06.2002 року.

Стандартизація соціальних прав є значною проблемою, яка досліджується не тільки у вітчизняній літературі, але і в міжнародній практиці юристами, психологами, політологами, економістами. Отже, інститут соціальної стандартизації виходить за межі права соціального забезпечення, оскільки охоплює значно ширше коло суспільних відносин, зокрема в сфері трудових, житлових, медичних відносин, у сфері освіти тощо.

На законодавчому рівні вперше стандарти соціального забезпечення були визначені Загальною декларацією прав людини, прийнятою і проголошеною Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 р. згідно якої, кожна людина, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави (ст. 22).

У національному законодавстві визначення поняття «державні соціальні стандарти» міститься в ст. 1 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». Відповідно до її положень державні соціальні стандарти – встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій.

Таким чином, соціальні стандарти можна визначити як еталони, що мають характеризувати доступ до соціальних благ в межах того чи іншого соціуму. Соціальні норми і нормативи – показники необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг та забезпечення освітніми, медичними, житлово-комунальними, соціально-культурними послугами.

На основі соціальних стандартів визначаються розміри основних соціальних гарантій: мінімальних розмірів заробітної плати та пенсії за віком, інших видів соціальних виплат і допомоги. Державні соціальні стандарти обов'язково враховуються при розробці програм економічного і соціального розвитку. Держава гарантує забезпечення основних потреб громадян на рівні встановлених законом державних соціальних стандартів і нормативів.

Вдосконалення системи норм і нормативів повинно формуватися на основі державної системи соціальної стандартизації, яка має наближатися, а з часом і відповідати системі соціального захисту і соціальних стандартів країн Європейського Союзу. Державна система соціальної стандартизації повинна забезпечити принципово новий механізм нормативно-правового регулювання соціальної сфери.

Закон України «Про прожитковий мінімум» від 15.07.1999 року визначає прожитковий мінімум як вартісну величину достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості. Аналогічне визначення цього

поняття міститься і в Законі України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 року.

Прожитковий мінімум є базовим державним соціальним стандартом. Залежно від прожиткового мінімуму для працездатних осіб встановлюється мінімальний розмір заробітної плати, від прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність – мінімальний розмір пенсії, а розміри соціальної допомоги та інших соціальних виплат залежать від прожиткового мінімуму відповідної соціально-демографічної групи населення.

Правова регламентація встановлення та затвердження прожиткового мінімуму базується на положеннях, закріплених в таких нормативно-правових актах, як:

1) Конституція України, положення якої є базовими та основоположними для всіх інших законів у соціальній сфері, у тому числі, що стосується прожиткового мінімуму;

2) Закон України «Про прожитковий мінімум» від 15 липня 1999 року, який відповідно до статті 46 Конституції України дає визначення прожитковому мінімуму, закладає правову основу для його встановлення, затвердження та врахування при реалізації державою конституційної гарантії громадян на достатній життєвий рівень;

3) Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5 жовтня 2000 року, який визначає правові засади формування та застосування державних соціальних стандартів і нормативів, спрямованих на реалізацію закріплених Конституцією України та законами України основних соціальних гарантій, та визначає прожитковий мінімум як базовий державний соціальний стандарт;

4) Закон України про Державний бюджет України на відповідний календарний рік, у якому безпосередньо закріплюється розмір прожиткового мінімуму на одну особу в розрахунку на місяць, в тому числі для основних соціальних і демографічних груп населення;

5) постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» в редакції від 14.04.2000 року № 656 (оскільки іншого, більш сучасного порядку затвердження наборів поки що не прийнято);

6) Методика визначення прожиткового мінімуму, затверджена наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики України від 03.02.2017 р. № 178/147/31, якою встановлюється єдиний порядок розрахунку прожиткового мінімуму у розрахунку на місяць на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення в Україні;

7) постанова Кабінету Міністрів України «Про науково-громадську експертизу набору продуктів харчування, непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму» від 24.09.1999 р. № 1767, в редакції від 05.02.2019 року.

Джерела, рекомендовані до заняття:

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 20.08.2023).
3. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text (дата звернення: 20.08.2023).
4. Загальна декларація прав людини Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. URL:

- https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.08.2023).
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 20.08.2023).
 6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 20.08.2023).
 7. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 20.08.2023).
 8. Конвенція МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення від 28 червня 1952 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 20.08.2023).
 9. Конвенція МОП № 130 про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби від 25.06.1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_184#Text (дата звернення: 20.08.2023).
 10. Конвенція МОП № 156 про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящих із сімейними обов'язками від 23 червня 1981 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_010#Text (дата звернення: 20.08.2023).
 11. Конвенція МОП № 157 про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення від 21 червня 1982 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_012#Text (дата звернення: 20.08.2023).
 12. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року, першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до

Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 року № 476/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

13. Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення № 102: Закон України від 16 березня 2016 року № 1024-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-19#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
14. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

1. Мокрицька Н.П. Право соціального забезпечення: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 536 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3300> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Право соціального забезпечення : навчальний посібник / за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса, 2022. 266 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16223> (дата звернення: 20.08.2023).
3. Право соціального забезпечення: підручник/ за заг. ред. О.М. Ярошенка. Харків: Право, 2019. 376 с. URL: https://profbook.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=5142&download_id=1178 (дата звернення: 20.08.2023).
4. Чанишева Г.І. Юридичний механізм забезпечення соціальних прав людини і громадянина. Одеса, 2021. 40 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16165> (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

1. Краснов Є.В. Ратифікація конвенції міжнародної організації праці № 102 як вектор вдосконалення системи соціального забезпечення України на шляху до євроінтеграції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. №2. С. 144–147.
2. Кривцова М.С. Система державних соціальних стандартів та гарантій в Україні: вплив на доходи населення та шляхи вдосконалення. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2016. № 6. С. 108–131.
3. Новосільська Т.В. Прожитковий мінімум як базовий державний соціальний стандарт. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. № 3(2). С. 175–181.
4. Тарасенко В.С. Деякі особливості визначення прожиткового мінімуму для дітей. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2015. Випуск 5. Т.2. С. 63–66.
5. Тарасенко В.С. Проблеми формування та затвердження «споживчого кошику». *Розвиток трудового права і права соціального забезпечення: теорія і практика* : тези доп. та наук. повідомл. учасників VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 05 жовт. 2018 р.) / за ред. О. М. Ярошенка. Харків : ФОП Панов А.Н, 2018. С. 440–443.
6. Тарасенко В.С. Реформа прожиткового мінімуму в Україні. *Правова позиція*. 2019. №4(25). С.19–23.
7. Тарасенко В.С. Споживчий кошик: реалії та перспективи. *Правове забезпечення соціальної сфери*: зб. матер. IV Міжнар. наук. конф. студ., аспір. та молод. вчених / за заг. ред. д.ю.н., проф. Г.І. Чанишевої. Одеса: Фенікс, 2013. С. 430–433.
8. Тарасенко В.С. Шляхи подолання бідності в Україні. *Правове забезпечення соціальної сфери*: Матеріали V Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Одеса, 22 берез. 2014 р.) / за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса : Юридична література, 2014. С. 371–374.

9. Тищенко О.В. Державні соціальні стандарти та гарантії як основа соціального забезпечення в Україні. *Юридичний вісник*. 2013. № 4 (29). С. 99–104.
10. Чанишева Г.І. Державні та соціальні стандарти відпочинку та оздоровлення дітей. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 125–127.

Змістовий модуль 2

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Практичне заняття 6

ТЕМА 6. ПРАВОВІДНОСИНИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Питання для обговорення:

1. Поняття, основні ознаки та види правовідносин у сфері соціального забезпечення.
2. Класифікація правовідносин у сфері соціального забезпечення.
3. Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин у сфері права соціального забезпечення.
4. Суб'єкти, об'єкти та зміст правовідносин у сфері соціального забезпечення.
5. Процедурні та процесуальні правовідносини у сфері соціального забезпечення.

Теми наукових повідомлень, рефератів, доповідей, презентацій:

1. Процедурні та процесуальні правовідносини.
2. Фізичні особи як суб'єкти правовідносин із соціального забезпечення.

3. Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин із соціального забезпечення.

Приклади тестових завдань:

1. Реалізації матеріальних правовідносин передують такі правовідносини:

- А) процесуальні;
- Б) процедурні;
- В) адміністративні;
- Г) трудові;
- Д) цивільні.

2. Процедурні правовідносини породжують такий юридичний факт:

- А) звернення зацікавленої особи або її представника із заявою до компетентних органів про нарахування пенсії, допомоги;
- Б) звернення зацікавленої особи або її представника з проханням підтвердити конкретний факт;
- В) надання зацікавленою особою або її представником необхідних доказів до компетентних органів;
- Г) подання зацікавленою особою або її представником позову до суду;
- Д) усі перелічені варіанти.

3. До суб'єктів правовідносин із соціального забезпечення належать:

- А) фізична особа та відповідний орган держави;
- Б) юридична особа та відповідний орган держави;
- В) трудовий колектив та відповідний орган держави;
- Г) суд та громадяни;
- Д) працівник та трудовий колектив.

4. Об'єктом матеріальних правовідносин із соціального забезпечення є такий:

- А) рішення державних органів про призначення конкретного виду соціального забезпечення;
- Б) конкретний вид соціального забезпечення (благо);
- В) рішення суду;
- Г) рішення відповідного органу держави;
- Д) трудовий договір (контракт).

5. Об'єктом процесуальних відносин із соціального забезпечення є:

- А) рішення державних органів про призначення конкретного виду соціального забезпечення;
- Б) конкретний вид соціального забезпечення (благо);
- В) рішення суду;
- Г) рішення відповідного органу держави;
- Д) трудовий договір (контракт).

6. Юридичним фактом, що породжує процедурні правовідносини, є:

- А) звернення заінтересованої особи або її представника із заявою до компетентних органів про нарахування пенсії, допомоги;
- Б) звернення заінтересованої особи або її представника з проханням підтвердити конкретний факт;
- В) надання заінтересованою особою або її представником необхідних доказів до компетентних органів.

7. Суб'єктами правовідносин із соціального забезпечення є:

- А) фізична особа та відповідний орган держави;
- Б) юридична особа та відповідний орган держави;
- В) трудовий колектив та відповідний орган держави;

Г) суд та громадянин;

Д) громадяни України, які виїхали на постійне місце проживання за межі України.

Методичні рекомендації для вивчення теми

У юридичній літературі наводяться два визначення правовідносин, що розглядаються у вузькому розумінні: 1) це врегульовані нормами права суспільні відносини, учасники яких наділені гарантованими державою суб'єктивними правами і юридичними обов'язками; 2) це суспільні відносини (або суспільний зв'язок), що виникають на підставі норм права, учасники яких наділені суб'єктивними правами. Здобувачам вищої освіти варто звернути увагу на те, що обидва визначення є правильними і все залежить від характеру суспільних відносин, які регулює право. Є реальні відносини, які існували до права, незалежно від права, оскільки існує саме суспільство (відносини з приводу виробництва засобів існування, обміну виробленими продуктами, відтворення самої людини). Саме такі правовідносини характеризує перше визначення (врегульовані нормами права суспільні відносини, що можуть існувати і без права). Відносини можуть виникати на підставі норм права, а при скасуванні останніх зникають і відповідні правовідносини. У цьому разі правильним буде друге визначення. Під це визначення підпадають правовідносини, що виникають з приводу надання різних видів державного соціального забезпечення. Також, здобувачам варто звернути увагу на співвідношення понять «соціально-забезпечувальні відносини» і «відносини у сфері соціального забезпечення». Вони різняться між собою за змістом. Так, соціально-забезпечувальні відносини є комплексом якісно однорідних суспільних відносин, що існують у сфері соціального забезпечення осіб, та виникають у зв'язку з настанням соціального ризику для подолання або пом'якшення його несприятливих наслідків.

За структурою соціально-забезпечувальні відносини розділяються на:

- 1) відносини по соціальному забезпеченню громадян в грошовій і натуральній формах (матеріальні соціально-забезпечувальні відносини);
- 2) відносини, пов'язані з встановленням юридичних фактів (процедурні відносини);
- 3) відносини, пов'язані із захистом права на той чи інший вид соціального забезпечення(процесуальні відносини).

Соціально-забезпечувальні правовідносини – це відносини, що складаються на підставі норм права соціального забезпечення між фізичними особами й органами соціального захисту населення з приводу надання конкретного виду соціального забезпечення. Ці відносини мають на меті задоволення найнеобхідніших потреб громадян при настанні визначених законами України соціальних ризиків.

Правовідносини у сфері соціального забезпечення можна класифікувати на певні види за критеріями, що застосовуються у теорії права та праві соціального забезпечення. З огляду на це, соціально-забезпечувальні правовідносини групують: за предметом правового регулювання; характером здійснюваних функцій; ступенем визначеності учасників правовідносин; характером дії зобов'язаної особи; кількісним складом суб'єктів; розподілом прав і обов'язків між суб'єктами правовідносин; часом (строками) дії; характером правовідносин, що визначається їх метою; формами соціального забезпечення; видами соціального забезпечення.

Джерела, рекомендовані до заняття:

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення:

20.08.2023).

3. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text (дата звернення: 20.08.2023).
4. Загальна декларація прав людини Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.08.2023).
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 20.08.2023).
6. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 20.08.2023).
7. Конвенція МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення від 28 червня 1952 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 20.08.2023).
8. Конвенція МОП № 130 про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби від 25.06.1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_184#Text (дата звернення: 20.08.2023).
9. Конвенція МОП № 156 про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящих із сімейними обов'язками від 23 червня 1981 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_010#Text (дата звернення: 20.08.2023).
10. Конвенція МОП № 157 про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення від 21 червня 1982 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_012#Text (дата звернення: 20.08.2023).

11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004%20#Text (дата звернення: 20.08.2023).
12. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року, першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 року № 476/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
13. Конвенція МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення від 28 червня 1952 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 20.08.2023).
14. Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення № 102: Закон України від 16 березня 2016 року № 1024-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-19#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
15. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
16. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 20.08.2023).
17. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> (дата звернення: 20.08.2023).
18. Про пенсійне забезпечення: Закон України № 1788-XII від 5 листопада 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12> (дата звернення: 20.08.2023).

19. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 20.08.2023).
20. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-17> (дата звернення: 20.08.2023).
21. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 р. № 796-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

1. Корнілова О.В. Медична допомога як вид соціального забезпечення : дис. ... д-ра філософ. за спец. 081 «Право» / Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021. <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14843> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Мокрицька Н.П. Право соціального забезпечення: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 536 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3300> (дата звернення: 20.08.2023).
3. Право соціального забезпечення : навчальний посібник / за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса, 2022. 266 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16223> (дата звернення: 20.08.2023).
4. Право соціального забезпечення: підручник/ за заг. ред. О.М. Ярошенка. Харків: Право, 2019. 376 с. URL: https://profbook.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=5142&download_id=1178 (дата звернення: 20.08.2023).
5. Шумило М.М. Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні : монографія. К. : Ніка-Центр, 2016. 680 с.

6. Чанишева Г.І. Юридичний механізм забезпечення соціальних прав людини і громадянина. Одеса, 2021. 40 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16165> (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

1. Синчук С. Соціально-страхові правовідносини як різновид правовідносин соціального забезпечення. *Вісник Львівського університету. Сер. : Юридична*. 2014. Вип. 59. С. 266–276.
2. Синчук С.М. Дискусійні питання теорії об'єкта соціально-страхових правовідносин. Держава і право. *Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 208–213.
3. Синчук С.М. Щодо питання про юридичні обов'язки соціально зобов'язаних суб'єктів у процедурних правовідносинах соціального забезпечення. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 207–216.

Практичне заняття 7

ТЕМА 7. ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика законодавства в сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування
2. Поняття, принципи та види загальнообов'язкового державного соціального страхування.
3. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття. Види допомог та соціальних послуг.
4. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. Види допомог та соціальних послуг.

5. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності. Види страхових виплат та соціальних послуг.

Теми наукових повідомлень, рефератів, доповідей, презентацій:

1. Система соціального страхування як складова забезпечення соціальної безпеки.
2. Соціальне страхування як механізм реалізації соціальної політики.
3. Реформування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні.

Практичні завдання:

Задача 1.

2 вересня 2023 р. помер громадянин В, на утриманні якого були його дружина – громадянка К. та двоє дітей: син – 6 років та дочка – 1 рік. Нині громадянка К. перебуває у відпустці у зв'язку з доглядом за дитиною до трьох років. Проаналізуйте ситуацію та дайте відповіді на такі запитання: хто виступатиме суб'єктом права на пенсію у зв'язку з втратою годувальника? До якого державного органу необхідно звернутися громадянці К. для отримання виплат?

Задача 2.

У лютому 4-річний син Петренко отримав важку травму, а через два роки був визнаний дитиною-інвалідом. Мати звільнилася з роботи для догляду за сином, який згідно з медичним висновком потребував постійного стороннього догляду. Мати звернулася до органів соціального захисту із заявою про призначення їй відповідних допомог, а також до районного відділення Пенсійного фонду України для призначення їй пенсії.

Чи є син Петренко суб'єктом соціально-забезпечувальних або соціально-страхових правовідносин? Які правовідносини і між ким виникли у цьому випадку? Що є об'єктом вказаних відносин?

Методичні рекомендації до вивчення теми

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування – система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення, страхові виплати та надання соціальних послуг застрахованим особам за рахунок коштів Фонду соціального страхування України (ст. 1 Закону України № 1105-XIV).

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування здійснюється за принципами: 1) законодавчого визначення умов і порядку здійснення соціального страхування; 2) обов'язковості страхування осіб відповідно до видів соціального страхування та можливості добровільності страхування у випадках, передбачених законом; 3) державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав; 4) обов'язковості фінансування Фондом витрат, пов'язаних із наданням матеріального забезпечення, страхових виплат та соціальних послуг, в обсягах, передбачених цим Законом; 5) формування та використання страхових коштів на засадах солідарності та субсидування; 6) диференціації розміру виплати допомоги залежно від страхового стажу; 7) диференціювання страхового тарифу з урахуванням умов і стану безпеки праці, виробничого травматизму та професійної захворюваності на кожному підприємстві; 8) економічної заінтересованості суб'єктів страхування в поліпшенні умов і безпеки праці; 9) цільового використання коштів соціального страхування; 10) відповідальності роботодавців та Фонду за реалізацію права застрахованої особи на матеріальне забезпечення та соціальні послуги (ст. 3 Закону України № 1105-XIV).

Законодавство про соціальне страхування складається з Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Кодексу законів про працю України, Закону України «Про загальнообов'язкове державне

соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105-XIV (редакція від 13.02.2020), інших законодавчих актів та прийнятих відповідно до них інших нормативно-правових актів.

Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування 14.01.1998 № 16/98-ВР м (редакція від 13.02.2020) відповідно до Конституції України визначають принципи та загальні правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян в Україні.

Суб'єкти соціального страхування – застрахована особа, члени її сім'ї або інша особа у випадках, передбачених Законом України № 1105-XIV, страхувальник та страховик.

Страховики, мають особливий подвійний статус – це державні установи, які виступають від імені держави при надання соціально-страхового забезпечення і є одночасно частиною фінансової системи

Соціально-страхові відносини мають низку відмінних рис, але ці особливості фактично складають їх видові ознаки і не суперечать соціально-забезпечувальній природі. У числі таких видових ознак можна назвати:

- системний характер (системність);
- особливий порядок компенсації наслідків соціального ризику, що передбачає дотримання принципу соціальної еквівалентності при надання забезпечення;
- особливий уповноважений суб'єкт – застрахована особа;
- особливий характер правового зв'язку суб'єктів, так званий стан «бути застрахованим».

Фонд соціального страхування України є органом, який здійснює керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та медичним страхуванням, провадить акумуляцію страхових внесків, контроль за використанням коштів, забезпечує фінансування виплат за цими видами

загальнообов'язкового державного соціального страхування та здійснює інші функції згідно із затвердженим статутом.

Об'єкт соціального страхування – страховий ризик та страховий випадок, із настанням яких у застрахованих осіб (членів їх сімей, інших осіб) виникає право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги відповідно до цього Закону залежно від видів соціального страхування.

Страховий ризик у значенні події завжди порівнюється зі страховим випадком. Страховий випадок – подія, яка вже настала, в той час як страховий ризик – це можливість або ймовірність настання певної події, що виключає будь-яке їх ототожнення, а тим більше розгляд їх як збігаються поняття. Тому можна погодитися з точкою зору, що страховий ризик і страховий випадок співвідносяться не як загальне і часткове, а як узагальнена і конкретизована категорії.

За загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням надаються види соціальних послуг та матеріального забезпечення, які передбачено ст. 25 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування:

1) пенсійне страхування: пенсії за віком, по інвалідності внаслідок загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства); пенсії у зв'язку з втратою годувальника, крім передбачених пунктом 4 цієї статті; медичні профілактично-реабілітаційні заходи; допомога на поховання пенсіонерів; пенсія по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; пенсія у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

2) медичне страхування: діагностика та амбулаторне лікування; стаціонарне лікування; надання готових лікарських засобів та виробів медичного призначення; профілактичні та освітні заходи; забезпечення медичної реабілітації осіб, які перенесли особливо важкі операції або мають хронічні

захворювання. Обсяг послуг, що надаються за рахунок коштів обов'язкового медичного страхування, визначається базовою та територіальними програмами обов'язкового медичного страхування, які затверджуються в порядку, встановленому законодавством;

3) страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною); допомога по вагітності та пологах;

4) страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання: профілактичні заходи по запобіганню нещасним випадкам на виробництві та професійним захворюванням; відновлення здоров'я та працездатності потерпілого; допомога по тимчасовій непрацездатності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; відшкодування збитків, заподіяних працівникові каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним своїх трудових обов'язків; допомога на поховання осіб, які померли внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

5) страхування від безробіття: допомога по безробіттю; відшкодування витрат, пов'язаних із професійною підготовкою або перепідготовкою та профорієнтацією; дотація роботодавцю для працевлаштування безробітних, у тому числі молоді на перше робоче місце; допомога на поховання безробітного; профілактичні заходи, спрямовані на запобігання настанню страхових випадків.

Джерела, рекомендовані до заняття:

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення:

20.08.2023).

3. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text (дата звернення: 20.08.2023).
4. Загальна декларація прав людини Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.08.2023).
5. Конвенція МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення від 28 червня 1952 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 20.08.2023).
6. Конвенція МОП № 130 про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби від 25.06.1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_184#Text (дата звернення: 20.08.2023).
7. Конвенція МОП № 156 про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящих із сімейними обов'язками від 23 червня 1981 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_010#Text (дата звернення: 20.08.2023).
8. Конвенція МОП № 157 про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення від 21 червня 1982 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_012#Text (дата звернення: 20.08.2023).
9. Конвенція МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення від 28.06.1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 20.08.2023).
10. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 20.08.2023).

11. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 20.08.2023).
12. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 20.08.2023).
13. Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України 14.01.1998 № 16/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр> (дата звернення: 20.08.2023).
14. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
15. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 20.08.2023).
16. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-17> (дата звернення: 20.08.2023).
17. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> (дата звернення: 20.08.2023).
18. Про пенсійне забезпечення: Закон України № 1788-XII від 5 листопада 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12> (дата звернення: 20.08.2023).
19. Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення № 102: Закон України від 16 березня 2016 року № 1024-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-19#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

20. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 р. № 796-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12> (дата звернення: 20.08.2023).
21. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року, першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 року № 476/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
22. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 03 листопада 2022 року № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
23. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України 02.03.2000 № 1533-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
24. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 26.06.1997 р. № 400/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

1. Мокрицька Н.П. Право соціального забезпечення: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 536 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3300> (дата звернення: 20.08.2023).

2. Право соціального забезпечення : навчальний посібник / за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса, 2022. 266 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16223> (дата звернення: 20.08.2023).
3. Право соціального забезпечення: підручник/ за заг. ред. О.М. Ярошенка. Харків: Право, 2019. 376 с. URL: https://profbook.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=5142&download_id=1178 (дата звернення: 20.08.2023).
4. Чанишева Г.І. Юридичний механізм забезпечення соціальних прав людини і громадянина. Одеса, 2021. 40 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16165> (дата звернення: 20.08.2023).
5. Збірник правових позицій Верховного Суду щодо захисту соціальних прав / відп. за вип.: Н.Л. Богданюк, В.Л. Котвицький, О. І. Ткаченко та ін. ; Верховний Суд. Харків : Право, 2020. 206 с. URL: http://nsj.gov.ua/files/1619432112Zbirnik_zahust_pravovih_prav.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

1. Андрющенко К.М. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві в контексті євроінтеграції. *Публічне право*. 2015. № 4. С. 229–235.
2. Безверхий К.В. Оновлений звіт з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: новації законодавства. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2016. № 1–2. С. 43–51.
3. Божко Д.В. Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності : автореф. дис. на здобут наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2017. 24 с.

4. Божко Д.В. Поняття і природа правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2017. Вип. 25. С. 73–76.
5. Братюк В.П., Біла М.М. Аналіз системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 34. С. 129–133.
6. Головацька А.К. Основні проблеми правового регулювання проведення перевірок платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 40. С. 29–35.
7. Кучма О. Л. Зловживання правом у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування: теоретико-практичний аспект. *Вісник Запорізького національного університету*. Юридичні науки. 2016. № 1. С. 128–134.
8. Сільченко С.О. До питання про тенденції правового регулювання обов'язкового соціального страхування в Україні. *Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: матер. доп. та наук. повідомл. учасн. II міжнар. наук.- практ. конф. (м.Київ 21–22 квіт. 2016 р.)*. К.: Прінт-Сервіс, 2016. С.211–215.
9. Соколовська А.М. Реформа єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні. *Фінанси України*. 2015. № 7. С. 7–23.
10. Соловйов О.В. Фонд соціального страхування України як суб'єкт загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. *Право та інновації*. 2016. № 1. С. 179–184.
11. Старосельцева О.В. Інституційна природа загальнообов'язкового державного соціального страхування. *Форум права*. 2017. № 5. С. 375–381.

12. Тарасенко В. С. Щодо ратифікації Конвенції МОП №102 про мінімальні норми соціального забезпечення. *Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: тези доп. та наук. повідомл. учасн. II Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Київ, 21-22 квітня 2016 р.)*. Київ: Прінт-Сервіс, 2016. С.239–243.
13. Тимофіїв Р.М. Відшкодування роботодавцем моральної шкоди, завданої нещасним випадком на виробництві та професійним захворюванням як вид соціального захисту працівників. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2016. Випуск 63. С.142–152.
14. Тимченко О. М. Ризики розробки та впровадження уніфікованої звітності з податку на доходи фізичних осіб та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. *Бізнес Інформ*. 2017. № 6. С. 227–233.
15. Трунова Г. Окремі проблеми правового регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 76–80.
16. Хрус Ю. В. Теоретичні засади застосування понижуючого коефіцієнта для нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. *International scientific journal*. 2015. № 3. С. 45–48.
17. Чанишева Г.І. Мінімальний страховий внесок. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С.363–371.
18. Чанишева Г.І. Соціальний захист у разі настання безробіття. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С.806–815.

19. Щукін О. Проблемні аспекти судового розгляду спорів у сфері зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. *Юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 162–169.

Практичне заняття 8

ТЕМА 8. ПРАВО НА ПЕНСІЮ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

1. Пенсійне забезпечення у солідарній системі.
2. Пенсії за віком. Пільгове пенсійне забезпечення.
3. Пенсії по інвалідності.
4. Пенсії по втраті годувальника.
5. Пенсії за вислугу років спеціалістам народного господарства.
6. Порядок призначення та перерахунку пенсій.
7. Недержавне пенсійне забезпечення.

Теми наукових повідомлень, рефератів, доповідей, презентацій:

1. Врахування міжнародного досвіду реформування пенсійного забезпечення в Україні.
2. Історія зародження та формування пенсійної системи в Україні.
3. Характеристика пенсійної системи відповідно до законодавства про пенсійне страхування.
4. Механізм запровадження персоніфікованого обліку пенсійних внесків.

Практичні завдання:

Задача 1

Директор ТОВ «Орланд», яке зареєстроване 10 червня, станом на 1 липня не зареєстрував його в районному відділенні Пенсійного фонду. Районне відділення Пенсійного фонду звернулося до банку, який обслуговував назване ТОВ, з вимогою стягнення з рахунка останнього 340 грн., як відповідальність за

несвоєчасну реєстрацію у районному відділенні Пенсійного фонду. Банк відмовився стягувати вказану суму з рахунка. Несвоєчасну реєстрацію директор пояснив тим, що ТОВ ще не почало своєї діяльності.

Проаналізуйте дії районного відділення Пенсійного фонду. Яка відповідальність передбачена за несвоєчасну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності?

Задача 2

Громадянин К. із Полтави звернувся до Полтавського обласного управління Пенсійного фонду України за роз'ясненням: «Працюю на заводі, а у вільний від роботи час займаюсь підприємницькою діяльністю. Окрім того, я пенсіонер. Отримав два листи від Пенсійного фонду, який вимагає, щоб я сплачував єдиний внесок від підприємницького доходу. На мою думку, я не повинен сплачувати внесок, оскільки я пенсіонер, крім того, завод за мене сплачує 32% до фонду, а також з мого заробітку вираховують певний відсоток до фонду. Чи законна вимога працівників Пенсійного фонду?»

Складіть роз'яснення, посилаючись на чинне законодавство.

Задача 3

4 листопада 2014 р. громадянці М. виповнилось 45 років. Загальний трудовий стаж становить 28 років. З них перші два роки вона навчалась у ПТУ - освоювала професію оператора технологічної установки нафтопереробного заводу. 7 років вона працювала оператором технологічної установки на нафтопереробному заводі (робота передбачена Списком № 1). У зв'язку з погіршенням стану здоров'я М. звільнилася з роботи в січні 1994 р. і влаштувалася на курси водіїв тролейбусів, на яких провчилася 6 місяців. Після цього її було прийнято на роботу водієм тролейбуса, і на цій роботі вона працювала до листопада 2004 р. У листопаді 2004 р. була звільнена за скороченням штатів.

У чому полягає пільгове пенсійне забезпечення у зв'язку з умовами праці? Які періоди зараховуються до спеціального стажу, що дає право на пенсію на пільгових умовах? Чи має право М. на пенсію у зв'язку з особливими умовами праці?

Задача 4

Громадянка К. в 1975 р. влаштувалася на завод працювати економістом. У 2000 р. погіршився стан здоров'я її чоловіка, якого було визнано інвалідом І групи. Це стало причиною звільнення з роботи громадянки К. З 2000 по 2012 р. вона доглядала за хворим чоловіком.

Чи має право громадянка К. на пенсію за віком при досягненні пенсійного віку, якщо продовжуватиме доглядати хворого чоловіка? На які надбавки до пенсії матиме право громадянка К.?

Задача 5

Громадянка Н. народила і виховала до 8 років чотирьох дітей, п'яту дитину від першого шлюбу чоловіка удочерила у віці 6 років, що підтверджується рішенням суду. До народження дітей Н. працювала на роботах за Списком № 2 протягом 10 років.

З якого віку вона матиме право на пенсію?

Задача 6

Громадянка І. (55 років) звернулася за призначенням пенсії за віком. На її утриманні перебуває 75-річна матір-інвалід ІІ групи і син 20 років, що навчається.

За яких умов буде призначено пенсію за віком громадянці І.? Чи матиме вона право на надбавки до пенсії (назвіть які)?

Задача 7

Громадянин П., 12.08.1962 року народження, з 1 вересня 1978 року навчався у професійно-технічному училищі по 30 червня 1980 року. З 1 серпня 1980 року приступив до роботи на шахті крепільником. Під час вибуху на шахті 3.08.1980 року він став інвалідом II групи безстроково. Причина інвалідності – трудове каліцтво. 12.08.2014 року він звернувся до органів Пенсійного фонду за призначенням пенсії за віком. Згідно трудової книжки працював на різних роботах протягом 20 років. У призначенні пенсії за віком йому було відмовлено у зв'язку з відсутністю страхового стажу.

Визначте правомірність відмови.

Задача 8

Громадянка І. з 1 вересня 1982 р. до 30 серпня 1986 р. навчалась у Вищій партійній школі. 31 вересня 1986 р. до 30 серпня 1987 р. перебувала у відпустці для догляду за дитиною. З 25 вересня 1987 р. до 25 травня 1991 р. працювала інструктором райкому партії. Потім працювала бібліотекарем та одночасно була депутатом районної ради до 30 березня 1996 р. Із січня 1997 р. перейшла на роботу інспектора районного відділу освіти. В січні 2015 р. І. звернулася за призначенням пенсії.

Обчисліть тривалість стажу державної служби громадянки.

Задача 9

Громадянин К. з 1978 р., будучи співробітником органів внутрішніх справ, працював в одній з установ МВС майстром, старшим майстром, начальником цеху. У березні 1994 р. був обраний сільським головою, де працює досі. Громадянин К. звернувся за консультацією з питання, чи зараховуються роки служби в органах внутрішніх справ до стажу державної служби? Яким законодавством передбачено, що посада сільського голови належить до державної служби?

Надайте юридичну консультацію.

Задача 10

Полковник К. (50 років) прослужив 30 років у Прикордонних військах. 15 вересня 2012 р. він вийшов у відставку. Вкажіть, на який вид соціального забезпечення матиме право К.? До якого органу він повинен звернутися за його призначенням? Вкажіть джерело фінансування соціальних виплат, що надаються військовослужбовцям.

Задача 11

Інвалід зору II групи з дитинства Т. Т. Климов з 18 років став до роботи. Через рік він звернувся із заявою про призначення йому пенсії з інвалідності.

Чи має право на пенсію з інвалідності Т. Т. Климов? На яких умовах йому може бути призначена пенсія?

Задача 12

Після призначення пенсії за віком машиніст котельні АТ «Краян» С. В. Іванкін пропрацював 2 роки і звільнився з роботи 15 січня 1993 р. У лютому він мав отримати винагороду (дивіденди) за підсумками роботи за рік.

Чи буде зважено на ці дивіденди під час перерахування С. В. Іванкіну пенсії із заробітку за 2 роки?

Задача 13

Сім'я доцента Е. Н. Козіна звернулася до районного відділу соціального захисту з проханням про призначення пенсії в разі втрати годувальника. Склад сім'ї – бабуса, яка не отримує пенсії, два сини-близнюки 2-річного віку та дружина віком 35 років, яка ніде не працює.

Доцент Е. Н. Козін помер від загального захворювання у віці 37 років. Науковий стаж його роботи становить 20 років і 8 місяців. Його посадовий оклад – 2280 грн на місяць.

Кого з членів сім'ї Е. Н. Козіна вважати утриманцем?

Хто з членів сім'ї має право на пенсію в разі втрати годувальника? В якому розмірі буде призначено пенсію?

Методичні рекомендації до вивчення теми

Пенсійне страхування посідає визначне місце в системі соціального страхування як за своїм значенням у матеріальному забезпеченні пенсіонерів, так і за обсягами фінансових ресурсів. Обов'язкове державне пенсійне страхування являє собою систему матеріального забезпечення непрацездатних громадян пенсіями, допомогами, іншими видами виплат та обслуговування, передбачених законодавством, яку здійснюють держава та Пенсійний фонд України.

Здобувачі повинні знати основні етапи створення пенсійної системи в незалежній Україні. 5 листопада 1991 року було прийнято Закон України «Про пенсійне забезпечення», а 6 грудня 1991 року прийнято постанову Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про пенсійне забезпечення». Цією постановою вперше в Україні встановлювалися ставки внесків на соціальне страхування для підприємств і організацій незалежно від форм власності й господарювання, громадських організацій, неприбуткових громадських об'єднань, громадян-підприємців тощо. Пенсійний фонд, як орган державної виконавчої влади, в СРСР був створений у грудні 1990 року, а в Україні діяло його республіканське відділення. В лютому 1991 року утворено регіональні органи фонду. За 1991 р. вперше пенсії профінансовано з коштів Пенсійного фонду, а не з державного бюджету. У жовтні 2000 року завершено впровадження системи персоніфікованого обліку відомостей в усій Україні. З 1 січня 1999 року розпочався експеримент з призначення пенсій органами Пенсійного фонду. Відбулася передача функцій управління праці та соціального захисту населення з нарахування та виплати пенсій до органів Пенсійного фонду України. У 2002 року в структурі органів Пенсійного фонду було створено відділ пенсійного забезпечення, що виконує вказані функції.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», який прийнятий Верховною Радою України 9 липня 2003 року та набув чинності з 1 січня 2004 року, передбачає запровадження системи пенсійного страхування, яка базуватиметься на чіткому розподілі матеріального забезпечення в старості залежно від трудової участі громадян у здійсненні соціального внеску до системи пенсійного страхування.

Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування можна розглядати як особливий вид загальнообов'язкового державного соціального страхування, яке полягає у формуванні Пенсійного фонду за рахунок страхових внесків роботодавців, інших осіб, а також за рахунок бюджетних та інших джерел, та формуванні на договірних засадах Накопичувального пенсійного фонду, накопичення в ньому коштів за рахунок застрахованих осіб та інвестування цих коштів з метою виплати в подальшому з цих фондів застрахованим особам та членам їхніх сімей пенсій та інших виплат по досягненні ними пенсійного віку чи з настанням інших, передбачених законом обставин.

Згідно з Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» система пенсійного забезпечення в Україні складається з трьох рівнів.

Перший рівень - солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (далі - солідарна система), що базується на засадах солідарності й субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених цим Законом.

Другий рівень - накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (далі - накопичувальна система пенсійного страхування), що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

Третій рівень - система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

Перший та другий рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Громадяни України можуть бути учасниками та отримувати пенсійні виплати одночасно з різних рівнів системи пенсійного забезпечення в Україні. Обов'язковість участі або обмеження щодо участі громадян у відповідних рівнях системи пенсійного забезпечення в Україні та отримання пенсійних виплат встановлюються законами з питань пенсійного забезпечення.

Питання участі іноземців і осіб без громадянства в системі пенсійного забезпечення в Україні та участі громадян України в іноземних пенсійних системах регулюються відповідно цим Законом, іншими законами з питань пенсійного забезпечення та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Відповідно до цього Закону за рахунок коштів Пенсійного фонду в солідарній системі призначаються такі пенсійні виплати:

- пенсія за віком;
- пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства);
- пенсія у зв'язку з втратою годувальника.

Особі, яка має одночасно право на різні види пенсії (за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника), призначається один із цих видів пенсії за її вибором. У солідарній системі надаються соціальні послуги за рахунок коштів Пенсійного фонду. До таких послуг, належить допомога на поховання пенсіонера.

За рахунок коштів Накопичувального фонду, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснюються такі пенсійні виплати: 1) довічна пенсія з установленим періодом; 2) довічна обумовлена пенсія; 3) довічна пенсія подружжя; 4) одноразова виплата. Особі, яка має право на довічну пенсію, призначається один з видів довічної пенсії за її вибором.

Непрацездатні громадяни, крім пенсійних виплат із системи пенсійного забезпечення, мають право отримувати доплати, надбавки та підвищення до зазначених виплат, додаткову пенсію в порядку та за рахунок коштів, визначених законодавством.

Органи Пенсійного фонду ведуть облік усіх застрахованих осіб та персоніфікований облік надходження страхових внесків, створюють та забезпечують функціонування єдиного державного автоматизованого банку відомостей про застрахованих осіб, здійснюють облік коштів Накопичувального фонду на накопичувальних пенсійних рахунках.

Персоніфікований облік був запроваджений в Україні, починаючи із Львівської області, в рамках реформування пенсійної системи згідно з Указом Президента України від 4 травня 1998 року «Про заходи щодо впровадження персоніфікованого обліку відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування». Запровадженням такого обліку передусім було створення підґрунтя для удосконалення солідарної пенсійної системи та переведення її на принципи пенсійного страхування. Персоніфікований облік створено на основі новітніх інформаційних технологій. Полягає він у збиранні, обробленні, систематизації та зберіганні передбачених законодавством про пенсійне забезпечення відомостей про фізичних осіб, що пов'язані з визначенням розміру та права на виплати пенсій з Пенсійного фонду.

Головною умовою призначення пенсії за віком у солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування є досягнення віку: чоловіками і жінками 60 років. Другою умовою є наявність у такої особи страхового стажу не менше п'ятнадцяти років. Тобто пенсійний вік, порівняно з

умовами набуття права на пенсію за віком, передбачених Законом України "Про пенсійне забезпечення", набув змін. Чинним законодавством передбачається стимулювання більш пізнішого виходу на пенсію за віком.

Під страховим стажем, за наявності якого особа набуває права на пенсії в солідарній системі, розуміється період (строк), протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та за який щомісяця сплачені страхові внески в сумі не меншій, ніж мінімальний страховий внесок.

За Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсія по інвалідності призначається в разі настання інвалідності, що спричинила повну або часткову втрату працездатності внаслідок загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства) незалежно від того, коли настала інвалідність: у період роботи, до влаштування на роботу чи після припинення роботи.

Отже основною умовою призначення такої пенсії є факт настання інвалідності. Залежно від ступеня втрати працездатності визначено три групи інвалідності. Причина, група, час настання інвалідності, строк, на який встановлюється інвалідність, визначаються органом медико-соціальної експертизи згідно із законодавством. Органи Пенсійного фонду та застрахована особа мають право в установленому законом порядку оскаржити рішення органів медико-соціальної експертизи. Другою умовою призначення пенсії по інвалідності в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування є наявність у застрахованої особи, визнаної інвалідом, страхового стажу. Якщо інвалідність настала в період проходження строкової військової служби, то пенсія по інвалідності призначається особі незалежно від наявності страхового стажу. Пенсії по інвалідності призначаються у відсотках до пенсії за віком, обчисленої відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування призначається в разі смерті застрахованої особи непрацездатним членам сім'ї такої особи, які були на її утриманні. Така пенсія призначається в аналогічному порядку, як і за Законом України «Про пенсійне забезпечення», тобто за наступних умов:

1) настання смерті застрахованої особи, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві чи професійним захворюванням, в тому числі в разі визнання її безвісно відсутньою, чи оголошеною померлою у встановлену законом порядку. Якщо смерть настала внаслідок нещасного випадку на виробництві чи професійного захворювання, пенсія призначається відповідно до закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності";

2) наявність на утриманні застрахованої особи непрацездатних членів сім'ї. Статтею 36 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» визначено коло осіб, які вважаються непрацездатними членами сім'ї.

Члени сім'ї померлого годувальника, для яких його допомога була постійним і основним джерелом засобів до існування, але які й самі одержували пенсію, мають право, за бажанням, перейти на пенсію у зв'язку з втратою годувальника.

Усиновлені діти мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника нарівні з рідними дітьми.

Неповнолітні діти, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, зберігають це право і в разі їх усиновлення.

3) наявність в годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії по інвалідності,

Пенсії у зв'язку з втратою годувальника обчислюються у відсотках до розміру пенсії за віком померлого годувальника, яку міг би він отримувати за

життя, якби дожив до пенсійного віку і, яка обчислюється за правилами, встановленими Законом України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування». При цьому для обчислення розміру пенсії за віком годувальника до страхового стажу враховується період від дня його смерті до дня, коли годувальник досягнув би пенсійного віку. Пенсія у зв’язку з втратою годувальника призначається на весь період, протягом якого член сім’ї померлого годувальника вважається непрацездатним.

Джерела, рекомендовані до заняття:

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 20.08.2023).
3. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text (дата звернення: 20.08.2023).
4. Загальна декларація прав людини Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.08.2023).
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 20.08.2023).
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. URL:

- https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 20.08.2023).
7. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 20.08.2023).
8. Конвенція МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення від 28 червня 1952 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 20.08.2023).
9. Конвенція МОП № 130 про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби від 25.06.1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_184#Text (дата звернення: 20.08.2023).
10. Конвенція МОП № 156 про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящих із сімейними обов'язками від 23 червня 1981 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_010#Text (дата звернення: 20.08.2023).
11. Конвенція МОП № 157 про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення від 21 червня 1982 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_012#Text (дата звернення: 20.08.2023).
12. Конвенція МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення від 28.06.1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 20.08.2023).
13. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року, першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 року № 476/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

14. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
15. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-17> (дата звернення: 20.08.2023).
16. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 20.08.2023).
17. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> (дата звернення: 20.08.2023).
18. Про пенсійне забезпечення: Закон України № 1788-XII від 5 листопада 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12> (дата звернення: 20.08.2023).
19. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 20.08.2023).
20. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 20.08.2023).
21. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їхніх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12> (дата звернення: 20.08.2023).
22. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 01.01.1992 р. № 2262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12> (дата звернення: 20.08.2023).
23. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 26.06.1997 р. № 400/97-ВР. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

24. Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України 14.01.1998 № 16/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр> (дата звернення: 20.08.2023).
25. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 03 листопада 2022 року № 2710-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
26. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.22.1992 р. № 2790-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
27. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
28. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
29. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
30. Про затвердження Порядку сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій: Постанова Кабінету Міністрів України 03.11.1998 № 1740. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1740-98-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
31. Про затвердження Положення про організацію персоніфікованого обліку відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного

страхування: Постанова Кабінету Міністрів України 04.06.1998 № 794. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-98-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

32. Про розмежування джерел фінансування виплати пенсій та грошової допомоги, призначених за різними пенсійними програмами: Постанова Кабінету Міністрів України 29. 01.1999 № 111. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-99-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
33. Про Основні напрями реформування пенсійного забезпечення в Україні: Указ Президента України 13.04.1998 № 291/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/291/98#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
34. Про порядок введення в дію Закону України «Про пенсійне забезпечення»: Постанова Верховної Ради України 06.12.1991 № 1931-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1931-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
35. Про проект концепції соціального забезпечення населення України: Постанова Верховної Ради України 21.12.1993 № 3758-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3758-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

1. Збірник правових позицій Верховного Суду щодо захисту соціальних прав / відп. за вип.: Н.Л. Богданюк, В.Л. Котвицький, О. І. Ткаченко та ін. ; Верховний Суд. Харків : Право, 2020. 206 с. URL: http://nsj.gov.ua/files/1619432112Zbirnuk_zahust_pravovih_prav.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
2. Мокрицька Н.П. Право соціального забезпечення: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 536 с. URL:

<https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3300> (дата звернення: 20.08.2023).

3. Право соціального забезпечення : навчальний посібник / за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса, 2022. 266 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16223> (дата звернення: 20.08.2023).
4. Право соціального забезпечення: підручник/ за заг. ред. О.М. Ярошенка. Харків: Право, 2019. 376 с. URL: https://profbook.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=5142&download_id=1178 (дата звернення: 20.08.2023).
5. Чанишева Г.І. Юридичний механізм забезпечення соціальних прав людини і громадянина. Одеса, 2021. 40 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16165> (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

1. Сирота І.М. Деякі аспекти реформування солідарної пенсійної системи. *Духовні засади сучасного право генезису: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «ІХ Прибузькі юридичні читання», 29-30 листопада 2013 року / відп. ред. д-р юрид. наук, проф., академік С.В. Ківалов. Миколаїв: Іліон, 2013. С. 193–195.*
2. Сирота І.М. Основні напрямки модернізації солідарної пенсійної системи. *Актуальні проблеми теорії трудового прав та права соціального забезпечення: монографія / кол. авт.; за заг. ред. д.ю.н., проф. Г.І. Чанишевої. Одеса: Фенікс, 2015. С. 229–248.*
3. Сирота І.М. Право на пенсійне забезпечення та його здійснення в сучасних умовах. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету. 2013. №1. С. 66–70.*
4. Сташків Б.І. Право соціального забезпечення. Особлива частина: навчальний посібник. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 1092 с.

5. Тарасенко В.С. Належне пенсійне забезпечення прокурора як складова гарантій його незалежності. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 вересня 2018 р.) / за ред. Г.О. Ульянової; уклад.: О.В. Дикий, І.І. Братінов. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 161–164.
6. Тарасенко В.С. Право на пенсійне забезпечення окремих категорій осіб. *Правове забезпечення соціальної сфери*: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (м. Одеса, 19 квітня 2019 р.) / за ред. д.ю.н., проф. Г.І. Чанишевої. Одеса: Фенікс, 2019. С. 221–224.
7. Тарасенко В.С. Проблеми перерахунку пенсій державних службовців. *Актуальні проблеми трудового права та права соціального забезпечення*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річчю з дня народження чл. кор. НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, д-ра юрид. наук, проф. О.І. Процевського (Харків, 5 квітня 2019 року). Харків: Юрайт, 2019. С. 476–479.
8. Тарасенко В.С., Харитонов Л.І. Щодо актуальних питань осучаснення (перерахунку) пенсій. *Приватне та публічне право*. 2018. № 1. С. 59–62.
9. Харитонов Л.І. Законодавство України про пенсійне забезпечення: основні напрямки реформування та практика застосування. *Актуальні проблеми теорії трудового права та права соціального забезпечення*: монографія / кол. авт.; за заг. ред. д.ю.н., проф. Г.І. Чанишевої. Одеса: Фенікс, 2015. С. 262–279.
10. Харитонов Л.І. Значення солідарної системи у пенсійному страхуванні. *Правове забезпечення соціальної сфери*: Матеріали V Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Одеса, 22 берез. 2014 р.) / уклад.: Д.О. Береза, В.Р. Кравчук, А.М. Мельник [та ін.]; за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса, Юридична література, 2014. С. 396–398.

11. Харитонova Л.І. Пенсійне забезпечення за сучасним законодавством України: проблеми вдосконалення. *Актуальні проблеми трудового права і прав соціального забезпечення*: тези доп. та наук. повідомл. учасн. V Міжнар. наук.- практ. конф. (Харків, 27–28 верес. 2013 р.) / за ред. В.В. Жернакова. Х.: Право, 2013. С. 507–509.
12. Чанишева Г.І., Тарасенко В.С. Умови призначення пенсії за віком матерям осіб з інвалідністю з дитинства. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 3. С. 40–44.

Практичне заняття 9

ТЕМА 9. ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА

Питання для обговорення:

1. Поняття та ознаки державної соціальної допомоги.
2. Відмінності державної соціальної допомоги від виплат у сфері загальнообов’язкового державного соціального страхування.
3. Класифікація державних соціальних допомог.
4. Порядок та умови призначення і виплати державної допомоги сім’ям з дітьми:
 - допомога у зв’язку з вагітністю та пологами;
 - допомога при народженні дитини;
 - допомога при усиновленні дитини;
 - допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування;
 - допомога на дітей одиноким матерям;
 - допомога на дітей, хворих на тяжкі захворювання.

Теми наукових повідомлень, рефератів, доповідей, презентацій:

1. Проблеми вдосконалення системи соціальної допомоги дітям-інвалідам.

2. Проблемні питання визначення розміру державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям.
3. Порядок надання житлово-комунальних субсидій.
4. Права дитини: міжнародно-правові стандарти.
5. Соціально-демографічна ситуація в Україні : проблеми та шляхи вирішення.
6. Досвід зарубіжних країн у забезпеченні допомога сімей з дітьми.

Практичні завдання:

Задача 1

Громадянинові М. (вік 42 роки) було встановлено III групу інвалідності внаслідок загального захворювання. Він звернувся до районного відділення Пенсійного фонду із заявою про призначення пенсії в разі інвалідності. У Пенсійному фонді заявнику відмовили, мотивуючи тим, що для призначення пенсії в разі інвалідності у нього недостатньо трудового стажу (лише 8 років), та порадили звернутися до районного органу соціального захисту для призначення йому допомоги як малозабезпеченому, оскільки М. проживає сам.

Які завдання Пенсійного фонду? На які види соціального забезпечення має право М.?

Задача 2

До Департаменту соціального захисту населення звернулася громадянка К. з наступним питанням: «маю дитину 2014 року народження, як одинока мати одержую щомісячну допомогу при народженні дитини та щомісячну державну допомогу на дітей одиноким матерям. Живу з мамою-інвалідом. Чи маємо право на державну допомогу як малозабезпечена сім'я?».

Надайте обґрунтовану консультацію.

Задача 3

Іваненко В.С. є громадянкою України. Її чоловік, Іваненко А.А., також громадянин України, який тимчасово працює в Сингапурі. Перебуваючи тимчасово в Сингапурі разом зі своїм чоловіком, 20 вересня 2014 року Іваненко В.С. народила дитину. Після повернення в Україну, Іваненко В.С. звернулась до органів соціального захисту населення за місцем своєї реєстрації із заявою про призначення їй допомоги при народженні дитини, обґрунтовуючи це тим, що вона та її чоловік є громадянами України.

Чи має право Іваненко В.С. на отримання цієї допомоги? Відповідь обґрунтуйте з посиланням на норми чинного законодавства.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Соціальна допомога виступає однією з форм державного соціального забезпечення і запроваджена у всіх країнах світу. Разом з тим, принципи, умови та розміри її надання суттєво відрізняються в залежності від рівня економічного розвитку країни, національних особливостей тощо.

Вперше поняття допомог було досліджене В.С.Андрєєвим. На його думку, допомоги – це всі, крім пенсій, грошові виплати аліментарного характеру з фондів для непрацездатних, які являють собою підтримку громадянам у встановлених законом випадках.

На думку професора Н.Б. Болотіної державна соціальна допомога становить систему заходів щодо надання за рахунок державного та комунального (місцевого) бюджетів та інших програм матеріальної допомоги, здійснення соціального обслуговування та утримання, встановлення пільг.

Сьогодні матеріальну підтримку щомісячно отримують понад три мільйони родин і громадян з низькими доходами. Загальні бюджетні видатки, що спрямовуються на підтримку цих категорій через виплату зазначених видів допомоги сягають майже 3 млрд. гривень. Отже, соціальна допомога – це одна з основних форм підтримки державою осіб, чиє матеріальне становище не

відповідає загальноприйнятому рівню забезпечення або є нижчим межі забезпеченості, визначеної законодавством.

Державна соціальна допомога має властиві лише їй правові ознаки і особливості, які відрізняють її від інших видів матеріального забезпечення і соціальних послуг, в тому числі і від пенсій.

Такими ознаками і особливостями державної соціальної допомоги є:

- врегулювання призначення і виплати всіх видів допомог відповідними нормативними актами, у зв'язку з чим, за наявності передбачених обставинах, громадяни набувають безумовне право на той чи інший вид допомоги;

- як правило, загальна цільова спрямованість допомоги, яка виявляється в матеріальній підтримці громадян, які в силу тих чи інших соціальних випадків (тимчасова втрата заробітку, збільшення витрат у сім'ї, пов'язаних з народженням або похованням тощо) потребують надання такої допомоги;

- незалежність в більшості випадків забезпечення різними видами допомоги від інших джерел доходів, які має особа, що звернулася за призначенням того чи іншого виду соціального забезпечення;

- соціально-аліментарна природа всіх видів допомоги, яка проявляється в безоплатності їх надання і не пов'язаністю з трудовою діяльністю особи чи сплатою нею страхових внесків;

- обмеженість виплати допомоги визначеним періодом (наприклад, допомоги на дітей виплачуються до досягнення ними відповідного віку тощо);

- основним джерелом виплати допомог є кошти Державного чи місцевого бюджетів. Переважно для виплати цих допомог кошти надходять у вигляді субвенцій до місцевих бюджетів;

- розмір допомог, як правило, співвідноситься з величиною прожиткового мінімуму або з гарантованим рівнем забезпечення такого мінімуму.

Таким чином, під допомогою з соціального захисту розуміють гарантовані, врегульовані нормами права разові або періодичні (щомісячні) грошові виплати соціально-аліментарного характеру, з метою матеріальної підтримки громадян,

які в силу визначених законом соціальних випадків потребують такої допомоги незалежно від наявності в них будь-яких інших джерел доходів.

Здобувачі повинні проаналізувати основні відмінності державної соціальної допомоги від виплат в сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування, які можна визначити за наступними критеріями: за джерелом фінансування виплат; за суб'єктами отримання; за суб'єктами надання; за об'єктом (тобто видами виплат); за розмірами виплат; врахування рівня доходів, які має особа, що потребує допомоги.

В умовах ринкових перетворень в Україні створено систему соціальної допомоги, яка, в першу чергу, складається з: допомоги сім'ям з дітьми; допомоги малозабезпеченим сім'ям; допомоги дітям-інвалідам; допомоги інвалідам з дитинства; допомоги особам, які не мають права на пенсію (далі - соціальна допомога).

Система соціальної допомоги в Україні потребує подальшого вдосконалення та розвитку не лише в напрямі підвищення потенціалу органів праці та соціального захисту населення всіх рівнів, а й налагодження досконалого моніторингу соціальних процесів та ефективності державних програм, вивчення громадської думки. Тому Урядом схвалено концепцію міжнародного проекту «Підвищення ефективності управління реформою системи соціального захисту населення в Україні», підготовка якого підтримується Світовим банком в рамках гранту, наданого Урядом Японії.

Таким чином, питання призначення та вдосконалення системи допомог в праві соціального забезпечення актуально в силу великої кількості їх отримувачів, недосконалості розвитку законодавства, що їх регулює.

Масове залучення жінок у суспільне виробництво, необхідність у задоволенні їх освітніх, професійних та громадських інтересів зумовили малодітність та бездітність. Унаслідок цього протягом останніх 10-15 років дітородна ситуація в українських сім'ях значно погіршилася. Стрімке зниження рівня життя і утворення глибокого розриву між його стандартами та реальним

рівнем призвели до того, що 80 відсотків молодих подружніх пар віддає перевагу не дводітності, а створенню умов для забезпечення належного рівня доходів, близько двох третин - наявності окремої квартири. Допомоги – це один з видів соціального забезпечення. Як об'єкт дослідження вони розглядаються у працях багатьох учених. Одним із напрямів таких досліджень було виведення поняття допомог. Цим усувалася прогалина законодавства, оскільки у ньому не міститься визначення цього поняття. У зв'язку з цим, здобувачам необхідно дослідити зазначене поняття різними науковцями, зокрема, В.С. Андріївим, Р.І.Івановою, І.В. Гушніним, а також українськими вченими – В. Стрепко, М. Бойко, В. Тарасенко.

В теперішній час немає єдиної точки зору щодо вибору підстав групування допомог. В одних випадках, наприклад, вони групуються в залежності від джерел фінансування, в других – від рівня правового регулювання, в третіх – від мети їх надання, в четвертих – від підстав надання. Можуть бути й інші підстави групування допомог.

Державні соціальні допомоги можна класифікувати за наступними критеріями. *Залежно від джерел їх фінансування* вони поділяються на страхові, не страхові (державні) та недержавні. *Залежно від врахування майнового стану отримувача допомоги* зазначені допомоги можна поділити на допомоги, які призначаються незалежно від інших доходів, які має особа, що звернулася за призначенням того чи іншого виду соціального забезпечення, а також на допомоги, які призначаються з врахуванням майнового стану особи, тобто такі, що надаються за ознакою малозабезпеченості.

Залежно від форми надання державні соціальні допомоги можна класифікувати на допомоги, які надаються в готівковій (грошовій) формі, в натуральній формі та в безготівковій формі.

Залежно від суб'єкта отримання допомог державні соціальні допомоги можна поділити на індивідуальні та колективні. Так, відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» право на державну допомогу

у зв'язку з вагітністю та пологами мають всі вагітні жінки (у тому числі неповнолітні), які не застраховані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. Отже, зазначена допомога відноситься до особистої допомоги вагітної жінки і не є сімейним майном цільового призначення. Суб'єктами-отримувачами соціальних допомог може бути також сім'я (наприклад, чинне законодавство передбачає соціальну підтримку сімей з дітьми, малозабезпечених сімей).

Залежно від мети використання соціальні допомоги можуть бути адресовані для задоволення особистих потреб суб'єкта-отримувача та утримання його сім'ї або надаватися на поховання його членів сім'ї.

Залежно від механізму визначення розміру державних соціальних допомог виплати можуть встановлюватися в твердих розмірах (наприклад, одноразова допомога при народженні дитини) та в розмірах, які визначаються у відсотковому відношенні до прожиткового мінімуму (наприклад, державна соціальна допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам).

Залежно від строків виплати державні соціальні допомоги поділяються на разові (наприклад, одноразова допомога на поховання), періодичні (наприклад, державна соціальна допомога інвалідам з дитинства) та щомісячні (наприклад, державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям).

Залежно від рівня правового регулювання державні соціальні допомоги можуть поділятися на допомоги гарантовані державою, призначення і виплата яких регулюється централізовано уповноваженими державними органами, а також допомоги, призначення і виплата яких регулюється на локальному рівні органами місцевого самоврядування.

Здобувачі повинні проаналізувати встановлений чинним законодавством України порядок призначення і виплати різних видів державних соціальних допомог: сім'ям з дітьми; інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам; малозабезпеченим сім'ям; особам, які не мають права на пенсію.

Джерела, рекомендовані до заняття:

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 20.08.2023).
3. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text (дата звернення: 20.08.2023).
4. Загальна декларація прав людини Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.08.2023).
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 20.08.2023).
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 20.08.2023).
7. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 20.08.2023).
8. Конвенція МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення від 28.06.1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 20.08.2023).
9. Конвенція МОП № 130 про медичну допомогу та допомоги у випадку

хвороби від 25.06.1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_184#Text (дата звернення: 20.08.2023).

10. Конвенція МОП № 156 про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящих із сімейними обов'язками від 23 червня 1981 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_010#Text (дата звернення: 20.08.2023).
11. Конвенція МОП № 157 про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення від 21 червня 1982 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_012#Text (дата звернення: 20.08.2023).
12. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року, першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 року № 476/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
13. Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України 14.01.1998 р. № 16/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр> (дата звернення: 20.08.2023).
14. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. №2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
15. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
16. Про альтернативну (невійськову) службу: Закон України від 12.12.1991 р. № 1975-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1975-12#Text> (дата звернення: 28.08.2023).

17. Про біженців та осіб, які потребують додаткового та тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 р. № 3671-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
18. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 28.08.2023).
19. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 03. 11. 2022 р. № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
20. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. № 2811-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
21. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України 23.09.1997 р. № 540/97-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
22. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
23. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 20.08.2023).
24. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України 02.03.2000 р. № 1533-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

25. Про межу малозабезпеченості: Закон України від 04.10.1994 р. № 190/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
26. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 21.08.2023).
27. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 20.08.2023).
28. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> (дата звернення: 20.08.2023).
29. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 20.08.2023).
30. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
31. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 01.01.1992 р. № 2262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12> (дата звернення: 20.08.2023).
32. Про пенсійне забезпечення: Закон України № 1788-XII від 05.11.1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12> (дата звернення: 20.08.2023).
33. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. №3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 28.08.2023).

34. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000 р. № 1489-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
35. Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні: Закон України від 17.04. 1991 р. № 962-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-12> (дата звернення: 20.08.2023).
36. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їхніх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12> (дата звернення: 20.08.2023).
37. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 р. № 796-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12> (дата звернення: 20.08.2023).
38. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
39. Положення про організацію персоніфікованого обліку відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування: Постанова Кабінету Міністрів України 04.06.1998 № 794. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-98-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
40. Про застосування п. 2 статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету Міністрів України 03.01.1995 № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
41. Про затвердження Порядку сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій: Постанова Кабінету Міністрів України 03.11.1998 № 1740. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1740-98-п> (дата звернення: 20.08.2023).

42. Про організаційні заходи щодо застосування Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету Міністрів України 08.02.1994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/63-94-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
43. Про Основні напрями реформування пенсійного забезпечення в Україні: Указ Президента України 13.04.1998 № 291/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/291/98#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
44. Про порядок введення в дію Закону України «Про пенсійне забезпечення»: Постанова Верховної Ради України 06.12.1991 № 1931-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1931-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
45. Про порядок надання пільг, передбачених Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету Міністрів України 16.02.1994 № 94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-94-п> (дата звернення: 20.08.2023).
46. Про проект концепції соціального забезпечення населення України: Постанова Верховної Ради України 21.12.1993 № 3758-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3758-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
47. Про розмежування джерел фінансування виплати пенсій та грошової допомоги, призначених за різними пенсійними програмами: Постанова Кабінету Міністрів України 29. 01.1999 № 111. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-99-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

1. Мокрицька Н.П. Право соціального забезпечення: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 536 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3300> (дата звернення: 20.08.2023).

2. Право соціального забезпечення : навчальний посібник / за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса, 2022. 266 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16223> (дата звернення: 20.08.2023).
3. Право соціального забезпечення: підручник/ за заг. ред. О.М. Ярошенка. Харків: Право, 2019. 376 с. URL: https://profbook.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=5142&download_id=1178 (дата звернення: 20.08.2023).
4. Шумило М.М. Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні : монографія. К. : Ніка-Центр, 2016. 680 с.
5. Чанишева Г.І. Юридичний механізм забезпечення соціальних прав людини і громадянина. Одеса, 2021. 40 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16165> (дата звернення: 20.08.2023).
6. Збірник правових позицій Верховного Суду щодо захисту соціальних прав / відп. за вип.: Н.Л. Богданюк, В.Л. Котвицький, О. І. Ткаченко та ін. ; Верховний Суд. Харків : Право, 2020. 206 с. URL: http://nsj.gov.ua/files/1619432112Zbirnuk_zahust_pravovih_prav.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

1. Бориченко К.В. Грошові виплати як вид соціального захисту сімей з дітьми. *Духовні засади сучасного правогенезису : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «ІХ Прибузькі юридичні читання», 29-30 листопада 2013 року / відп. ред. д-р юрид. наук, проф., академік С.В. Ківалов. Миколаїв : Ілліон, 2013. С. 241–243.*
2. Бориченко К.В. Міжнародні гарантії права сімей з дітьми на соціальний захист. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2016. Вип. 36 (1). С. 42–45.*
3. Бориченко К.В. Поняття та ознаки соціального захисту сімей з дітьми. *Актуальні проблеми теорії трудового права та права соціального*

забезпечення : монографія / кол. авт.; за заг.ред. д.ю.н., проф. Г.І. Чанишевої. Одеса : Фенікс, 2015. С. 279–296.

4. Бориченко К.В. Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України : монографія. Одеса: Фенікс, 2015. 302 с.
5. Бориченко К.В. Юридичний механізм забезпечення права на соціальний захист: проблеми теорії та практики: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 552 с.
6. Медвідь А.О. Соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей : монографія. О.: Фенікс, 2016. 198 с.
7. Г.І. Чанишева, О.В. Пожарова Охорона материнства за трудовим законодавством України: монографія. Одеса: Фенікс, 2015. 200 с.
8. Сокол М.В. Поняття та критерії малозабезпеченості. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3. С. 179–183.
9. Тарасенко В.С. Проблемні питання призначення державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям. *Правове життя сучасної України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (16-17 травня 2013 р.)*. Т.1 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін; Націон.ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2013. С. 527–529.
10. Тарасенко В.С. Соціальні допомоги : критерії для класифікації. *Правове життя сучасної України: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої ювілею академіка С. В. Ківалова*. 16-17 травня 2014 року. Том II. О. : «Юридична література», 2014. С. 440–442.
11. Тарасенко В.С. До питання щодо поняття та видів соціальних допомог. *Актуальні проблеми теорії трудового права та права соціального забезпечення*: монографія / кол. авт.; за заг.ред. д.ю.н., проф. Г.І. Чанишевої. Одеса : Фенікс, 2015. С. 248–261.
12. Тарасенко В.С. Проблеми виплати допомоги по вагітності та пологах застрахованим особам: судова практика. *Науковий вісник Херсонського*

державного університету. Серія «Юридичні науки». Випуск 5. Том 1. 2016. С. 160-163.

Практичне заняття 10

ТЕМА 10. СОЦІАЛЬНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ОКРЕМИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ.

Питання для обговорення:

1. Соціальні послуги: форми, види та умови їх надання.
2. Соціальні пільги як правовий засіб соціального захисту.
3. Соціальний захист окремих категорій населення: ветеранів війни і праці; осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; біженців та внутрішньо переміщених осіб.
4. Соціальне обслуговування та діяльність соціальних служб.

Теми наукових повідомлень, рефератів, доповідей, презентацій:

1. Загальний стан інвалідності в світі та в Україні: проблеми соціального захисту.
2. Проблеми вдосконалення системи соціального захисту осіб, які мають спеціальний статус.
3. Реформування системи соціальних пільг в Україні.
4. Підвищення соціального захисту інвалідів війни.
5. Судова практика розгляду справ щодо соціального захисту осіб, які мають спеціальний статус (особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, ветерани війни).
6. Ефективність соціальних пільг як виду соціального захисту у сучасних умовах.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Соціальне обслуговування – це вид соціального захисту населення, що передбачає сприяння, підтримку і послуги, які надають соціальні служби для подолання або пом'якшення життєвих труднощів.

Одним із важливих питань, що виникають у цій сфері є співвідношення понять «соціальне обслуговування» та «соціальні послуги». На підставі дослідження змісту Закону України «Про соціальні послуги» можна виділити дві протилежні позиції законодавця щодо вирішення цього питання. З одного боку, зміст поняття соціального обслуговування, відповідно до ст. 1 Закону, включає в себе соціальні послуги, що надаються соціальними службами окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності. Натомість, відповідно до ст. 5 Закону України «Про соціальні послуги» основними формами надання соціальних послуг є матеріальна допомога, яка надається у вигляді грошової або натуральної допомоги, та соціальне обслуговування.

Таким чином, в одному випадку формою соціальних послуг є здійснення соціального обслуговування, а в іншому – навпаки. Основуючись на дослідженнях науковців у сфері права соціального забезпечення, варто говорити про доцільність використання поняття «соціальне обслуговування» для визначення виду соціального захисту, що полягає у реалізації комплексу заходів із надання допомоги населенню, що перебуває у складних життєвих обставинах, для подолання або пом'якшення їх життєвих труднощів.

Формами соціальних послуг, відповідно до законодавства, є матеріальна допомога та соціальне обслуговування. Здобувачам слід розкрити зміст кожної з визначених у Законі України «Про соціальні послуги» форм.

Законодавством України передбачено надання значної кількості соціальних послуг. Саме на ефективне вивчення особливостей змісту, порядку надання окремих видів соціальних послуг спрямована їх класифікація. Соціальні послуги у праві соціального забезпечення можна класифікувати залежно від: змісту соціальних послуг; суб'єкта надання соціальних послуг; суб'єкта отримання

соціальних послуг;місця надання соціальних послуг;платності;потреби, на задоволення якої спрямоване надання соціальних послуг;організаційно-правової форми соціального захисту.

Відповідно до діючого законодавства, основним суб'єктами, які надають соціальні послуги, поряд з державними, є комунальні установи, які фінансуються як за рахунок державних коштів, так і за рахунок місцевого бюджету та безпосередньо реалізують соціальну функцію держави. У той же час, постійне збільшення кількості осіб, які потребують соціального захисту шляхом здійснення соціального обслуговування, створило ситуацію, в якій держава, з огляду на обмеженість своїх фінансових можливостей, не може забезпечити всіх осіб, які опинились у складній життєвій ситуації, соціальними послугами, гарантувати їх якість. Виходячи з цього, все більшого поширення набувають недержавні суб'єкти надання соціальних послуг, до яких можна віднести громадські, благодійні, релігійні організації, а також фізичних осіб, діяльність яких пов'язана з наданням соціальних послуг. Здобувачам слід розкрити підстави та особливості діяльності кожної з трьох груп надавачів соціальних послуг.

Іншим видом соціального захисту населення є забезпечення соціальними пільгами. Законодавство України не містить нормативного визначення цього поняття, але воно доволі часто вживається у нормативно-правових актах та науковій літературі.

Соціальними пільгами є вид соціального захисту, що передбачає урегульоване законодавством повне або часткове звільнення особи або сім'ї від виконання певних обов'язків або надання додаткових прав, що зумовлено їх особливим статусом, пов'язаним з обставинами, що порушують їх нормальну життєдіяльність (соціальним ризиком).

Для визначення поняття соціальних пільг важливим є питання їх суттєвих ознак, що відрізняють їх від інших видів соціального захисту. Такими ознаками соціальних пільг є:додатковий характер;численність нормативно-правових актів, що закріплюють право на соціальні пільги;відсутність спеціально

уповноваженого органу у цій сфері; специфічна процедура реалізації права на отримання соціальних пільг (вона не потребує окремого рішення компетентного органу про призначення конкретного виду соціальної пільги); організаційний характер (полегшення доступу до соціальних благ, спрощення процедури реалізації конституційного права на соціальний захист).

Законодавством передбачено надання таких соціальних пільг, як житлово-комунальні (першочергове або позачергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов), медико-реабілітаційні (безоплатне або пільгове санаторно-курортне лікування), транспортні (право на безкоштовний проїзд усіма видами пасажирського (комунального) та приміського транспорту), освітні (право на позаконкурсне або першочергове зарахування до вищих навчальних закладів при одержанні позитивних оцінок) і т.п.

Здобувачам варто проаналізувати основні напрямки реформування системи соціальних пільг, серед яких: монетизація, скорочення кількості соціальних пільг, що надаються за професійною ознакою, реформування фінансування тощо, та зробити висновок щодо відповідності даних напрямків реформування Конституції України та соціально-економічним потребам осіб, що постраждали від несприятливих наслідків соціальних ризиків.

Джерела, рекомендовані до заняття:

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 20.08.2023).

3. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text (дата звернення: 20.08.2023).
4. Загальна декларація прав людини Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.08.2023).
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 20.08.2023).
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 20.08.2023).
7. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 20.08.2023).
8. Конвенція МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення від 28.06.1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 20.08.2023).
9. Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення № 102: Закон України від 16 березня 2016 року № 1024-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-19#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
10. Конвенція МОП № 156 про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящих із сімейними обов'язками від 23 червня 1981 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_010#Text (дата звернення: 20.08.2023).
11. Конвенція МОП № 157 про встановлення міжнародної системи збереження

прав у галузі соціального забезпечення від 21 червня 1982 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_012#Text (дата звернення: 20.08.2023).

12. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 20.08.2023).
13. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року, першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 року № 476/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
14. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 р. № 796-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12> (дата звернення: 20.08.2023).
15. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 20.08.2023).
16. Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні: Закон України від 17.04. 1991 р. № 962-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-12> (дата звернення: 20.08.2023).
17. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 20.08.2023).
18. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їхніх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12> (дата звернення: 20.08.2023).

19. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 01.01.1992 р. № 2262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12> (дата звернення: 20.08.2023).
20. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.22.1992 р. № 2790-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
21. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
22. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. №2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
23. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. № 2811-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
24. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
25. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
26. Про межу малозабезпеченості: Закон України від 04.10.1994 р. № 190/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
27. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України 23.09.1997 р. № 540/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

28. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. №3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 28.08.2023).
29. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 28.08.2023).
30. Про альтернативну (невійськову) службу: Закон України від 12.12.1991 р. № 1975-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1975-12#Text> (дата звернення: 28.08.2023).
31. Про біженців та осіб, які потребують додаткового та тимчасового захисту: Закон України від 08 липня 2011р. № 3671-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text> (дата звернення: 22.08.2023).

Основна література:

1. Бориченко К.В., Гудзь А.О., Корнілова О.В., Наньєва М.І. Договори у сфері праці та соціального забезпечення: навч. - метод. посібник. Одеса: Фенікс, 2022. 80 с.
2. Збірник правових позицій Верховного Суду щодо захисту соціальних прав / відп. за вип.: Н.Л. Богданюк, В.Л. Котвицький, О. І. Ткаченко та ін. ; Верховний Суд. Харків : Право, 2020. 206 с. URL: http://nsj.gov.ua/files/1619432112Zbirnik_zahust_pravovih_prav.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
3. Мокрицька Н.П. Право соціального забезпечення: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 536 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3300> (дата звернення: 20.08.2023).
4. Шумило М.М. Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні : монографія. К. : Ніка-Центр, 2016. 680 с.

5. Право соціального забезпечення : навчальний посібник / за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса, 2022. 266 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16223> (дата звернення: 20.08.2023).
6. Право соціального забезпечення: підручник/ за заг. ред. О.М. Ярошенка. Харків: Право, 2019. 376 с. URL: https://profbook.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=5142&download_id=1178 (дата звернення: 20.08.2023).
7. Чанишева Г.І. Юридичний механізм забезпечення соціальних прав людини і громадянина. Одеса, 2021. 40 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16165> (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література

1. Бориченко К.В. Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України : монографія. Одеса: Фенікс, 2015. 302 с.
2. Гудзь О.О. Посилення договірних начал у сучасній системі надання соціальних послуг України. *Правове забезпечення соціальної сфери: матер. XII Міжнар. наук. конф.* (Одеса, 21 квітня 2021 р.) / укл. А.В. Лисенко; за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса: Фенікс, 2021. 380 с. С. 213–216.
3. Гудзь А.О., Гудзь О.О. Межі правового регулювання відносин у сфері соціального обслуговування в рамках предмету права соціального забезпечення. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру* (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України): у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т.1. 736 с. С. 475–479.
4. Малюга Л.Ю. Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: монографія. К.: «Хай-Тек Прес», 2013. 264 с.

5. Медвідь А.О. Соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей : монографія. О.: Фенікс, 2016. 198 с.
6. Чанишева Г.І. Соціальна політика: поняття, цілі, правове забезпечення. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №11. С. 80–85.
7. Чанишева Г.І. Безпритульні діти. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І.Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І.Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 38–41.
8. Чанишева Г.І. Жертви нацистських переслідувань. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 222–225.
9. Чанишева Г.І. Соціальні пільги: поняття, правова природа, класифікація. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Серія «Правознавство». 2020. Випуск 3. С. 55–59.
10. Чанишева Г.І. Малозабезпечена особа. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення / редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 341–342.
11. Чанишева Г.І. Оцінювання потреб особи / сім'ї у соціальних послугах. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 480–482.
12. Чанишева Г.І. Система надання соціальних послуг. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 759–762.

13. Чанишева Г.І. Соціальна пільга. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С.778–783.
14. Чанишева Г.І. Соціальна профілактика. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 785–791.
15. Чанишева Г.І. Соціальне замовлення. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 791–794.
16. Чанишева Г.І. Соціальне житло. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 794–798.
17. Чанишева Г.І. Соціальний захист військовослужбовців. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 799–806.
18. Чанишева Г.І. Соціальний супровід. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 815–818.
19. Чанишева Г.І. Супервізія. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 830–832.

Практичне заняття 11

ТЕМА 11. МЕДИЧНА ДОПОМОГА ТА ЛІКУВАННЯ

Питання для обговорення:

1. Правове регулювання медичної допомоги.
2. Поняття та види медичної допомоги.
3. Екстрена медична допомога та порядок її надання.
4. Порядок надання первинної медичної допомоги.
5. Порядок надання вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги.
6. Третинна (високоспеціалізована) медична допомога та порядок надання.
7. Паліативна медична допомога. Медична реабілітація.
8. Порядок забезпечення населення лікарськими засобами.
9. Порядок забезпечення населення медико-технічними засобами реабілітації.

Теми наукових повідомлень, рефератів, доповідей, презентацій:

1. Загальна характеристика системи охорони здоров'я в Україні.
2. Право людини на охорону здоров'я: міжнародні стандарти та законодавство України.
3. Основні ознаки та суб'єкти надання екстреної медичної допомоги в Україні.
4. Немедичні працівники як суб'єкти надання екстреної медичної допомоги.
5. Національна служба охорони здоров'я України: основні завдання та повноваження.
6. Суб'єкти надання третинної (висококваліфікованої) медичної допомоги.
7. Медична допомога у зв'язку з материнством.
8. Медична допомога осіб з обмеженими фізичними можливостями.
9. Медичне страхування як вид загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні.
10. Загальна характеристика основних етапів медичної реформи в Україні.

11. Розкрийте визначення поняття «медична допомога» та «медична послуга».
12. Виокреміть новели у правовому регулюванні надання первинної медичної допомоги.
13. Розкрийте основні завдання та етапи впровадження електронної системи здоров'я в Україні.

Методичні рекомендації до вивчення теми

У статті 3 Основ законодавства про охорону здоров'я зазначено, що медична допомога – це діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами.

У Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» від 29 травня 2002 року зміст поняття медичної допомоги з'ясовано шляхом як його граматичного аналізу, так і дослідження правових актів. У лінгвістичному аспекті слово «допомога» означає сприяння, підтримку (фізичну, матеріальну, моральну тощо) в чому-небудь; захист кого-небудь, порятунк у біді; робити певний вплив, що дає потрібні наслідки, приносить полегшення, користь, у тому числі і виліковувати; дію, скеровану на підтримку (реалізацію чийх-небудь запитів або потреб у чому-небудь) за певних обставин. У правовому значенні термін «медична допомога», за вищевказаним рішенням, вживається як складові медичної допомоги (швидка, невідкладна, первинна, спеціалізована, високоспеціалізована тощо).

Надання медичної допомоги населенню України регламентується низкою законодавчих актів, які доцільно розділити на загальне законодавство України (Конституція України, Основи законодавства України про охорону здоров'я, Цивільний кодекс України, Закон України «Про забезпечення санітарного та

епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 року № 4004-XII та інші) та спеціальне («Про психіатричну допомогу» 22 лютого 2000 року № 1489-III, «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06 квітня 2000 року № 1645-III, «Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз» 21 грудня 2001 року № 2586-III, «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення» від 20 жовтня 2014 року № 1708-VII та інші).

Правове регулювання надання медичної допомоги здійснюється також значною кількістю підзаконних нормативно-правових актів, серед яких є й програмні акти, наприклад, указ Президента України «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» від 25 серпня 2015 року № 501/2015, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми надання громадянам гарантованої державою безоплатної медичної допомоги» від 11 липня 2002 року № 955.

Важливе значення у правовому регулюванні надання медичної допомоги мають акти Міністерства охорони здоров'я України, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування. Так, серед актів Міністерства охорони здоров'я можна назвати накази «Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги» від 19 березня 2018 року № 504, «Про організацію направлення медичних працівників, що добровільно виявили бажання надати медичну допомогу у районі здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях» від 27 квітня 2018 року № 814 та інші. Особлива увага в сучасному процесі реформування медицини приділяється забезпеченню надання медичної допомоги в таких адміністративно-територіальних одиницях України як селах, селищах, селах міського типу, тобто тій категорії населення, яка є найбільш соціально не захищеною.

Відповідно до статті 49 Конституції України кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Право на охорону здоров'я є основним правом людини, закріпленим статтею 49 Конституції України. Надання медичної допомоги, яке включає доступність основних (життєво необхідних) лікарських засобів, є однією з головних передумов для реалізації цього права і відіграє провідну роль у багатьох аспектах галузі охорони здоров'я. Раціональне використання ефективних, безпечних, якісних та доступних за ціною препаратів дасть змогу розв'язати багато проблем у галузі охорони здоров'я. В. Чумак зазначає, що при формуванні в Україні Національного переліку основних лікарських засобів відповідно до рекомендацій ВООЗ також виявилось, що в нашій країні відсутні близько 30 % препаратів, які мають використовуватись у лікувальному процесі. Деякі препарати реєструються без доказової бази щодо їх ефективності. Згадані вище 30 % препаратів, що мають використовуватись у лікувальному процесі за міжнародними стандартами, але відсутні на ринку України, за рекомендацією українських спеціалістів замінені на такі, що є на українському ринку і наближені за властивостями до тих, які за доказовою медициною мають застосовуватись в лікувальному процесі. Тобто в Україні 30 % препаратів, які застосовуються в лікувальному процесі відповідно до міжнародних стандартів, не мають доведеної ефективності.

Відповідно до статті 54 Основ законодавства України про охорону здоров'я закріплений порядок забезпечення лікарськими засобами та імунобіологічними препаратами. Зазначено, що громадяни забезпечуються лікарськими засобами та імунобіологічними препаратами через заклади охорони здоров'я, які мають право на це відповідно до закону. Порядок забезпечення громадян безплатно або на пільгових умовах лікарськими засобами та імунобіологічними препаратами визначається законодавством України.

Заклади охорони здоров'я, які мають право на це відповідно до закону, можуть відпускати лише такі лікарські засоби та імунобіологічні препарати, які дозволені для застосування центральним органом виконавчої влади, що

забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, і несуть відповідальність за забезпечення належного режиму їх зберігання та реалізації, а також за підтримання обов'язкового асортименту лікарських засобів та імунобіологічних препаратів, в тому числі необхідного запасу на випадок епідемічних захворювань, стихійного лиха та катастроф.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії реалізації державної політики забезпечення населення лікарськими засобами на період до 2025 року» від 5 грудня 2018 року № 1022 затверджено «Державну стратегію реалізації державної політики забезпечення населення лікарськими засобами на період до 2025 року» та «План заходів з реалізації Державної стратегії реалізації державної політики забезпечення населення лікарськими засобами на період до 2025 року». Вона розроблена на основі рекомендацій ВООЗ. Згідно з такими рекомендаціями державна стратегія забезпечення населення лікарськими засобами визначається як політичне зобов'язання та керівництво для дій щодо гарантування доступності та раціонального використання в державі ефективних та безпечних лікарських засобів належної якості. Державна стратегія визначає рамки взаємодії всіх учасників такого процесу, зокрема публічного та приватного сектору, громадських організацій, донорів та інших заінтересованих сторін, та визначає їх роль у цьому процесі.

Діяльність з оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами регулюється Законами України «Про захист прав споживачів», «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про лікарські засоби», а також цими Правилами та іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань» від 17 серпня 1998 року № 1303 зазначено, що відпуск лікарських

засобів безоплатно і на пільгових умовах у разі амбулаторного лікування осіб провадиться аптеками за рецептами, виписаними лікарями лікувально-профілактичних закладів за місцем проживання цих осіб. Постановою Кабінету Міністрів України затверджено «Правила торгівлі лікарськими засобами в аптечних закладах». Ці Правила визначають загальні умови та порядок здійснення торгівлі лікарськими засобами в аптечних закладах і поширюються на всіх суб'єктів господарювання, які провадять підприємницьку діяльність з оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами.

Джерела, рекомендовані до заняття:

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 20.08.2023).
3. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text (дата звернення: 20.08.2023).
4. Загальна декларація прав людини Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.08.2023).
5. Конвенція МОП № 130 про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби від 25.06.1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_184#Text (дата звернення: 20.08.2023).
6. Конвенція МОП № 156 про рівне ставлення й рівні можливості для

трудящих чоловіків і жінок: трудящих із сімейними обов'язками від 23 червня 1981 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_010#Text (дата звернення: 20.08.2023).

7. Конвенція МОП № 157 про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення від 21 червня 1982 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_012#Text (дата звернення: 20.08.2023).
8. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 20.08.2023).
9. Конвенція МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення від 28.06.1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 20.08.2023).
10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 20.08.2023).
11. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 20.08.2023).
12. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
13. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000 р. № 1489-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text> (дата звернення: 22.08.2023).

14. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06.04.2000 року № 1645-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
15. Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз: Закон України від 22.03.2012 року № 4565-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4565-17#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
16. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 р. № 796-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12> (дата звернення: 20.08.2023).
17. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 20.08.2023).
18. Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні: Закон України від 17.04. 1991 р. № 962-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-12> (дата звернення: 20.08.2023).
19. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їхніх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12> (дата звернення: 20.08.2023).
20. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. №2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
21. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. № 2811-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
22. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

23. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
24. Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України 14.01.1998 № 16/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр> (дата звернення: 20.08.2023).
25. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 03 листопада 2022 року № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
26. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України 02.03.2000 № 1533-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
27. Про біженців та осіб, які потребують додаткового та тимчасового захисту: Закон України від 08 липня 2011р. № 3671-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
28. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 28.08.2023).
29. Про альтернативну (невійськову) службу: Закон України від 12.12.1991 р. № 1975-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1975-12#Text> (дата звернення: 28.08.2023).
30. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 21.08.2023).

31. Про застосування п. 2 статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету Міністрів України 03.01.1995 № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
32. Про організаційні заходи щодо застосування Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету Міністрів України 08.02.1994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/63-94-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
33. Про проект концепції соціального забезпечення населення України: Постанова Верховної Ради України 21.12.1993 № 3758-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3758-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
34. Про порядок надання пільг, передбачених Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету Міністрів України 16.02.1994 № 94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-94-п> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

1. Бориченко К.В., Гудзь А.О., Корнілова О.В., Наньєва М.І. Договори у сфері праці та соціального забезпечення: навч. - метод. посібник. Одеса: Фенікс, 2022. 80 с.
2. Бориченко К. В. Соціальне право: навч. - метод. посібник. Одеса: Фенікс, 2023. 22 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/24086> (дата звернення: 20.08.2023).
3. Збірник правових позицій Верховного Суду щодо захисту соціальних прав / відп. за вип.: Н.Л. Богданюк, В.Л. Котвицький, О. І. Ткаченко та ін. ; Верховний Суд. Харків : Право, 2020. 206 с. URL: http://nsj.gov.ua/files/1619432112Zbirnuk_zahust_pravovih_prav.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

4. Корнілова О.В. Медична допомога як вид соціального забезпечення : дис. ... д-ра філософ. за спец. 081 «Право» / Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021.
<http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14843> (дата звернення: 20.08.2023).
5. Мокрицька Н.П. Право соціального забезпечення: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 536 с. URL:
<https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3300> (дата звернення: 20.08.2023).
6. Шумило М.М. Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні : монографія. К. : Ніка-Центр, 2016. 680 с.
7. Право соціального забезпечення : навчальний посібник / за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса, 2022. 266 с. URL:
<http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16223> (дата звернення: 20.08.2023).
8. Право соціального забезпечення: підручник/ за заг. ред. О.М. Ярошенка. Харків: Право, 2019. 376 с. URL:
https://profbook.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=5142&download_id=1178 (дата звернення: 20.08.2023).
9. Чанишева Г.І. Юридичний механізм забезпечення соціальних прав людини і громадянина. Одеса, 2021. 40 с. URL:
<http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16165> (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

1. Алімова Ю.А., Гордієнко І.В. Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків: упровадження в роботу. *Псіхоневрологія та нейропсихіатрія*. 2017. № 6 (90). С. 37–40.
2. Бориченко К.В. Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України : монографія. Одеса: Фенікс, 2015. 302 с.
3. Булеца С.Б. Телемедицина: переваги та недоліки в правовому полі. *Право України*. 2020. №3. С. 49-60. URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/31317> (дата звернення: 20.08.2023).

4. Бурлеца С.Б. Цивільно-правова відповідальність в сфері здійснення медичної діяльності. *Право і громадянське суспільство*. 2014. № 1. С. 203–209. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8630/1/Buletsa_2014-1.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
5. Валах В.В. Безпека дитини-пацієнта у медичних інформаційних правовідносинах. *Приватне право в сфері охорони здоров'я: виклики та перспективи*. Київські правові читання : матеріали міжн. наук.- практ. конф., (Київ, 17 вер. 2020 р.). Львів: ЛОБФ «Медицина і право», 2020. С. 35–40.
6. Валах В.В. Правовий статус пацієнта як суб'єкта медичних правовідносин. *Збірник тез доповідей студентів, аспірантів та здобувачів – учасників 75-ї звітної конференції Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*. Секція економічних і правових наук (24–26 квітня 2019 р., м. Одеса) / відп. ред. А.В. Смітюх. Одеса : Фенікс, 2019. С. 31–33.
7. Герц А.А. Медична послуга як об'єкт правового регулювання. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2015. № 15 Том 2. С. 12–18.
8. Корнілова О. Медична допомога як вид соціального забезпечення : монографія. Одеса : Фенікс, 2021. 214 с.
9. Корнілова О.В. Щодо визначення понять «медична допомога» та «медичні послуги». *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської*: матеріали Міжнародної науково–практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 1 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 511–515.
10. Чанишева Г.І. Медична допомога. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.:

М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 371–375.

4. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ:

1. Загальне поняття соціального забезпечення. Визначення понять «соціальне забезпечення», «соціальний захист», «соціальна допомога», «соціальні ризики».
2. Становлення та розвиток права соціального забезпечення.
3. Конституційні засади права на соціальне забезпечення в Україні.
4. Організаційно-правові форми соціального забезпечення.
5. Надання соціальних послуг як організаційно-правова форма соціального забезпечення.
6. Адресна соціальна допомога.
7. Благодійні фонди та громадські організації.
8. Право соціального забезпечення як галузь права і як правова наука.
9. Предмет права соціального забезпечення як галузі права.
10. Метод права соціального забезпечення. Поєднання страхового методу і методу державного соціального подання.
11. Система права соціального забезпечення. Співвідношення права соціального забезпечення з іншими галузями права України.
12. Поняття та види принципів права соціального забезпечення. Принципи права загальнообов'язкового державного соціального страхування.
13. Поняття, особливості, класифікація джерел права соціального забезпечення.
14. Акти соціального партнерства – генеральна угода, галузеві та регіональні колективні угоди, колективні договори підприємств.
15. Міжнародні правові акти як джерела права соціального забезпечення в Україні. Гармонізація законодавства України з міжнародним у галузі соціального забезпечення.
16. Загальна характеристика і види правовідносин із соціального забезпечення.

17. Соціальні ризики як підстава соціально-забезпечувальних відносин.
18. Особливості юридичних фактів і порядку їх встановлення у сфері соціального забезпечення.
19. Поняття і склад суб'єктів права соціального забезпечення.
20. Правосуб'єктність фізичних осіб у сфері соціального забезпечення.
21. Поняття і види об'єктів права соціального забезпечення.
22. Зміст соціально-забезпечувальних відносин: загальна характеристика.
23. Правовідносини із соціального страхування.
24. Правовідносини із забезпечення допомогами.
25. Правовідносини з надання громадянам послуг та натуральних видів соціального забезпечення.
26. Процедурні й процесуальні правовідносини.
27. Реформа діючої системи соціального страхування в Україні.
28. Основи законодавства України про загальнообов'язкове соціальне страхування. Поняття і види загальнообов'язкового державного соціального страхування.
29. Суб'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування: застраховані особи, особи, які підлягають страхуванню, страхувальники, страховики.
30. Об'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування. Страховий ризик і страховий випадок.
31. Види соціальних послуг і матеріального забезпечення за загальнообов'язковим соціальним страхуванням. Обов'язки застрахованих осіб.
32. Підстави припинення виплат і надання соціальних послуг.
33. Структура системи пенсійного забезпечення.
34. Солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
35. Накопичувальна система пенсійного страхування.

36. Система недержавного пенсійного забезпечення.
37. Суб'єкти системи пенсійного забезпечення в Україні. Особи, які підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню. Добровільна участь у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
38. Нарахування, обчислення та сплата страхових внесків. Персоніфікований облік.
39. Поняття страхового стажу. Обчислення страхового стажу.
40. Види пенсійних виплат і соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду в солідарній системі.
41. Пенсії за віком. Порядок та умови призначення пенсії за віком. Мінімальний розмір пенсії за віком. Підвищення розміру пенсії за віком у разі відстрочки часу її призначення.
42. Пенсія з інвалідності внаслідок загального захворювання. Умови її призначення: групи інвалідності; страховий стаж. Період, на який призначається пенсія з інвалідності. Строки виплати пенсій з інвалідності.
43. Пенсії в разі втрати годувальника. Особи, які мають право на пенсію в разі втрати годувальника. Утриманці та непрацездатні члени сім'ї.
44. Особливості пенсійного забезпечення дітей у зв'язку з утратою годувальника.
45. Обчислення пенсії в солідарній системі. Перерахунок пенсії.
46. Порядок звернення за призначенням пенсії. Виплата пенсії.
47. Припинення та поновлення виплати пенсії.
48. Виплата пенсії у разі виїзду за кордон.
49. Виплата недоотриманої пенсії у зв'язку зі смертю пенсіонера.
50. Види пенсійних виплат із коштів накопичувального фонду.
51. Страхування і виплата довічної пенсії: довічна пенсія з установленим періодом; довічна обумовлена пенсія; довічна пенсія подружжя.
52. Одноразова виплата за рахунок коштів Накопичувального фонду.

53. Пенсійне забезпечення окремих категорій застрахованих осіб.
54. Організація і порядок здійснення управління в солідарній системі.
55. Суб'єкти накопичувальної системи пенсійного страхування.
56. Накопичувальний фонд. Кошти Накопичувального фонду. Зберігання пенсійних активів Накопичувального фонду.
57. Державне регулювання та нагляд у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
58. Порядок оскарження дій страхувальників та виконавчих органів Пенсійного фонду. Відповідальність у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
59. Недержавне пенсійне забезпечення. Суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення. Пенсійні схеми. Пенсійні контракти.
60. Збір на обов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням і похованням. Правовий статус Фонду соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.
61. Соціальні допомоги та виплати з коштів Фонду у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.
62. Виплати по тимчасовій непрацездатності.
63. Виплати по вагітності та пологах. Допомога при народженні дитини.
64. Допомога на поховання.
65. Фінансування санаторно-курортного лікування й оздоровлення працюючих і членів їхніх сімей.
66. Завдання та принципи страхування від нещасного випадку і гарантії забезпечення прав застрахованих осіб. Суб'єкти страхування. Страховий ризик і страховий. Нещасний випадок та професійне захворювання.
67. Правовий статус фонду соціального страхування від нещасного випадку.
68. Соціальні послуги та виплати, які здійснює Фонд соціального страхування від нещасних випадків.

69. Порядок і строки проведення страхових виплат Фондом соціального страхування від нещасних випадків.
70. Принципи та умови страхування від безробіття. Особи, які підлягають страхуванню від безробіття.
71. Правовий статус Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.
72. Матеріальне забезпечення на випадок безробіття. Умови, розмір та тривалість виплати допомоги по безробіттю. Припинення, відкладення виплат безробітним та скорочення їх тривалості.
73. Забезпечення незастрахованих безробітних осіб.
74. Поняття соціальної допомоги та її місце в системі соціального забезпечення. Відмінність соціальної допомоги від соціального страхування. Принципи, форми і види надання соціальної допомоги в Україні.
75. Пільги як вид соціальної допомоги.
76. Соціальна допомога у формі субсидій.
77. Соціальне обслуговування і соціальне утримання.
78. Підстави та умови призначення допомоги по соціальному забезпеченню.
79. Щомісячні та одноразові допомоги.
80. Державна соціальна допомога сім'ям з дітьми.
81. Щомісячні виплати інвалідам з дитинства.
82. Допомога малозабезпеченим сім'ям.
83. Зміст обов'язку держави по відшкодуванню шкоди, завданої громадянам Чорнобильською катастрофою. Правовий режим зон радіоактивного забруднення. Категорії зон забруднених територій.
84. Статус осіб, які постраждали від катастрофи. Поняття учасника ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. Потерпілий від Чорнобильської катастрофи.
85. Порядок встановлення категорій особам, які постраждали від Чорнобильської катастрофи. Пільги і компенсації громадянам, віднесеним

до першої, другої, третьої і четвертої категорій. Особливості пенсійного забезпечення постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи.

86. Поняття і зміст статусу ветерана війни та осіб, на яких поширюється чинність закону «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Учасники бойових дій, учасники війни, інваліди війни. Пільги. Статус ветеранів військової служби. Їх соціальний захист.
87. Особливості пенсійного забезпечення ветеранів війни. Міждержавні угоди про взаємне визнання пільг для ветеранів війни. Законодавче визначення поняття ветерана праці та кола осіб, які визнаються такими.
88. Державна політика в Україні щодо соціального захисту осіб похилого віку. Статус громадян похилого віку і гарантії їх соціального захисту.
89. Цільова грошова допомога непрацездатним громадянам з мінімальними доходами.
90. Поняття, причини і види інвалідності за законодавством України. Порядок та умови визначення потреб у зв'язку з інвалідністю. Вдосконалення системи соціального захисту осіб з інвалідністю в Україні.

5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ (ПИСЬМОВИХ) ЗАВДАНЬ

Перш, ніж приступити до розв'язання задачі, необхідно визначити, яких правовідносин вона стосується, вивчити відповідну навчально-методичну літературу, необхідні нормативно-правові акти. Відповіді на поставлені в задачі питання повинні бути повними та обґрунтованими. Необхідно не лише вказати на можливі порушення норм чинного законодавства, а й визначити наслідки такого порушення і засоби захисту порушених прав. При цьому варто посилатися на конкретні норми нормативно-правових актів.

Під час розв'язання задач здобувачі мають керуватися наведеним нижче алгоритмом. Вирішення правового спору здійснюється в три етапи: I етап – з'ясувальна частина; II етап – підготовча частина; III етап – письмова частина.

Перший етап – з'ясувальна частина, полягає у такому:

- з'ясування спірних обставин або тих, що порушують права чи інтереси осіб;
- кваліфікація всіх обставин відповідно до норм чинного законодавства;
- попереднє вирішення проблеми відповідно до чинного законодавства.

Другий етап – підготовча частина, складається з таких дій:

- встановлення порядку захисту порушених прав чи інтересів;
- встановлення форми захисту;
- перевірка дотримання строку позовної давності;
- визначення винної особи та особи, яка має право на звернення;
- визначення підвідомчості спору.

Третій етап – письмова частина, полягає у викладенні розв'язання.

Письмова відповідь має містити:

- вказівку на суть порушеного права чи інтересу, у тому числі наводяться необхідні розрахунки (якщо умова задачі дозволяє це зробити);
- мотивування власної позиції (при викладенні суті спору є обов'язковим), тобто посилення на нормативно-правові акти, які регулюють спірні відносини та вирішують спір по суті;
- загальний висновок, який подається наприкінці відповіді.

Методичні рекомендації щодо підготовки презентації:

1. На титульному слайді вказують тему доповіді, ПІ автора (здобувача).
2. Вимоги до змісту презентації:
 - відповідність змісту презентації поставленим цілям і завданням;
 - дотримання прийнятих правил орфографії, пунктуації, скорочень і правил оформлення тексту;

- стислість і лаконічність викладу, максимальна інформативність тексту;
- горизонтальне розташування інформації на слайді, бажано форматувати текст за шириною.

3. Вимоги до тексту:

- текст виразно видно на тлі слайда, використання контрастних кольорів для фону і тексту;
- кегль шрифту повинен бути не менше 24;
- використання шрифтів не більше 1-2-х варіантів шрифту;
- кожен слайд має відображати одну думку;
- текст має містити прості речення;
- заголовки мають привертати увагу аудиторії та узагальнювати основні положення слайду.

4. Вимоги до дизайну:

- використання єдиного стилю оформлення;
- використання для фону слайда психологічно комфортних тонів;
- фон повинен бути елементом заднього (другого) плану: виділяти, відтіняти, підкреслювати інформацію, розміщену на слайді, але не затуляти її;
- доцільність використання анімаційних ефектів;
- усі слайди презентації мають бути витримані в одному стилі.

Методичні рекомендації щодо проведення поточного тестування:

На поточне тестування пропонуються 10 тестів закритої форми. Завдання здобувача – вибрати вірний варіант відповіді, використовуючи знання, отримані під час вивчення відповідної теми навчальної дисципліни.

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточний контроль											Іспит	Сума балів
ЗМК1 - 10 Змістовий модуль №1 – 25 бали					ЗМК2 - 10 Змістовий модуль № 2 – 45 бали							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11		
0-3	0-3	0-3	0-3	0-3	0-5	0-8	0-8	0-8	0-3	0-3	30	100

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів, ЗМК – змістова модульна контрольна робота

Вид роботи	Кількість балів
Поточний/періодичний контроль:	
- Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	від 0 до 1
- Виконання рефератів за однією із запропонованих тем: доповідь та демонстрація презентації	від 0 до 2
- Розв'язання практичних задач, ситуаційних вправ та проблемних ситуацій	від 0 до 5
- Поточне тестування за темами	від 0 до 2
Підсумковий контроль - іспит	
- Усний іспит (відповідь на 3 питання екзаменаційного білету, кожне питання оцінюється від 0 до 10 балів, разом на іспиті здобувач отримує від 0 до 30 балів)	Від 0 до 30

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90 - 100	A	зараховано
85 - 89	B	
75 - 84	C	
70 - 74	D	
60 - 69	E	
35 - 59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0 - 34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Оцінка за національною шкалою	100 бальна шкала / Оцінка	Теоретична підготовка	Практична підготовка

	ECTS		
Відмінно	90 – 100 / А	Здобувач у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, розгорнуто, обґрунтовано та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей. Здобувач демонструє чітке знання відповідних категорій, їх змісту, розуміння їх взаємозв'язку, правильно формулює тлумачення відповідних понять, демонструє знання змісту передбачених програмою нормативно-правових актів, робить самостійні висновки. Здобувач вміє виявляти причинно-наслідкові зв'язки, самостійно знаходити додаткову інформацію та використовувати її для реалізації поставлених завдань, вільно використовує нові інформаційні технології для поповнення знань.	Здобувач може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання практичних завдань, виконує практичні завдання не передбачені навчальною програмою, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.
Добре	85 – 89 / В	Здобувач достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій, самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускає неточності, які не є суттєвими для характеристики предмету питання та не впливають істотно на загальну характеристику того чи іншого явища (поняття).	Здобувач має стійкі навички виконання практичних завдань, правильно вирішує більшість практичних завдань.
	75 – 84 / С	Здобувач виявляє загалом високий рівень знань щодо всієї програми навчальної дисципліни, на достатньому рівні володіє навчальним матеріалом, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій, але не вміє самостійно аналізувати деякі питання, не повністю переконливо аргументувати свої відповіді,	Здобувач за зразком самостійно виконує практичні завдання, передбачені програмою навчальної дисципліни.

		допускає незначні неточності.	
Задовільно	70 – 74 / D	Здобувач володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків. Здобувач знає основні поняття навчального матеріалу, але має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого та під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків та формулювання висновків.	Здобувач має елементарні навички виконання практичних завдань, правильно вирішує лише половину практичних завдань.
	60 – 69 / E	Здобувач не повною мірою розуміє предмет навчальної дисципліни, наявні недоліки у розкритті змісту понять, категорій, закономірностей, назв та змісту нормативно-правових актів. Здобувач надає нечіткі характеристики відповідних явищ, викладає свої думки з істотним порушенням логіки подання матеріалу.	Здобувач може використовувати знання лише в стандартних практичних ситуаціях, має нестійкі навички виконання практичних завдань, робить багато суттєвих помилок.
Не задовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	35 – 59 / FX	Здобувач не правильно розкриває сутність базових питань навчальної дисципліни, допускає суттєві змістовні помилки, володіє навчальним матеріалом поверхнево й фрагментарно, безсистемне виокремлює випадкові ознаки вивченого, не вміє сформулювати свою думку та викласти її в логічній послідовності, робити узагальнення та висновки.	Здобувач здатний виконати лише окремі практичні завдання за допомогою викладача. У здобувача відсутні сформовані уміння та навички.
Не задовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	0 – 34 / F	Здобувач не знає основних положень навчальної дисципліни, не володіє навчальним матеріалом.	Здобувач виконує лише елементи практичних завдань, погребує постійної допомоги викладача.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти за результатами поточного, періодичного та підсумкового контролю

Теми практичних занять	Кількість балів за вид роботи	Разом балів
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади права соціального забезпечення.		

ТЕМА 1. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	0 – 1 (опитування) 0 –2(реферат, доповідь,презентація)	0 - 3
ТЕМА 2.ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК САМОСТІЙНА ГАЛУЗЬ ПРАВА В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	0 – 1 (опитування) 0 –2(реферат, доповідь,презентація)	0 - 3
ТЕМА 3.ПРИНЦИПИ ТА ДЖЕРЕЛА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.	0 – 1 (опитування) 0 –2(реферат, доповідь,презентація)	0 - 3
ТЕМА 4.ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ТА ВИДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ЙОГО ФІНАНСУВАННЯ.	0 – 1 (опитування) 0 –2(реферат, доповідь,презентація)	0 - 3
ТЕМА № 5: ДЕРЖАВНІ СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ І ДЕРЖАВНІ СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	0 – 1 (опитування) 0 –2(реферат, доповідь,презентація)	0 - 3
ЗМ1		10
Змістовий модуль 2. Система соціального забезпечення.		
ТЕМА № 6. ПРАВОВІДНОСИНИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	0 –1 (опитування) 0 –2(реферат, доповідь,презентація) 0 –2 (тестування)	0 - 5
ТЕМА 7. ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ	0 – 1 (опитування) 0 –2(реферат, доповідь,презентація) 0-5 (розв'язання практичних задач, ситуаційних вправ та проблемних ситуацій)	0 - 5
ТЕМА8. ПРАВО НА ПЕНСІЮ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	0 – 1 (опитування) 0 –2(реферат, доповідь,презентація) 0-5 (розв'язання практичних задач, ситуаційних вправ та проблемних ситуацій)	0 - 8
ТЕМА 9. ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА.	0 – 1 (опитування) 0 –2(реферат, доповідь,презентація) 0-5 (розв'язання практичних задач, ситуаційних вправ та проблемних ситуацій)	0 - 8
ТЕМА10.СОЦІАЛЬНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ОКРЕМИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ.	0 – 1 (опитування) 0 –2(реферат, доповідь,презентація)	0 - 3

ТЕМА 11. МЕДИЧНА ДОПОМОГА ТА ЛІКУВАННЯ	0 – 1 (опитування) 0 – 2(реферат, доповідь, презентація)	0-3
	ЗМ2	10
	Разом	0-70
	Іспит	0 - 30
	Загалом сума балів	0 - 100

7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 20.08.2023).
3. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text (дата звернення: 20.08.2023).
4. Загальна декларація прав людини Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.08.2023).
5. Конвенція МОП № 130 про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби від 25.06.1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_184#Text (дата звернення: 20.08.2023).
6. Конвенція МОП № 156 про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящих із сімейними обов'язками від 23 червня 1981 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_010#Text (дата звернення: 20.08.2023).
7. Конвенція МОП № 157 про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення від 21 червня 1982 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_012#Text (дата звернення: 20.08.2023).

8. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 20.08.2023).
9. Конвенція МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення від 28.06.1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 20.08.2023).
10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 20.08.2023).
11. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 20.08.2023).
12. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
13. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
14. Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України 14.01.1998 № 16/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр> (дата звернення: 20.08.2023).
15. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 20.08.2023).
16. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 20.08.2023).

17. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> (дата звернення: 20.08.2023).
18. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 20.08.2023).
19. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 01.01.1992 р. № 2262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12> (дата звернення: 20.08.2023).
20. Про пенсійне забезпечення: Закон України № 1788-XII від 5 листопада 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12> (дата звернення: 20.08.2023).
21. Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення № 102: Закон України від 16 березня 2016 року № 1024-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-19#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
22. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 20.08.2023).
23. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року, першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 року № 476/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
24. Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні: Закон України від 17.04. 1991 р. № 962-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-12> (дата звернення: 20.08.2023).

25. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їхніх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12> (дата звернення: 20.08.2023).
26. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-17> (дата звернення: 20.08.2023).
27. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 р. № 796-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12> (дата звернення: 20.08.2023).
28. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 03 листопада 2022 року № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
29. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 26.06.1997 р. № 400/97-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
30. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України 02.03.2000 № 1533-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
31. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.22.1992 р. № 2790-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
32. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

33. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
34. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
35. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
36. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000 р. № 1489-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
37. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. №2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
38. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. № 2811-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
39. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
40. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

41. Про межу малозабезпеченості: Закон України від 04.10.1994 р. № 190/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
42. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України 23.09.1997 р. № 540/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
43. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. №3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 28.08.2023).
44. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 28.08.2023).
45. Про альтернативну (невійськову) службу: Закон України від 12.12.1991 р. № 1975-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1975-12#Text> (дата звернення: 28.08.2023).
46. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 21.08.2023).
47. Про біженців та осіб, які потребують додаткового та тимчасового захисту: Закон України від 08 липня 2011р. № 3671-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
48. Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз: Закон України від 22.03.2012 року № 4565-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4565-17#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
49. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06.04.2000 року № 1645-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення: 22.08.2023).

Підзаконні нормативно-правові акти

50. Положення про організацію персоніфікованого обліку відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування: Постанова Кабінету Міністрів України 04.06.1998 № 794. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-98-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
51. Про застосування п. 2 статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету Міністрів України 03.01.1995 № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
52. Про затвердження Порядку сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій: Постанова Кабінету Міністрів України 03.11.1998 № 1740. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1740-98-п> (дата звернення: 20.08.2023).
53. Про організаційні заходи щодо застосування Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету Міністрів України 08.02.1994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/63-94-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
54. Про Основні напрями реформування пенсійного забезпечення в Україні: Указ Президента України 13.04.1998 № 291/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/291/98#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
55. Про порядок введення в дію Закону України «Про пенсійне забезпечення»: Постанова Верховної Ради України 06.12.1991 № 1931-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1931-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
56. Про порядок надання пільг, передбачених Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету

Міністрів України 16.02.1994 № 94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-94-п> (дата звернення: 20.08.2023).

57. Про проект концепції соціального забезпечення населення України: Постанова Верховної Ради України 21.12.1993 № 3758-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3758-12#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

58. Про розмежування джерел фінансування виплати пенсій та грошової допомоги, призначених за різними пенсійними програмами: Постанова Кабінету Міністрів України 29. 01.1999 № 111. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-99-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

59. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. К. : Знання, 2008. 663 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/publ/REF-0000097841> (дата звернення: 20.08.2023).

60. Бориченко К. В. Соціальне право: навч. - метод. посібник. Одеса: Фенікс, 2023. 22 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/24086> (дата звернення: 20.08.2023).

61. Бориченко К.В. Юридичний механізм забезпечення права на соціальний захист: проблеми теорії та практики: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 552 с.

URL: https://www.academia.edu/42022178/%D0%AE%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%99_%D0%9C%D0%95%D0%A5%D0%90%D0%9D%D0%86%D0%97%D0%9C_%D0%97%D0%90%D0%91%D0%95%D0%97%D0%9F%D0%95%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF_%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90_%D0%9D%D0%90_%D0%A1%D0%9E%D0%A6%D0%86%D0%90%D0%9B%D0%AC_%D0%9D%D0%98%D0%99_%D0%97%D0%90%D0%A5%D0%98%D0%A1

[%D0%A2%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%95%D0%9C%D0%98%D0%A2%D0%95%D0%9E%D0%A0%D0%86%D0%87%D0%A2%D0%90%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%9A%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%98](#) (дата звернення: 20.08.2023).

62. Мокрицька Н.П. Право соціального забезпечення: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 536 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3300> (дата звернення: 20.08.2023).
63. Право соціального забезпечення : навчальний посібник / за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса, 2022. 266 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16223> (дата звернення: 20.08.2023).
64. Право соціального забезпечення: підручник/ за заг. ред. О.М. Ярошенка. Харків: Право, 2019. 376 с. URL: https://profbook.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=5142&download_id=1178 (дата звернення: 20.08.2023).
65. Шумило М.М. Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні : монографія. К. : Ніка-Центр, 2016. 680 с.
66. Соціальне право: навч. - метод. посібник. / К.В. Бориченко., А.О. Гудзь. Одеса: Фенікс, 2023. 22 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/24086> (дата звернення: 20.08.2023).
67. Чанишева Г.І. Юридичний механізм забезпечення соціальних прав людини і громадянина. Одеса, 2021. 40 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16165> (дата звернення: 20.08.2023).
68. Корнілова О.В. Медична допомога як вид соціального забезпечення : дис. ... д-ра філософ. за спец. 081 «Право» / Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021. <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14843> (дата звернення: 20.08.2023).
69. Збірник правових позицій Верховного Суду щодо захисту соціальних прав / відп. за вип.: Н.Л. Богданюк, В.Л. Котвицький, О. І. Ткаченко та ін. ;

Верховний Суд. Харків : Право, 2020. 206 с. URL: http://nsj.gov.ua/files/1619432112Zbirnik_zahust_pravovih_prav.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

70. Алімова Ю.А., Гордієнко І.В. Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків: упровадження в роботу. *Псіхоневрологія та нейропсихіатрія*. 2017. № 6 (90). С. 37–40.
71. Андрющенко К.М. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві в контексті євроінтеграції. *Публічне право*. 2015. № 4. С. 229–235.
72. Безверхий К.В. Оновлений звіт з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: новації законодавства. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2016. № 1–2. С. 43–51.
73. Божко Д.В. Поняття і природа правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2017. Вип. 25. С. 73–76.
74. Божко Д.В. Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності : автореф. дис. на здобут наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2017. 24 с.
75. Бойко М.Д. Право соціального забезпечення в Україні : навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 448 с.
76. Бориченко К.В. Грошові виплати як вид соціального захисту сімей з дітьми. *Духовні засади сучасного правогенезису* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «ІХ Прибузькі юридичні читання», 29-30 листопада

- 2013 року / відп. ред. д-р юрид. наук, проф., академік С.В. Ківалов. Миколаїв : Ілліон, 2013. С. 241–243.
77. Бориченко К.В. Міжнародні гарантії права сімей з дітьми на соціальний захист. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2016. Вип. 36 (1). С. 42–45.
 78. Бориченко К.В. Поняття права на соціальний захист. *Університетські наукові записки*. 2016. № 59. С. 301–310.
 79. Бориченко К.В. Поняття та ознаки додаткового соціального захисту як організаційно–правової форми соціального захисту. *Правове забезпечення соціальної сфери: матеріали VI Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Одеса, 4 квітня 2015 р.): у 2 т. Т. 2 / за заг. ред. Г.І. Чанишевої*. Одеса: Юридична література, 2015. С. 22–26.
 80. Бориченко К.В. Поняття та ознаки соціального захисту сімей з дітьми. Актуальні проблеми теорії трудового права та права соціального забезпечення : монографія / кол. авт.; за заг.ред. д.ю.н., проф. Г.І. Чанишевої. Одеса : Фенікс, 2015. С. 279–296.
 81. Бориченко К.В. Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України : монографія. Одеса: Фенікс, 2015. 302 с.
 82. Бориченко К.В. Співвідношення права на соціальний захист та права на соціальне забезпечення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №1. С. 101–104. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2019/28.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
 83. Бориченко К.В. Форми та види соціального захисту сімей з дітьми. *Митна справа: науково-аналітичний журнал*. 2013. № 5 (89). С. 235–242.
 84. Бориченко К.В. Юридичний механізм забезпечення права на соціальний захист: проблеми теорії та практики: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 552 с.

85. Братюк В.П., Біла М.М. Аналіз системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 34. С. 129–133.
86. Булеца С.Б. Телемедицина: переваги та недоліки в правовому полі. *Право України*. 2020. №3. С. 49-60. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/31317> (дата звернення: 20.08.2023).
87. Бурлеца С.Б. Цивільно-правова відповідальність в сфері здійснення медичної діяльності. *Право і громадянське суспільство*. 2014. № 1. С. 203–209. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8630/1/Buletsa_2014-1.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
88. Валах В.В. Безпека дитини-пацієнта у медичних інформаційних правовідносинах. *Приватне право в сфері охорони здоров'я: виклики та перспективи*. Київські правові читання : матеріали міжн. наук.- практ. конф., (Київ, 17 вер. 2020 р.). Львів: ЛОБФ «Медицина і право», 2020. С. 35–40.
89. Валах В.В. Правовий статус пацієнта як суб'єкта медичних правовідносин. *Збірник тез доповідей студентів, аспірантів та здобувачів – учасників 75-ї звітної конференції Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*. Секція економічних і правових наук (24–26 квітня 2019 р., м. Одеса) / відп. ред. А.В. Смітюх. Одеса : Фенікс, 2019. С. 31–33.
90. Герц А.А. Медична послуга як об'єкт правового регулювання. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2015. № 15 Том 2. С. 12–18.
91. Головацька А.К. Основні проблеми правового регулювання проведення перевірок платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 40. С. 29–35.

92. Гудзь А.О. Класифікація форм та видів благодійної діяльності в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 1. С. 61–64.
93. Гудзь А.О. Недержавне соціальне забезпечення як окрема форма соціального захисту населення в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 3. С. 78–82.
94. Гудзь А.О. Поняття та правове регулювання благодійної діяльності в Україні. *Держава та регіони: науково-виробничий журнал*. Серія «Право». 2018. № 4. С. 65–68.
95. Гудзь А.О. Система соціального захисту України та місце у ній недержавного соціального забезпечення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: «Юриспруденція». 2019. № 40. С. 106–109.
96. Гудзь А.О. Фінансування недержавного соціального забезпечення в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2019. № 58. С. 152–155.
97. Гудзь А.О., Гудзь О.О. Межі правового регулювання відносин у сфері соціального обслуговування в рамках предмету права соціального забезпечення. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру* (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України): у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т.1. 736 с. С. 475–479.
98. Гудзь О.О. Посилення договірних начал у сучасній системі надання соціальних послуг України. *Правове забезпечення соціальної сфери: матер. XII Міжнар. наук. конф.* (Одеса, 21 квітня 2021 р.) / укл. А.В. Лисенко; за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса: Фенікс, 2021. 380 с. С. 213–216.
99. Корнілова О. Медична допомога як вид соціального забезпечення : монографія. Одеса : Фенікс, 2021. 214 с.

100. Корнілова О.В. Щодо визначення понять «медична допомога» та «медичні послуги». *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської*: матеріали Міжнародної науково–практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 1 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 511–515.
101. Костюк В.Л. Конституційне право на соціальний захист в умовах сьогодення: науково-правовий аспект. *Публічне право*. 2015. № 2 (18). С. 252–259.
102. Краснов Є.В. Ратифікація конвенції міжнародної організації праці № 102 як вектор вдосконалення системи соціального забезпечення України на шляху до євроінтеграції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. №2. С. 144–147.
103. Кривцова М.С. Система державних соціальних стандартів та гарантій в Україні: вплив на доходи населення та шляхи вдосконалення. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2016. № 6. С. 108–131.
104. Кучма О. Л. Зловживання правом у сфері загальнообов’язкового державного соціального страхування: теоретико-практичний аспект. *Вісник Запорізького національного університету*. Юридичні науки. 2016. № 1. С. 128–134.
105. Малюга Л.Ю. Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: монографія. К.: «Хай-Тек Прес», 2013. 264 с.
106. Медвідь А.О. Поняття права на соціальне забезпечення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2016. № 21. С. 92–94.
107. Медвідь А.О. Соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей : монографія. О.: Фенікс, 2016. 198 с.
108. Медвідь А.О. Характеристика права людини на соціальне забезпечення: зміст, обсяг і межі. *Держава та регіони*. Серія «Право». 2016. № 3(53). С. 39–42.

109. Новосільська Т.В. Прожитковий мінімум як базовий державний соціальний стандарт. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. № 3(2). С. 175–181.
110. Г.І. Чанишева, О.В. Пожарова Охорона материнства за трудовим законодавством України: монографія. Одеса: Фенікс, 2015. 200 с.
111. Право соціального забезпечення: навч. посіб. / за заг. ред. В.В. Жернакова. Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. 126 с.
112. Синчук С. Соціально-страхові правовідносини як різновид правовідносин соціального забезпечення. *Вісник Львівського університету*. Сер. : Юридична. 2014. Вип. 59. С. 266–276.
113. Синчук С.М. Дискусійні питання теорії об'єкта соціально-страхових правовідносин. Держава і право. *Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 208–213.
114. Синчук С.М. Щодо питання про юридичні обов'язки соціально зобов'язаних суб'єктів у процедурних правовідносинах соціального забезпечення. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 207–216.
115. Сирота І.М. Деякі аспекти реформування солідарної пенсійної системи. *Духовні засади сучасного право генезису*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «ІХ Прибузькі юридичні читання», 29-30 листопада 2013 року / відп. ред. д-р юрид. наук, проф., академік С.В. Ківалов. Миколаїв: Іліон, 2013. С. 193–195.
116. Сирота І.М. Основні напрямки модернізації солідарної пенсійної системи. *Актуальні проблеми теорії трудового прав та права соціального забезпечення*: монографія / кол. авт.; за заг. ред. д.ю.н., проф. Г.І. Чанишевої. Одеса: Фенікс, 2015. С. 229–248.
117. Сирота І.М. Право на пенсійне забезпечення та його здійснення в сучасних умовах. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету*. 2013. №1. С. 66–70.

118. Сільченко С.О. До питання про тенденції правового регулювання обов'язкового соціального страхування в Україні. *Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення*: матер. доп. та наук. повідомл. учасн. II міжнар. наук.- практ. конф. (м.Київ 21–22 квіт. 2016 р.). К.: Прінт-Сервіс, 2016. С.211–215.
119. Сокол М.В. Поняття та критерії малозабезпеченості. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3. С. 179–183.
120. Соколовська А.М. Реформа єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні. *Фінанси України*. 2015. № 7. С. 7–23.
121. Соловйов О.В. Фонд соціального страхування України як суб'єкт загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. *Право та інновації*. 2016. № 1. С. 179–184.
122. Старосельцева О.В. Інституційна природа загальнообов'язкового державного соціального страхування. *Форум права*. 2017. № 5. С. 375–381.
123. Сташків Б.І. Право соціального забезпечення. Загальна частина: навчальний посібник. Чернігів: ПАТ «ПВК» «Десна», 2016. 692 с.
124. Сташків Б.І. Право соціального забезпечення. Особлива частина: навчальний посібник. Чернігів: ПАТ «ПВК» «Десна», 2018. 1092 с.
125. Тарасенко В. С. Щодо ратифікації Конвенції МОП №102 про мінімальні норми соціального забезпечення. *Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення*: тези доп. та наук. повідомл. учасн. II Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Київ, 21–22 квітня 2016 р.). Київ: Прінт-Сервіс, 2016. С.239–243.
126. Тарасенко В.С. Деякі особливості визначення прожиткового мінімуму для дітей. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Випуск 5. Т.2. С. 63–66.

127. Тарасенко В.С. До питання щодо поняття та видів соціальних допомог. *Актуальні проблеми теорії трудового права та права соціального забезпечення*: монографія / кол. авт.; за заг.ред. д.ю.н., проф. Г.І. Чанишевої. Одеса : Фенікс, 2015. С. 248–261.
128. Тарасенко В.С. Належне пенсійне забезпечення прокурора як складова гарантій його незалежності. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 вересня 2018 р.) / за ред. Г.О. Ульянової; уклад.: О.В. Дикий, І.І. Братінов. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 161–164.
129. Тарасенко В.С. Право на пенсійне забезпечення окремих категорій осіб. *Правове забезпечення соціальної сфери*: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (м. Одеса, 19 квітня 2019 р.) / за ред. д.ю.н., проф. Г.І. Чанишевої. Одеса: Фенікс, 2019. С. 221–224.
130. Тарасенко В.С. Правові стимули підвищення народжуваності в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 32. С. 67–70.
131. Тарасенко В.С. Проблеми виплати допомоги по вагітності та пологах застрахованим особам: судова практика. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». Випуск 5. Том 1. 2016. С. 160–163.
132. Тарасенко В.С. Проблеми перерахунку пенсій державних службовців. *Актуальні проблеми трудового права та права соціального забезпечення*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річчю з дня народження чл. кор. НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, д-ра юрид. наук, проф. О.І. Процевського (Харків, 5 квітня 2019 року). Харків: Юрайт, 2019. С. 476–479.

133. Тарасенко В.С. Проблеми формування та затвердження «споживчого кошику». *Розвиток трудового права і права соціального забезпечення: теорія і практика* : тези доп. та наук. повідомл. учасників VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 05 жовт. 2018 р.) / за ред. О. М. Ярошенка. Харків : ФОП Панов А.Н, 2018. С. 440–443.
134. Тарасенко В.С. Проблемні питання призначення державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям. *Правове життя сучасної України*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (16-17 травня 2013 р.). Т.1 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін; Націон.ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2013. С. 527–529.
135. Тарасенко В.С. Реформа прожиткового мінімуму в Україні. *Правова позиція*. 2019. №4(25). С.19–23.
136. Тарасенко В.С. Соціальні допомоги : критерії для класифікації. *Правове життя сучасної України*: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої ювілею академіка С. В. Ківалова. 16-17 травня 2014 року. Том II. О. : «Юридична література», 2014. С. 440–442.
137. Тарасенко В.С. Споживчий кошик: реалії та перспективи. *Правове забезпечення соціальної сфери*: зб. матер. IV Міжнар. наук. конф. студ., аспір. та молод. вчених / за заг. ред. д.ю.н., проф. Г.І. Чанишевої. Одеса: Фенікс, 2013. С. 430–433.
138. Тарасенко В.С. Шляхи подолання бідності в Україні. *Правове забезпечення соціальної сфери*: Матеріали V Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Одеса, 22 берез. 2014 р.) / за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса : Юридична література, 2014. С. 371–374.
139. Тарасенко В.С., Харитонova Л.І. Щодо актуальних питань осучаснення (перерахунку) пенсій. *Приватне та публічне право*. 2018. № 1. С. 59–62.
140. Тимофіїв Р.М. Відшкодування роботодавцем моральної шкоди, завданої нещасним випадком на виробництві та професійним захворюванням як вид

соціального захисту працівників. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2016. Випуск 63. С.142–152.

141. Тимченко О. М. Ризики розробки та впровадження уніфікованої звітності з податку на доходи фізичних осіб та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. *Бізнес Інформ*. 2017. № 6. С. 227–233.
142. Тищенко О.В. Державні соціальні стандарти та гарантії як основа соціального забезпечення в Україні. *Юридичний вісник*. 2013. № 4 (29). С. 99–104.
143. Тищенко О.В. Право соціального забезпечення України: етапи становлення та тенденції модифікації. *Проблеми реалізації прав громадян у сфері праці та соціального забезпечення* : тези доп. та наук. повідомл. учасників IX Міжнар. наук.-практ. конф., яка присвяч. 50-річчю створення каф. труд. права Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого (м. Харків, 11 жовт. 2019 р.) / за ред. О.М. Ярошенка. Харків : Право, 2019. С.500–504.
144. Трунова Г. Окремі проблеми правового регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 76–80.
145. Федчишина К.В. Єдність і диференціація як принцип права соціального забезпечення. *Часопис з юридичних наук*. 2014. № 1. С. 1–10.
146. Харитонов Л.І. Законодавство України про пенсійне забезпечення: основні напрямки реформування та практика застосування. *Актуальні проблеми теорії трудового права та права соціального забезпечення*: монографія / кол. авт.; за заг. ред. д.ю.н., проф. Г.І. Чанишевої. Одеса: Фенікс, 2015. С. 262–279.
147. Харитонов Л.І. Значення солідарної системи у пенсійному страхуванні. *Правове забезпечення соціальної сфери*: Матеріали V Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Одеса, 22 берез. 2014 р.) / уклад.: Д.О. Береза, В.Р. Кравчук, А.М. Мельник [та ін.]; за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса, Юридична література, 2014. С. 396–398.

148. Харитоновна Л.І. Пенсійне забезпечення за сучасним законодавством України: проблеми вдосконалення. *Актуальні проблеми трудового права і прав соціального забезпечення: тези доп. та наук. повідомл. учасн. V Міжнар. наук.- практ. конф. (Харків, 27–28 верес. 2013 р.) / за ред. В.В. Жернакова. Х.: Право, 2013. С. 507–509.*
149. Хрус Ю. В. Теоретичні засади застосування понижуючого коефіцієнта для нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. *International scientific journal*. 2015. № 3. С. 45–48.
150. Чанишева Г.І. Безпритульні діти. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І.Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І.Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 38–41.
151. Чанишева Г.І. Генеральна угода: поняття, ознаки, правова природа. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №9. С. 77–82.
152. Чанишева Г.І. Державні та соціальні стандарти відпочинку та оздоровлення дітей. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 125–127.
153. Чанишева Г.І. Жертви нацистських переслідувань. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 222–225.
154. Чанишева Г.І. Зміст колективних угод як актів соціального діалогу. *Юридичні гарантії забезпечення прав громадян на працю і соціальний захист* : тези доп. та наук. повідомл. учасників X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9 жовтня 2020 р.) / за ред. О.М. Ярошенка. Харків: Право, 2020. С. 18–22.

155. Чанишева Г.І. Колективна угода. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення / редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С.302–309.
156. Чанишева Г.І. Колективний договір. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С.297–302.
157. Чанишева Г.І. Малозабезпечена особа. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення / редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 341–342.
158. Чанишева Г.І. Малозабезпеченість. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення / редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 342–347.
159. Чанишева Г.І. Медична допомога. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 371–375.
160. Чанишева Г.І. Мінімальний страховий внесок. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С.363–371.
161. Чанишева Г.І. Оцінювання потреб особи / сім'ї у соціальних послугах. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 480–482.

162. Чанишева Г.І. Принципи соціального діалогу. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С.623–628.
163. Чанишева Г.І. Система надання соціальних послуг. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 759–762.
164. Чанишева Г.І. Соціальна пільга. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С.778–783.
165. Чанишева Г.І. Соціальна політика. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С.703–707.
166. Чанишева Г.І. Соціальна політика: поняття, цілі, правове забезпечення. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №11. С. 80–85.
167. Чанишева Г.І. Соціальна профілактика. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 785–791.
168. Чанишева Г.І. Соціальне житло. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 794–798.
169. Чанишева Г.І. Соціальне замовлення. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.:

- М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 791–794.
170. Чанишева Г.І. Соціальний діалог у сфері соціального забезпечення. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення / редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 698–700.
 171. Чанишева Г.І. Соціальний захист військовослужбовців. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 799–806.
 172. Чанишева Г.І. Соціальний захист у разі настання безробіття. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С.806–815.
 173. Чанишева Г.І. Соціальний супровід. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020.С. 815–818.
 174. Чанишева Г.І. Соціальні пільги: поняття, правова природа, класифікація. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Серія «Правознавство». 2020. Випуск 3. С. 55–59.
 175. Чанишева Г.І. Супервізія. *Велика українська енциклопедія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020: Право соціального забезпечення/ редкол.: М.І. Іншин, (голова), О.М. Ярошенко (заступник голови), Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Вапнярчук. 2020. С. 830–832.

176. Чанишева Г.І., Тарасенко В.С. Умови призначення пенсії за віком матерям осіб з інвалідністю з дитинства. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 3. С. 40–44.
177. Щукін О. Проблемні аспекти судового розгляду спорів у сфері зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. *Юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 162–169.
178. Яковлєва Г. Зміст поняття конституційного права людини на соціальний захист. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 2. С. 100–104.
179. Яковлєва Г.О. До визначення поняття та природи соціальних ризиків у праві соціального забезпечення. *Право та інновації*. 2018. № 2 (22). С. 49–53.

8. ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Офіційний сайт Верховного Суду : <https://supreme.court.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Верховної Ради України : <https://www.rada.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України : <http://kmu.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Конституційного Суду України : <https://ccu.gov.ua/>
5. Офіційний сайт Міністерства юстиції України : <https://minjust.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Президента України : <https://www.president.gov.ua/>
7. Офіційний сайт судової влади України : <https://court.gov.ua/>
8. Пошуковий сервіс «Національні інформаційні системи» – <https://nais.gov.ua/>
9. Пошуково-аналітичний портал «Суд на долоні» : <https://conp.com.ua/>
10. Он-лайн будинок юстиції - <https://online.minjust.gov.ua/>
11. Сайт Європейського Суду з прав людини : <https://www.echr.coe.int/home>
12. Сайт наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова : <http://lib.onu.edu.ua/>
13. Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : <http://www.nbuv.gov.ua/>
14. Сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній та судового реєстру «Опендатабот» : <https://opendatabot.ua/>

15. Система пошуку та аналізу судової практики «Правосуд» :
<https://pravosud.com.ua/>
16. Юридичний інтернет ресурс «Протокол» : <https://protocol.ua/>
17. HUDOC. European Court of Human Rights : <https://hudoc.echr.coe.int>

Додаток 3**9. ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ**

Законодавство України в галузі соціального забезпечення нараховує значну кількість нормативно-правових актів. Тому, виконання контрольних робіт здобувачами вищої освіти заочної форми навчання, сприяє вдосконаленню форм самостійного опрацювання основних соціально-правових інститутів, поглибленню їх правосвідомості, осмислення та набуття навичок практики застосування національного законодавства.

Контрольна робота передбачає дві форми виконання завдань:

- а) опрацювання нормативно-правового матеріалу, його аналіз та змістова оцінка з використанням різних форм тлумачення й узагальнення;
- б) вирішення конкретних казусів, що мали місце в правозастосовчій практиці з метою виявлення та оцінки здобутих здобувачами знань та їх уміння застосовувати законодавство в конкретних життєвих обставинах.

Здобувачі вищої освіти, прізвища яких починаються з літери:

А-Б виконують 1 варіант; В-Г - 2; Д-Ж - 3; З-К 4; Л - 5; М - 6; Н - 7; О - 8; П - 9; Р - 10; С - 11; Т - 12; У - 13; Ф - 14; Х - 15; Ц - 16; Ч - 17; Ш - 18; Щ-Ю -19; Я - 20.

Заміна варіантів забороняється!

Здобувачі у своїй роботі повинні виписати контрольне завдання

При розв'язуванні задач, насамперед, треба визначити до якої теми курсу вона належить, уважно вивчити відповідну главу підручника і нормативні акти, які регулюють ці відносини, потрібно враховувати можливі зміни і доповнення чинного законодавства на час виконання контрольного завдання.

Розв'язуючи задачу, треба надавати повні і обґрунтовані на підставі чинної и законодавства відповіді. Тобто, спочатку треба розкрити загальний

порядок правового регулювання правовідносин, які наведені у задачі, а потім, на підставі цих загальних положень, її розв'язати.

Відповіді при розв'язуванні задачі треба давати не тільки на поставленні в ній питання, але й на питання, які логічно випливають з її рішення. При цьому необхідно посилається не тільки на сам нормативний акт, який використовується при розв'язанні задачі, але й на конкретну статтю, пункт цього акту. У зв'язку з цим здобувачі повинні уважно вивчити не тільки основні рекомендовані, але й додаткові нормативні акти, які регулюють ці питання, використовувати основну та додаткову рекомендовану юридичну літературу.

Вирішення питання має супроводжуватися додержанням таких умов виконання:

а) обґрунтування кола суспільних відносин, виявлення їх суб'єктивного та об'єктивного складу та змісту (прав та обов'язків) сторін, підстав виникнення, зміни та припинення;

б) визначення правомірності (неправомірності) поведінки суб'єктів правовідносин і висловлення чіткої відповіді на поставлене питання з посиланням на відповідну норму закону чи підзаконного акту;

в) ґрунтовний аналіз обставин, логічна поведінка суб'єктів правовідносин із застосуванням форм тлумачення законодавства та формування висновку по справі, їх обґрунтування на підставі власного розуміння нормативно-правового регулювання або з використанням роз'яснень вищих судових інстанцій з означених питань.

Відповідь як на теоретичне завдання, так і на практичне завдання повинна бути повною і обґрунтованою, з посиланням на чинне законодавство.

Варіант 1

1. Поняття права соціального забезпечення та його місце в системі права України.
2. Задача. Громадянка Юрова при влаштуванні на роботу до Державного підприємства «Промліс» на умовах трудового договору відмовилась від

страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності. Роботодавець пояснив Юровій, що відповідно до законодавства України, такий вид страхування належить до загальнообов'язкового, тому вона повинна бути застрахована.

На які правові норми посилається роботодавець (вказіть статті відповідного нормативно-правового акту)? Хто правий в ситуації, що склалася? Які принципи соціального страхування порушені?

Варіант 2

1. Принципи права соціального забезпечення.
2. Задача. Гр. Іванова Г.П. пропрацювала в інфекційній лікарні м. Одеси 10 років у період з 1955 по 1965 рік. Сьогодні будучи непрацюючою вона звернулась до органів пенсійного забезпечення з наступним запитанням.

Чи повинен бути збільшений в подвійному розмірі мій стаж роботи в інфекційному закладі охорони здоров'я за вищевказаний період?

Варіант 3

1. Медична допомога як вид соціального забезпечення.
2. Задача. Гр. Василюшина Л.І. після призначення пенсії продовжила працювати. Через деякий час її зацікавило питання можливості перерахунку пенсії. Вона звернулась до органів пенсійного забезпечення із запитанням: Коли я можу звернутися за перерахунком пенсії із більшого заробітку? На таке запитання працівник Пенсійного Фонду відповів, що розмір пенсії розраховується і призначаються лише один раз і перерахунку не підлягає.

Варіант 4

1. Правовідносини соціального забезпечення.

2. Задача. Сім'ї, що постраждала від Чорнобильської катастрофи, призначена щомісячна компенсація за втрату годувальника в результаті цієї аварії. В якому розмірі і кому призначається ця компенсація? Чи може вона виплачуватися одночасно з пенсією чи зарплатою? Якими нормативно-правовими актами врегульоване це питання? Обґрунтуйте відповідь, посилаючись на норми законів.

Варіант 5

1. Суб'єкти права соціального забезпечення.
2. Задача. У 1987 р. громадянин Василенко брав участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС протягом 18 календарних днів. У зв'язку з цим він отримав ряд пільг: надання пільгової путівки на санаторно-курортне лікування, зарахування поза конкурсом до ВНЗ і т. ін. Василенко звернувся до органів соціального захисту населення з вимогою зменшити плату за житло та комунальні послуги на 50 %.

До якої категорії постраждалих внаслідок аварії на ЧАЕС належить Василенко? Чи буде задоволена його вимога? Назвіть нормативно-правовий акт, що врегульовує питання надання пільг постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Варіант 6

1. Поняття та ознаки соціальних ризиків. Система соціальних ризиків за законодавством України.
2. Задача. Сім'я доцента Е. Н. Козіна звернулася до районного відділу соціального захисту з проханням про призначення пенсії в разі втрати годувальника. Склад сім'ї - бабуся, яка не отримує пенсії, два сини-близнюки 2-річного віку та дружина віком 35 років, яка ніде не працює. Доцент Е. Н. Козін помер від загального захворювання у віці 37 років.

Науковий стаж його роботи становить 20 років і 8 місяців. Його посадовий оклад - 280 грн на місяць.

Кого з членів сім'ї Е. Н. Козіна вважати утриманцем?

Хто з членів сім'ї має право на пенсію в разі втрати годувальника? В якому розмірі буде призначено пенсію?

Варіант 7

1. Державні соціальні стандарти та нормативи соціального забезпечення.
2. Задача. Громадянин О. К. Антонов до грудня 1992 р. як інвалід III групи отримував пенсію з інвалідності внаслідок загального захворювання, нараховану з середньомісячного заробітку у 82 грн, і працював на фабриці. У грудні 1992 р. він зазнав травми на виробництві, і його було визнано інвалідом III групи внаслідок трудового каліцтва. Середньомісячний заробіток за 2 останні роки становив 92 грн.

З якого заробітку має бути нарахована пенсія з інвалідності від трудового каліцтва О. К. Антонову – з 82 чи з 92 грн?

Варіант 8

1. Поняття та види організаційно-правових форм соціального забезпечення.
2. Задача. В. Ф. Петренко звернувся до Фонду страхування на випадок безробіття з проханням пояснити порядок виплати допомоги по безробіттю. Якою буде відповідь? Обґрунтуйте її, посилаючись на відповідні нормативні акти.

Варіант 9

1. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Загальні умови пенсійного забезпечення за солідарною пенсійною системою.
2. Задача. Батько трьох неповнолітніх дітей хоче скористатися податковою соціальною пільгою. При цьому, одна дитина (від першого шлюбу)

проживає з колишньою дружиною, і на неї він сплачує аліменти, інші двоє з теперішньою сім'єю. Ні перша ні друга дружини пільгою не користуються.

Проконсультуйте з відповідним посиланням на законодавство батька чи має він право на отримання податкової соціальної пільги на трьох дітей.

Варіант 10

1. Страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.
2. Задача. Фабула: У Литовченко в 2004 році помер чоловік, який працював токарем на заводі. У неї залишилось двоє дітей: дочка 14 років і син 20 років – студент денної форми навчання. Після поховання чоловіка, Литовченко звернулась до районного органу праці та соціального захисту із заявою про виплати допомоги на поховання, а також про призначення їй пенсії по втраті годувальника.

Учасники: Литовченко – з посиланням на норми законодавства довести своє право на виплату допомоги та пенсії. Дочка – з посиланням на норми законодавства визначити свій статус як суб'єкта правовідносин та права в ситуації, що склалася. Син – з посиланням на норми законодавства визначити свій статус як суб'єкта правовідносин та права в ситуації, що склалася. Представник районного органу праці та соціального захисту – з посиланням на норми законодавства підготувати мотивовану відповідь Литовченко на її заяву. Незацікавлена особа – підготувати вірне рішення та зробити кінцевий висновок.

Варіант 11

1. Страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.
2. Задача. Сидорчук 25 років працював лікарем-стоматологом у районній лікарні. Він цікавиться, чи зараховуються до медичного стажу для призначення пенсії за вислугу років: навчання в Харківському медичному

інституті; робота протягом трьох років медичним братом до вступу в інститут. Визначте тривалість спеціального трудового стажу Сидорчука. Наведіть визначення спеціального трудового стажу та його види.

Варіант 12

1. Страхування на випадок безробіття.
2. Задача. У серпні 2005 року громадянину Зінченку виповнилося 60 років, і він вирішив піти на пенсію за віком. Зінченко цікавиться, чи зараховується до його стажу робота у приватній фірмі з 1993 по 2005 рік та як її підтвердити, якщо документи у нього не збереглися. Дайте обґрунтовану відповідь.

Варіант 13

1. Недержавне соціальне страхування. Загальні умови призначення пенсій у недержавній пенсійній системі.
2. Задача. Із запитанням звертається гр. К. – інвалід Великої Вітчизняної війни. Чи маю я право на санаторно-курортну путівку? Чи можливо отримати компенсацію у разі невикористання такої путівки?

Варіант 14

1. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: проблеми та перспективи.
2. Задача. Чи має право гр. Калюжна С.О. право на зниження пенсійного віку, як ліквідатора, що пропрацювала 21 день на ЧАЕС у 1987 році? Якщо так, то на скільки років?

Варіант 15

1. Загальні умови призначення пенсій у накопичувальній пенсійній системі.

2. Задача. Гр. Черненко П.П. вийшов на пенсію за віком на пільгових умовах у віці 55 років. Запитання: Чи має право Черненко П.П. отримувати пенсію у збільшеному розмірі?

Варіант 16

1. Правове регулювання спеціальних пенсій.
2. Задача. Гр. М., який є інвалідом звернувся до директора протезного заводу з проханням виготовити йому безкоштовно індивідуальний засіб реабілітації. При цьому директору заводу було надано заповнену заяву встановленого зразка та пред'явлено відповідне посвідчення. Директор заводу відмовив інваліду у його проханні без пояснення причин.

Надайте правову оцінку діям директора протезного заводу та визначте перелік документів, які необхідно надати інваліду для забезпечення його засобом реабілітації.

Варіант 17

1. Поняття та види страхових допомог.
2. Задача. У 1997 році гр. Петров І.І. вийшов на пенсію державного службовця з посади завідуючого відділом культури міськвиконкому. З 2003 року працює директором комунального підприємства засобу масової інформації.

Чи має право Петров І.І. перейти на пенсію журналіста, а після звільнення з посади директора перерахувати пенсію з останньої зарплати, як журналіст?

Варіант 18

1. Поняття державних соціальних допомог, їх ознаки та види.
2. Задача. Чи має право дитина евакуйована із зони відчуження та якій встановлено інвалідність, що пов'язана з Чорнобильською катастрофою на безкоштовне придбання залізничного квитка на потяг приміського

сполучення та користування всіма видами міського транспорту на території України? Відповідь обґрунтуйте.

Варіант 19

1. Поняття та ознаки соціальних пільг, їх класифікація.
2. Задача. У лютому чотирирічний син Матвієнко був важко травмований, а за два роки визнаний дитиною-інвалідом. Матвієнко звільнилася з роботи для догляду за сином, який згідно з медичним висновком, потребував постійного стороннього догляду. Матвієнко звернулася до органів праці та соціального захисту із заявою про призначення їй відповідних допомог, а також до районного відділення Пенсійного фонду для призначення пенсії.

Чи є син Матвієнко суб'єктом соціально-забезпечувальних правовідносин? Які правовідносини і між ким виникли у ситуації, що склалася? Визначте об'єкт вказаних відносин. Визначте компетенцію органу праці та соціального захисту сфері соціального захисту.

Варіант 20

1. Поняття, види та принципи соціального обслуговування.
2. Задача. До юридичної консультації звернулися громадянка Орлова, яка працює головним спеціалістом комунального підприємства «Колос», та громадянка Данилюк, яка не працює, з проханням пояснити, якими нормативними актами регулюватиметься порядок призначення і виплати їм допомоги по вагітності та пологах, народженню дитини, догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. Дайте обґрунтовану відповідь.

10. СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ

1. **Акт про нещасний випадок** – це офіційний документ, який засвідчує факт нещасного випадку, що стався з людиною при виконанні обов'язків, передбачених трудовим договором, який є підставою для встановлення інвалідності внаслідок трудового каліцтва.

2. **Багатодітні матері** – це жінки, які народили п'ять чи більше дітей і виховували їх до восьмирічного віку.

3. **Будинки-інтернати для людей похилого віку та інвалідів** – це установи, що здійснюють матеріально-побутове обслуговування людей похилого віку та інвалідів, які потребують догляду і не мають працездатних дітей та родичів, котрі за законом повинні їх утримувати.

4. **Ветерани війни** – це особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав. До ветеранів війни належать учасники бойових дій, інваліди війни, учасники війни.

5. **Ветерани праці** – це громадяни, які сумлінно працювали в народному господарстві, державних установах, організаціях та об'єднаннях, мають визначений трудовий стаж (35 років – жінки, 40 років – чоловіки) і вийшли на пенсію.

6. **Вислуга років** – це особливий вид спеціального стажу окремих категорій працівників, який передбачає пільгове пенсійне забезпечення у зв'язку з утратою професійної працездатності й виходом на пенсію до настання віку, який дає право на пенсію за віком.

7. **Громадяни похилого віку** – це особи, які досягли: чоловіки – 60 років, жінки – 55 років, та особи, яким до досягнення пенсійного віку залишилося 1,5 року.

8. **Група інвалідності** – ступінь постійної чи тривалої втрати працездатності.

9. **Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям** – це щомісячна допомога, яка надається малозабезпеченим сім'ям у грошовій формі в розмірі, що залежить від величини середньомісячного сукупного доходу сім'ї.

10. **Державні соціальні гарантії** – це мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, інших видів

соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму.

11. Державні соціальні стандарти – це встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій.

12. Допомоги – це грошові виплати (крім пенсій) громадянам у випадках, передбачених законами про соціальне страхування чи про державну соціальну допомогу.

13. Загальний трудовий стаж – це сумарна тривалість трудової та іншої суспільно корисної діяльності незалежно від перерв.

14. Застрахованою є фізична особа, на користь якої здійснюється загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

15. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, – це матеріальне забезпечення громадян у зв'язку з утратою заробітної плати (доходу) в разі тимчасової втрати працездатності, вагітності та пологів, догляду за малолітньою дитиною, часткова компенсація витрат, пов'язаних з народженням дитини, смертю застрахованої особи або членів її сім'ї.

16. Інвалід – це особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, наслідком травм, або з уродженими дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності, до потреби в соціальній допомозі та захисті.

17. Інваліди війни – це військовослужбовці, партизани, підпільники, працівники, які стали інвалідами внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, одержаних (або пов'язаних з ними) під час захисту Батьківщини в період Великої Вітчизняної та громадянської воєн, у період ведення бойових дій у мирний час на території інших держав.

18. Інваліди з дитинства – це особи, у яких інвалідність настала після виповнення 16 років і до початку трудової діяльності.

19. Інвалідність – це довгочасна чи постійна втрата працездатності або значна обмеженість її.

20. Інвалідність внаслідок загального захворювання – це інвалідність, причиною якої не є трудове каліцтво чи професійне захворювання.

21. **Малозабезпечена сім'я** – це сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний прибуток, нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї.

22. **Мінімальний розмір пенсії** – це гарантований державою найменший рівень пенсії на місяць.

23. **Неперервний трудовий стаж** – це тривалість останньої неперервної діяльності працівника на тому самому підприємстві, в установі, організації, в який може зараховуватися час попередньої роботи у визначеному порядку.

24. **Пенсії** – це щомісячні виплати громадянам зі спеціальних фондів у випадках старості, інвалідності, вислуги років, втрати годувальника.

25. **Пенсія в разі втрати годувальника** – це щомісячна виплата з Пенсійного фонду, призначена у зв'язку з утратою годувальника непрацездатним членам його сім'ї, які знаходяться на його утриманні, у розмірах, співвідносних із заробітком годувальника.

26. **Пенсія з інвалідності** – це виплата зі спеціальних фондів у зв'язку з довгочасною чи постійною фізичною втратою працездатності.

27. **Пенсія за віком** – це виплата громадянам зі спеціальних фондів після досягнення ними визначеного віку і за наявності відповідного загального трудового стажу.

28. **Пенсії за вислугу років** – це пенсії, встановлені окремим категоріям громадян, зайнятих на роботах, виконання яких призводить до втрати професійної працездатності або придатності до настання віку, який дає право на пенсію за віком.

29. **Потерпілі від Чорнобильської катастрофи** – це громадяни, включаючи дітей, які зазнали впливу радіоактивного опромінення внаслідок Чорнобильської катастрофи.

30. **Право соціального забезпечення** – це система правових норм, які регулюють відносини щодо забезпечення громадян у старості, у разі непрацездатності, відносини материнства та дитинства, державної допомоги сім'ї, а також тісно пов'язані з ними процедурні та процесуальні відносини.

31. **Правовідносини у сфері соціального забезпечення** – це врегульовані нормами права фактичні відносини з приводу надання грошових виплат, послуг,

пільг, які виникають між державними органами і фізичними особами, що мають на них право.

32. Прожитковий мінімум – це вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

33. Прожитковий мінімум для сім'ї – визначена для кожної сім'ї залежно від її складу сума прожиткових мінімумів, розрахованих та затверджених відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум».

34. Професійне захворювання – це таке захворювання працівника, причиною якого є шкідливий вплив умов праці, притаманних даній професії.

35. Середній заробіток – це обчислений за спеціальними правилами розмір заробітної плати працівника, що відображає регулярні виплати, обумовлені системами оплати праці, і є типовим, нормальним для даного працівника.

36. Система права соціального забезпечення – це науково обґрунтований, об'єктивно існуючий зв'язок інститутів і норм, що становлять самостійну галузь права.

37. Соціальне забезпечення можна визначити як організаційно-правову діяльність держави щодо матеріального забезпечення, соціального утримання, обслуговування, в тому числі медичного, за рахунок спеціально створених фінансових джерел осіб, що зазнали соціального ризику, внаслідок якого втратили здоров'я та (або) засоби для існування і не можуть матеріально забезпечити себе та своїх утриманців.

38. Соціальний захист непрацездатних громадян – це система засобів, установлених державою для реалізації конституційного права на відповідний вид пенсії, допомоги, соціальних пільг.

39. Спеціальний трудовий стаж – це сумарна тривалість трудової та іншої суспільно корисної діяльності, відокремлена із загального стажу за її змістом або за умовами праці, в тому числі й кліматичними.

40. Страховий випадок – це подія, з настанням якої у застрахованої особи або членів її сім'ї виникло право на отримання матеріального забезпечення або соціальних послуг.

41. **Страховий стаж** – це сумарна тривалість періодів трудової діяльності застрахованої особи протягом її життя, за які сплачувалися страхові внески.

42. **Страхувальниками** за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням є роботодавці та застраховані особи, якщо інше не передбачено законами України.

43. **Територія радіоактивного забруднення** – це територія, яка зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи і на якій виникло стійке забруднення навколишнього середовища радіоактивними речовинами понад доаварійний рівень, що потребує вжиття заходів щодо радіаційного захисту населення та інших спеціальних втручань, спрямованих на обмеження додаткового опромінення населення, зумовленого Чорнобильською катастрофою, та забезпечення його нормальної господарської діяльності.

44. **Тимчасова непрацездатність** – це неможливість через стан здоров'я виконувати роботу впродовж відносно короткого проміжку часу.

45. **Трудове каліцтво** – це ушкодження здоров'я працівника внаслідок нещасного випадку, пов'язаного з виконанням трудових обов'язків.

46. **Трудовий стаж** – це час трудової або іншої суспільно корисної діяльності працівника, що включає час роботи і час відпочинку та відповідно оплачується у визначеній формі, юридичне значення якого полягає в існуванні прямої залежності між тривалістю трудового стажу та розміром соціальних виплат.

47. **Утримання** – це повне утримання людини чи надання їй допомоги, що є постійним і основним джерелом засобів для існування.

48. **Учасники бойових дій** – це особи, які брали безпосередню участь у виконанні бойових завдань як у воєнний, так і в мирний час.

49. **Учасники війни** – це військовослужбовці, трудівники тилу та інші особи, які не брали безпосередньої участі у бойових діях.

50. **Учасники ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС** – це громадяни, які брали безпосередню участь у ліквідації аварії та її наслідків.

Навчальне видання

ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять з навчальної дисципліни
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»

Електронне практичне видання

Укладачі:

Потопахіна Ольга Миколаївна
Корнесва Євгенія Михайлівна

Оригінал-макет розроблено в авторській редакції.

Затвердж. авт. 28.08.2023. Шрифот Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з
програмним забезпеченням для читання файлів формату PDF.
Обсяг 1,4 МБ.

Кафедра цивільно-правових дисциплін
Економіко-правовий факультет
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058